

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE DEVLET TEŞVİKİ
ETKİSİNİN ANALİZİ

Ercan ONAY

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2016

**BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE DEVLET TEŞVİKİ ETKİSİNİN
ANALİZİ**

Ercan ONAY

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İlker SAKINÇ

Çorum 2016

KABUL VE ONAY

Ercan ONAY tarafından hazırlanan “**Bireysel Emeklilik Sistemine Devlet Teşviki Etkisinin Analizi**” başlıklı bu çalışma, **11 Kasım 2016** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Süleyman Serdar KARACA (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. İlker SAKINÇ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Fatih KONAK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Metin UÇAR

Enstitü Müdür Vekili

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (11 Kasım 2016)

Ercan ONAY

ÖZET

ONAY, Ercan. Bireysel Emeklilik Sistemine Devlet Teşviki Etkisinin Analizi, Yüksek Lisans, 2016.

27 Ekim 2003 tarihinde fiilen üye kaydetmeye başlayarak hayatımıza giren bireysel emeklilik sistemi (BES), bireylerin çalışma dönemlerinde tasarruf yapması, bu tasarrufları kendi tercihleri doğrultusunda güvenli ve şeffaf bir ortamda yatırıma yönlendirmesi ve bunun neticesinde bireyin emeklilik döneminde ikinci bir gelir elde etmesini sağlayan sistemdir. Sosyal güvenlik sistemi reformunun bir parçası olan BES, birey tarafından yapılan tasarrufların yatırıma yönlendirilmesi ve finansal piyasalarda işlem görmesi ile sermaye piyasalarını derinleştirme amacını da gerçekleştirmektedir. Kamu emeklilik sistemini tamamlayıcı nitelikteki BES'i canlandırmak amacıyla yapılan son teşvik aracı devlet katkısı uygulaması olmuştur. Bu uygulama yukarıda sayılan amaçları gerçekleştirmek için bireyin uzun dönemde sistemde kalmasını sağlamak açısından önemlidir.

Çalışmanın amacı, devlet katkısı öncesi ile devlet katkısı sonrası katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı bazında karşılaştırarak anlamlı bir fark olup olmadığını araştırmaktır. Bunu tespit etmek amacıyla Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından yayınlanan verilerden 2004-2015 yılları arasındaki verileri aylık bazda düzenleyerek Kruskal-Wallis Testi, Mann Whitney U Testi ve Wilcoxon Testi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonrasında elde edilen bulgulara göre devlet katkısı uygulamasının katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı bazında bireysel emeklilik sistemine etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Güvenlik, Bireysel Emeklilik, Devlet Katkısı, Kruskal Wallis Testi, Mann Whitney U Testi, Wilcoxon Testi

ABSTRACT

ONAY, Ercan. The Analysis of the State Contribution Effect on Individual Retirement System, Master Thesis, 2016.

Individual Retirement System that entered our lives by enrolling members actively in 27 October 2003 is a system which provides the members save during their working life, direct these savings invest in a safe and transparent environment according to their wishes and as a result of this obtain a second income after they retire. IRS that is a part of social security system reform direct the savings by the individuals and fulfill the aim of augmenting capital markets by trading in financial markets. With the aim to revive IRS that is the supplementary part of the public pension system, government subsidy became the last encouragement tool. This application is important to provide the individual to stay in the system to fulfill the abovementioned goals for long term purposes.

The aim of this study is to examine whether there is a significant difference between government subsidy and IRS system in terms of participant number and subsidy amount. To identify this by organizing the data on a monthly basis between 2004 and 2015 which was published by pension monitoring centre Kruksal- Wallis test, Mann Whitney U test and Wilcoxon Test were applied. According to the findings after the analysis it is found that government subsidy application affects individual pension system in terms of participant number and subsidy amount.

Keywords: Social Security, Individual Retirement, State Contribution, Kruskal Wallis Test, Mann Whitney U Test, Wilcoxon Test

TEŞEKKÜR

Çalıőmam boyunca desteğini, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. İlker SAKINÇ'a, analiz aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ömür DEMİRER'e ve tez dönemimde yardımcı ve sabrıyla her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen değerli eőime sonsuz teőekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
SOSYAL GÜVENLİK	3
1.1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI.....	3
1.1.1. Sosyal Güvelğin Amacı	5
1.1.2. Sosyal Güvenliğin Fonksiyonları.....	5
1.1.3. Sosyal Güvenliğin Araçları.....	5
1.1.4. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Kaynakları.....	6
1.1.5. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri	6
1.1.5.1. Kapitalizasyon (Fon Biriktirme) Yöntemi	7
1.1.5.2. Dağıtım Yöntemi.....	7
1.2. DÜNYA SOSYAL GÜVENLİK TARİHİ.....	8
1.2.1. Sanayi Devrimi Öncesi Durum	8
1.2.1.1. Sanayi Devrimi Sonrası Toplumsal Yapı.....	8
1.2.2. Sosyal Sigortaların Doğuşu, Gelişimi ve Örnekler	9
1.2.3. Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Kriz	10
1.2.4. Krizden Çıkış Arayışları ve Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Dönüşüm	11
1.3. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK TARİHİ	13
1.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	13
1.3.1.1. Tanzimat Öncesi Dönem	14
1.3.1.1.1. Aile İçi Yardımlaşma.....	14
1.3.1.1.2. Mesleki Teşekkürler Çerçevesinde Yardımlaşma.....	15
1.3.1.1.3. Ahilik Birlikleri.....	15

1.3.1.1.4. Sosyal Yardımlar	18
1.3.1.1.5. Vakıflar	18
1.3.1.2. Tanzimat Sonrası Dönem	19
1.3.1.2.1. Sanayi Devriminin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri	19
1.3.1.2.2. Mevzuat Önlemleri	19
1.3.1.2.3. Dilaver Paşa Nizamnamesi	20
1.3.1.2.4. Maadin Nizamnamesi	20
1.3.1.2.5. Diğer Gelişmeler	21
1.3.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi	21
1.3.2.1. Birinci Büyük Millet Meclisi Dönemi	21
1.3.2.2. 1923-1945 Dönemi	22
1.3.2.3. Kuruluş Dönemi (1945-1961)	25
1.3.2.4. 1961 – 1980 Dönemi	26
1.3.2.5. 1980 -1999 Dönemi	29
1.3.2.6. 1999’den Günümüze Sosyal Güvenlik	31
1.3.3. Sosyal Güvenlik Sistemimizin Krize Girmesinin Nedenleri	31
1.3.3.1. Kayıt Dışı İstihdam	31
1.3.3.2. Erken Emeklilik	32
1.3.3.3. Aktif/Pasif Dengesinin Bozulması	32
1.3.3.4. Primlerle İlgili Sorunlar	33
1.3.3.5. Nimet Külfet Dengesi	33
1.3.3.6. Fonların Etkin Değerlendirilememesi	34
1.3.4. Reformlar	36
1.3.4.1. Reformun İlk Ayağı 4447 Sayılı Kanun	37
1.3.4.2. İkinci Reform Çalışmaları	37
1.3.4.2.1. 5502 Sayılı Kanun	38
1.3.4.2.2. 5510 Sayılı Kanun	39
2. BÖLÜM	40
BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	40
2.1. ÖZEL EMEKLİLİK	40
2.1.1. Özel Emeklilik ve Türleri	40
2.1.2. Özel Emeklilik Uygulamalarının Tarihi ve Süreci	41

2.2.	DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	43
2.2.1.	Latin Amerika Ülkeleri	43
2.2.1.1.	Şili	44
2.2.1.2.	Arjantin.....	47
2.2.1.3.	Brezilya	48
2.2.2.	İngiltere	48
2.2.2.1.1.	Temel Emeklilik ve Kazanca Bağlı Emeklilik Sistemi.....	49
2.2.2.1.2.	Mesleki Emeklilik Planları	49
2.2.2.1.3.	Bireysel Emeklilik Programı.....	49
2.2.3.	ABD Sosyal Güvenlik Sistemi.....	50
2.2.3.1.	Kamu Emeklilik Sistemi	50
2.2.3.2.	Özel Emeklilik Sistemleri	51
2.2.3.2.1.	Maaş Esaslı Emeklilik Programları	52
2.2.3.2.2.	Katkı Esaslı Programlar	52
2.2.3.2.2.1.	Serbest Meslek Sahipleri Emeklilik Planları (Keogh Planı)	52
2.2.3.2.2.2.	401 (k) Planları	53
2.2.3.2.2.3.	Kişisel Emeklilik Planları –IRA (Individual Retirement Accounts)	53
2.2.3.2.2.4.	SIMPLE (Saving Incentive Match Plan for Employees) Planı	54
2.2.3.2.2.5.	Basitleştirilmiş Emeklilik Planları (SEP).....	54
2.3.	TÜRKİYEDE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ.....	54
2.3.1.	Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı.....	56
2.3.1.1.	Sosyal Amaçlar.....	56
	Bireyi ilgilendiren BES’in sosyal amaçları maddeler halinde şunlardır:.....	56
2.3.1.2.	Ekonomik Amaçlar.....	56
	BES’in öncelikli amaçlarını yansıtan ekonomik amaçları da şunlardır:.....	56
2.3.2.	Bireysel Emeklilik Sisteminin Kapsamı	57
2.3.3.	Bireysel Emeklilik Sisteminin Faydaları	57
2.3.3.1.	Birey Açısından Faydaları.....	57
	BES’in birey açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:	57
2.3.3.2.	İşveren Açısından Faydaları	58
	BES’in işveren açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:	58

2.3.3.3. Ekonomik Açıdan Faydaları.....	58
BES'in ekonomik açıdan faydaları maddeler halinde şunlardır:	58
2.3.3.4. Sektör Açısından Faydaları	58
BES'in sektör açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:	58
2.3.3.5. Devlet Açısından Faydaları	59
BES'in devlet açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:	59
2.3.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri	59
2.3.5. BES'in Yapısı ve İşleyişi	60
2.3.5.1. Katılımcı.....	61
2.3.5.2. Emeklilik Şirketi.....	61
2.3.5.3. Saklayıcı Kuruluş (Takasbank)	62
2.3.5.4. Bireysel Emeklilik Aracıları.....	63
2.3.5.5. Hazine Müsteşarlığı.....	63
2.3.5.6. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu	64
2.3.5.7. Sermaye Piyasası Kurulu.....	65
2.3.5.8. Emeklilik Gözetim Merkezi	65
2.3.6. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım.....	66
2.3.7. Emeklilik Yatırım Fonları	68
2.3.7.1. Emeklilik Yatırım Fonu Türleri	69
2.3.7.1.1. Gelir Amaçlı Fonlar	69
2.3.7.1.2. Büyüme Amaçlı Fonlar	70
2.3.7.1.3. Para Piyasası Fonları.....	70
2.3.7.1.4. Kıymetli Maden Fonlar	70
2.3.7.1.5. İhtisaslaşmış Fonlar	70
2.3.7.1.6. Diğer Fonlar	70
2.3.8. Denetim	70
2.3.8.1. Günlük Gözetim ve Denetim.....	71
2.3.8.2. Olağan Denetim.....	71
2.3.8.3. Aktüeryal Denetim	71
2.3.8.4. Bağımsız Dış Denetim.....	72
2.3.8.5. İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim.....	72
2.3.9. Teşvikler.....	72

2.3.9.1. Vergisel Teşvikler	72
2.3.9.1.1. Katılımcılar Açısından Vergisel Teşvikler	73
2.3.9.1.2. Yatırım Fonları Açısından Vergisel Teşvikler.....	73
2.3.9.1.3. Sistemden Ayrılmalarda Vergi Uygulamaları	74
2.3.9.2. Devlet Katkısı.....	74
2.3.9.3. Ödenen Katkı Paylarının Matrah Konusunda İndirim Yapılabilmesi Vergilendirilmesi.....	76
2.3.9.4. Yeni BES	77
2.4. Literatür Taraması	77
3. BÖLÜM.....	80
DEVLET KATKISININ BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE ETKİSİNİN ANALİZİ	80
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	80
3.2. Araştırmanın Kısıtları	80
3.3. Araştırmanın Hipotezleri	81
3.4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Seti	82
3.5. Araştırmanın Bulguları	83
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	104
EK-1	111
BES 2004-2015 Yılları Katılımcı Sayıları ve Katkı Payı Tutarları	111

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1 Cumhuriyet Döneminde Kurulan Sandıklar	24
Tablo 2.1. Dünya Bankasının Sunmuş Olduğu Emeklilik Sisteminin Ayakları ve İşlevleri	40
Tablo 2.2. Fayda ve Katkı Esaslı Emeklilik Programlarının Kıyaslanması	41
Tablo 2.3. Türkiye'deki İlk Bireysel Emeklilik Şirketleri	55
Tablo 2.4. Bireysel Emeklilik İşleyiş Şeması	61
Tablo 2.5. Devlet Katkısının Hak Edilme Süreleri ve Oranları	75
Tablo 3.1. Tanımlayıcı İstatistikler	83
Tablo 3.2. Yıllar İtibariyle Niteleyici ve Tanımlayıcılar	84
Tablo 3.3. Normallik Testleri	84
Tablo 3.4. Kruskal Wallis Test İstatistikleri (Grupların Değişkenliği)	85
Tablo 3.5. Test İstatistikleri (Grupların Değişkenliği: Devlet katkısı)	87
Tablo 3.6. Normal Dağılım Testi	87
Tablo 3.7. Wilcoxon Testi Tanımlayıcı İstatistikleri	88
Tablo 3.8. Wilcoxon Testi İstatistikleri	88
Tablo 3.9. Çalışmada Uygulanan İstatistiklere İlişkin Genel Görünüm	93
Tablo 3.10. Aylık Bazda Katılımcı Ortalamaları	94
Tablo 3.11. Yıllık Bazda GSYM/Katkı Payı Tutarı Karşılaştırılması	97
Tablo 3.12. Yıllık Bazda İstihdam/Katılımcı Sayıları Karşılaştırılması	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 2004 – 2015 yılları arası BES katılımcı sayılarının yıl bazında grafiksel gösterimi	86
Şekil 2: 2004 – 2015 yılları arası BES katkı payları tutarının yıl bazında grafiksel gösterimi	86
Şekil 3: Devlet katkısı uygulamasının ilk yılında katılımcı sayılarının bir önceki yıla göre kıyaslanması	89
Şekil 4: Devlet katkısı uygulamasının ilk iki yılında katılımcı sayılarının önceki iki yıla göre kıyaslanması	90
Şekil 5: Devlet katkısı uygulamasının ilk üç yılında katılımcı sayılarının önceki üç yıla göre kıyaslanması	90
Şekil 6: Devlet katkısı uygulamasının ilk yılında katkı payı tutarının bir önceki yıla göre kıyaslanması.....	91
Şekil 7: Devlet katkısı uygulamasının ilk iki yılında katkı payı tutarının önceki iki yıla göre kıyaslanması	91
Şekil 8: Devlet katkısı uygulamasının ilk üç yılında katkı payı tutarının önceki üç yıla göre kıyaslanması	92
Şekil 9: 2006-2015 Yılları Arası Aylık Bazda Katılımcı Sayılarının Ortalamaları (%)..	94
Şekil 10: 2006-2015 Yılları Arası Aylık Bazda Katılımcı Ortalamaları (Kişi).....	95
Şekil 11: 2006-2015 Yılları Arası Aylık Bazda Katkı Payı Ortalamaları (%)	95
Şekil 12: 2006-2015 Yılları Arası Aylık Bazda Katkı Payı Tutarı Ortalamaları (TL) ...	96
Şekil 13: 2006-2015 Yılları Arası GSYH ve Katkı Payı Yıllık Büyüme Oranları (%)..	97
Şekil 14: 2006-2015 Yılları Arası Katkı Payı Tutarı/GSYH Yıllık Oranları	98
Şekil 15: 2006-2015 Yılları Arası İstihdam ve Katılımcı Sayıları Yıllık Büyüme Oranları (%)	99
Şekil 16: 2006-2015 Yılları Arası Yıllık Katılımcı Sayılarının İstihdam Sayılarına Oranları	99

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABI	İngiliz Sigortacılar Derneği
AFP	Şili Emeklilik Fon Yönetim Şirketleri
AFJP	Arjantin Emeklilik Fon Yönetim Şirketleri
ANSES	Arjantin Ulusal Sosyal Güvenlik Sistemi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BAĞ-KUR	Esnaf Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BEDK	Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu
BEDK	Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
BESHY	Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik
BSMV	Banka Sigorta Muamele Vergisi
BSRP	İngiltere Birinci Ayak Temel Devlet Emekliliği
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DDY	Devlet Demir Yolları
DB	Dünya Bankası
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi
ERISA	Çalışanların Emeklilik Gelirini Garanti Kanunu
EYFHY	Emeklilik Yatırım Fonları Hakkında Yönetmelik

GSS	Genel Sağlık Sigortası
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
HM	Hazine Müsteşarlığı
ILO	Uluslar Arası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslar Arası Para Fonu
IRA	ABD Kişisel Emeklilik Planları
İKMİH	İş Kazası ve Meslek Hastalıkları
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İŞKUR	İşçi Bulma Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MEYAK	Memur Yardımlaşma Kurumu
MSB	Milli Savunma Bakanlığı
OECD	Ekonomik İş Birliği Ve Kalkınma Teşkilatı
OYAK	Ordu Yardımlaşma Kurumu
PAYG	Dağıtım Sistemi (Pay as You Go)
SEP	ABD Basitleştirilmiş Emeklilik Planları
SERPS	İngiltere Birinci Ayak Kazanca Bağlı Emeklilik
SGDP	Sosyal Güvenlik Destekleme Primi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SIMPLE	ABD Çalışanları Tasarrufa Yöneltilme Amaçlı Emeklilik Planları

SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TİSK	Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İşadamları Derneği
t.y.	Tarih Yok
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

ÖNSÖZ

Bireysel emeklilik sistemi, devletin uzun vadeli kaynak bulma ve bireyin tasarruf yapma alışkanlığını kazanması ve tasarruflarını yatırıma dönüştürmesi açısından son derece önem arz eden bir sistemdir. 01 Ocak 2013 tarihinden itibaren Bireysel Emeklilik Sistemine katılanlara % 25 oranında devlet katkısı teşviki verilmektedir. 27 Ekim 2003 tarihinden itibaren üye kaydetmeye başlayan bireysel emeklilik sistemine bu teşvikin etkisinin olup olmadığı çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu ana amaca 3 aşamada ulaşılabacaktır. Birinci aşama 2004 – 2015 yılları arasında katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı bazında farklılıkları tespit etmektir. İkinci aşama bu 12 yıllık dönemde devlet katkısının olmadığı 9 yıl ile devlet katkısı uygulamasının olduğu 3 yıl arasındaki farklılıkları tespit etmektir. Son olarak ise devlet katkısı uygulamasının olduğu 3 yıl ile devlet katkısı uygulamasının olmadığı üç yıl arasındaki farklılıkları tespit etmektir.

GİRİŞ

Doğum ile ölüm arasındaki yaşam sürecinde insanoğlu bir takım tehlikelerle karşılaşmaktadır. Gerçekleşmesi muhtemel ve muhakkak olan bu tehlikelerin zararlarından kurtulmak için tehlikelerle insanoğlu sürekli mücadele içerisinde olmuştur. İnsanlıkla var olan tehlikelerle mücadele toplumların iktisadi, içtimai ve kültürel özelliklerine göre şekillenmiştir. Geniş aile yapısının olduğu dönemlerde ve toplumlarda aile içi yardımlaşmalar ile bu ihtiyaç giderilmiştir. Tarım kesiminde de aile içi yardımlaşmalar önemli bir yere sahip iken şehirlerde yaşayan zanaat erbaplarının ihtiyacı sadece aile içi yardımlaşmalar ile karşılanamamıştır. Bu kesimde kendi yapılarına uygun olarak mesleki teşekküller ile sosyal güvenlik ihtiyacı giderilmiştir. Sanayi devrimi ve teknolojik gelişmeler sonrası makineleşme ile birlikte toplumların yapısı ve yaşam biçimleri değişmiştir. Sanayi Devrimi sonrası yeni tehlikeler ortaya çıkmış ve bu tehlikelerle mücadele biçimi de değişmiştir. Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan ağır koşullar modern sosyal güvenlik kurumlarının doğmasını sağlamıştır. İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan modern sosyal güvenlik gelişim seyri incelediğinde bir takım evrelerden geçtiği görülmekte ve 20 inci yüzyılın son çeyreğinde ise yaşanan sorunlar neticesi ve bir takım sebepler ile sosyal güvenlik alanında krizler yaşanmıştır. Dünyada sosyal güvenlik alanında yaşanan krizden çıkış arayışlarının ürünlerinden birisi de bir özel emeklilik türü olan bireysel emeklilik sistemidir.

Mücadele tarihinin başlangıcından bireysel emeklilik sistemine evrilen süreçte çalışmanın birinci bölümünde sosyal güvenlik ele alınacaktır. Bu kapsamda sosyal güvenliğin kavramsal boyutu, dünya ve Türkiye sosyal güvenlik tarihi, dünyadaki farklı sosyal güvenlik uygulamaları, dünyada ve Türkiye’de yaşanan sosyal güvenlik krize götüren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından ayrı ayrı bahsedilecektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizden çıkış için arayışlar sonucunda parametrik ve yapısal değişikliklere değinilecektir.

Yapılan parametrik değişikliklerle emeklilik yaşı yükseltilmiş, buna karşılık emeklilik aylığı azaltılmıştır. Bireylerin çalışma dönemleri yakalamış oldukları refah seviyelerini emeklilik dönemlerinde kaybetmemesi ve sosyal güvenlik kurumları üzerindeki baskıyı ve yükü azaltmak için yapısal değişiklik kapsamında özel emeklilik türü olan bireysel emeklilik sistemi reformu gerçekleşmiştir. Bireylere emekliliklerinde

ikinci bir gelir kaynağı imkânı sunan bireysel emeklilik sistemi çalışmanın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Bu kapsamda özel emeklilik türleri ve dünyadaki farklı uygulamaları ele alınacaktır. Ayrıca ülkemizde uygulanan bireysel emeklilik sisteminin süreci, faydaları, işleyişi, finansman yapısı, denetimi, işleyişi ve katılımı cazip hale getirmek için devlet tarafından yapılan teşviklerinden bahsedilecektir.

Bireysel emeklilik sistemi, bireyler tarafından yapılan katkı payları yatırıma dönüşerek yeni istihdam alanları açılmasını, yurtiçi tasarrufların seviyesini artırılmasını ve sermaye piyasalarını derinleşerek piyasadaki dalgalanmaları ve spekülasyonların azaltmasını sağlamaktadır. Bu derece önemli etkileri ve çok yönlü faydaları olan sisteme katılımı daha cazip hale getirerek artırmak adına devlet tarafından gerçekleştirilen teşvik uygulamaları gerçekleştirilmiştir. 6327 sayılı Kanun ile 01.01.2013 tarihinden itibaren geçerli olan son teşvik uygulaması ise devlet katkısıdır. İşte devlet tarafından getirilen bu teşvik uygulamasının bireysel emeklilik sistemine etkisi olup olmadığı çalışmanın son bölümünde ele alınacaktır. Bu kapsamda Ekim 2003 yılından itibaren fiilen uygulamaya geçen bireysel emeklilik sisteminin verileri Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM)'nden katılımcı ve katkı payı bazında alınarak çeşitli istatistikî yöntemlerle devlet katkısı öncesi ve sonrası dönemler karşılaştırılarak ölçümler yapılmıştır.

1. BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK

1.1.SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Modern hayatın ürünü olan sosyal güvenlik, toplumdaki bütün fertleri, doğumdan ölümlerine kısa ve uzun dönemdeki tehlikeler karşısında koruma sağladığı için toplumdaki bireylerin birçok yönden ilgi odağı olmuştur. İnsan hayatını böylesine kapsamalı bir koruma altına alan sosyal güvenliği tek bir açıdan tanımlamak mümkün değildir. Sosyal güvenlik kavramı geçmişten günümüze kadar pek çok tanımla yapılmış güvence, ihtiyaç gibi çeşitli açılardan ele alınmıştır.

Sosyal güvenliğin tanımına geçmeden önce sosyal güvenlik kavramının daha iyi anlaşılması bakımından sosyal siyaset kavramına değinmek gerekir. Sosyal siyaset toplumun huzurunu sağlamayı ve refah seviyelerini yükseltmeyi amaç edinmiş bir disiplindir. Amaçlarına ulaşmada ise gelirin dağılımını etkileyici ve gelirin yeniden dağıtımını sağlayan araçlardan yararlanır (Alper, 1999:3). Sosyal siyasetin en önemli aracı olan sosyal güvenlik kavramı “sosyal” ve “güvenlik” kelimelerinin bir araya gelmesiyle bu iki kavramın dışında yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Uygulamada ve teoride farklı yorumların yapılması sosyal güvenliğin kavram olarak ele alınmasının yanında terim olarak da ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir (Dilik, 1992:1). Batı dillerinden dilimize giren Latince kökenli “sosyal” kelimesi topluluğa ait manasına gelen “içtimai” kelimesinin ikamesi olmuştur. Diğer taraftan birlik, dayanışma, yardım, eşitlik temellerine dayanan bir düşünceyi ifade etmektedir. Sosyal güvenlik teriminin ikinci kelimesini oluşturan tehlike ile anılan “güvenlik” ise tehlikenin yokluğundan emin olmaktır. Yani güvenlik kavramı tehlikenin olduğu yerde geçerlilik kazanmaktadır (Yazgan, 1992:17-18).

Terim olarak ilk defa 14 Ağustos 1935 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerinde çıkarılan Sosyal Güvenlik Yasası (Social Security Act)’nda kullanılan sosyal güvenlik, Talas’a göre William Beveridge’nin ismini aldığı raporunda gerçek anlamını bulmuştur. 1944 yılında Philadelphia’da toplanan Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) geniş ölçüde sosyal güvenlik deyimini kullanmıştır. Bugün ise sosyal güvenlik yaygın kullanılan bir terim haline gelmiştir (Talas, 1997:320).

Sosyal güvenlik üzerinde çok tartişılan bir konu ve tanımı üzerinde herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır (Yazgan, 1977:7). Sosyal güvenlik geniş bir konu olduğundan bakılan çerçeve ve anlayışa göre birçok tanımı yapılmıştır. Yapılan tanımların ortak noktaları ise ekonomik güvence sağlanması, sosyal güvenlik ile tehlike kavramlarının bir arada bulunması ve kapsamlı bir sistem olmasıdır (şenocak, 2009:414-415).

Talas'a göre sosyal güvenlik, bir ülke halkının bugününü ve yarınını güven altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan bir kurumlar bütünüdür. Diğer bir ifadeyle sosyal güvenlik bir mesleksel, fizyolojik ya da sosyo-ekonomik riskten ötürü geliri ya da kazancı sürekli ya da geçici olarak kesilmiş kimselerin geçinme ve yaşama gereksinimlerini karşılayan bir sistemdir (Talas, 1997:320). ILO'ya göre sosyal güvenlik bir toplumun bireylerinin sosyal güvenliğin aşari normları sözleşmesinde belirtilen risklerden dolayı, gelirin kesilmesi veya bireyin durumu nedeniyle iktisadi ve içtimai sıkıntılara karşı kamu eliyle tedbirler alarak sisteme tabi olan kişilere koruma, sağlık ve çocuk yardımlarının yapılmasıdır. Sosyal güvenlik, her şeyden önce bir insan hakkıdır. Bu hak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 22. maddesinde şu şekilde *“Herkes, toplumun ferdi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir; sosyal güvenlik bireyin onuru, kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tatmin edilmesi temeline dayanır.”* yer almaktadır.

Sosyal güvenlik terimi hem bir düşünceyi yani amacı, hem de düşünceye işlerlik kazandıran kurumsal yapıyı yansıtmaktadır. Yapılacak sosyal güvenlik tanımı hem düşünsel yönü hem de sistem boyutu incelemelidir. Düşünsel yn geniş, diğer i se dar anlamda sosyal güvenlik kavramını yansıtır. Çağdaş sosyal güvenlik sistemleri bireyin hayatı boyunca karşılaşacağı tüm riskleri değil, ilk anda bireyin yaşamını tehlikeye sokacak riskleri hedef almaktadır (Güzel ve Okur, 1999:2). Bilim ve fende kaydedilen gelişmeler insanoğlunun yaşam standartlarını artırmakta ve buna paralel olarak düşünce yapısını da gelişmiştir. Bu durum sosyal güvenlik kavramı anlam genişlemesine uğratarak içeriğine beklentilere ve refah seviyesine bağlı olarak istihdam problemleri, koruyucu ve tedavi edici tıp, eğitim, konut sorunu gibi meseleler eklenmiştir (Arıcı, 1999:4).

1.1.1. Sosyal Güvenliğin Amacı

Sosyal güvenliğin amacı, tehlikenin varlığına karşı tehlike öncesi bireye bir güven duygusunu aşılmasıdır. Bireyi ihtiyaçlarının esiri olmaktan kurtararak insan onuruna yaraşır bir biçimde hayatını devam ettirmesini sağlar. Asgari seviyede muhtaçlığın önlenmesini amaç edinir. Tehlikeye uğrayana bireyin en kısa zamanda bireyin tekrar çalışma hayatına kazandırılmasını amaç edinmektedir. Yukarıda değinilen amaçları özetlemek gerekirse sosyal güvenliğin soyut ve somut olmak üzere iki temel amacının olduğu görülmektedir. Birincisi soyut anlamda bireylerin karşılaşılması muhtemel tehlikeler karşısında tehlike öncesi yarından emin olma duygusunun yerleşmesini, yani bireyin tatminini amaçlamaktadır. İkincisi ise somut anlamda bireylerin tehlike ile karşılaşması durumunda tehlikelerin zararlarının giderilmesini veya azaltılmasını amaçlamaktadır (Tuncay, 2000:4; Arıcı, 1999:27; Çubuk, 1982:5).

1.1.2. Sosyal Güvenliğin Fonksiyonları

Sosyal güvenlik sistemleri amaçlarına ulaşabilmesi için üç temel fonksiyonu yerine getirmelidir. Önceden bilinmeyen ve yeterli derecede tedbir alınmayan durumlarda meydana gelebilecek zararları karşılayarak **sigorta** fonksiyonunu sağlar. Bireylerin mevcut tüketimden vazgeçerek gelecekte daha yüksek bir hayat standardı sağlamak için daha yüksek gelir elde etme arzusunu karşılayarak **tasarruf** fonksiyonunu yerine getirir. Fakirlik ve muhtaçlık problemi ile mücadele için tehlikeye uğrayandan uğramayana, çalışan ve geliri olandan çalışmayan ve geliri olmayanlara, yüksek gelirliden düşük gelirlilere doğru gelirin akışını sağlayan **gelirin yeniden dağılımı** fonksiyonunu yerine getirir (Karabay, 2012:7).

1.1.3. Sosyal Güvenliğin Araçları

Sosyal güvenlik ulaşılması hedeflenen bir amaçtır. Modern sosyal güvenlik sistemlerinde bu amaca ulaşmak için sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet olmak üzere üç araç (yöntem) kullanılmaktadır (Karabay, 2012:7). Sosyal sigortalar yardım görececek bireyin katkısı ile faaliyet gösterirken, sosyal yardım ve sosyal hizmetler bireyin her hangi bir katkısı olmaksızın kısmen veya tamamen devlet bütçesinden (vergiler) ya da toplumdaki gönüllü kuruluşlardan finanse edilerek faaliyet

gösterir. Sosyal sigortalar primli rejimleri, bireyin katkısı olmayan sosyal yardım ve hizmetler ise primsiz rejimleri ifade etmektedir (Tuncay, 2000:5).

Sosyal sigortalar daha çok gelirin yeniden dağılımı ve sigorta fonksiyonunu yerine getirirken, primlerin ve aylıkların tespitinde esas alınan sınırlamalar (tavan ücret) nedeniyle tasarruf fonksiyonunu ihmal ederler. Bu nedenle tamamlayıcı (munzam, ek, ilave) sosyal güvenlik kurumlarının sosyal güvenlik sistemleri içerisinde özel bir yeri ve önemi vardır. Bu munzam sosyal güvenlik kurumları kişisel farklılıkları dikkate alarak ve tasarruf fonksiyonuna öncelik verir. Böylece munzam sosyal güvenlik kurumları, temel sosyal güvenlik kurumlarının sağlamış olduğu garantinin üzerine ilave bir garanti sağlar ve bu kurumlara yönelik taleplerin ve baskıların azalmasını sağlar (Ekin vd., 1999:137).

1.1.4. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Kaynakları

Sosyal güvenlik sistemleri sosyal güvenliğin sorumluluğunu başlıca iki esasa dayandırmaktadır. İlki bu sorumluluğun topluma yüklenmesidir. Bu görüşe göre sosyal güvenliğin bütün giderleri devletin gelirleri ile karşılandığından kaynak olarak da vergiler karşımıza çıkmaktadır. Yeni Zelanda, İngiltere ve İskandinav ülkelerinde sosyal güvenliğin finansmanının tamamı veya bir kısmı vergilerle karşılanmıştır (Talas, 1997:435-437). İkinci görüşe göre ise sosyal güvenlik her şeyden önce kişinin sorumluluğundadır. Bu nedenle sosyal güvenliğin finansmanı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, bu amaç için oluşan fona işçi, işveren ve devletin de üçüncü taraf olarak düzenli bir şekilde bu primlerin finansmanına katıldığı gibi bazen de devlet sosyal güvenlik kurumlarının açıklarını kapatarak da sosyal güvenliğin finansmanına katılmaktadır (Özdemir, 2007:93).

1.1.5. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenlik sistemlerinin yukarıda bahsedilen finansman kaynaklarından elde ettiği gelirler büyük miktarlara ulaşmaktadır. Sosyal riskin ortaya çıkması durumunda hak sahiplerine yardım şeklinde bu fonların dağıtımı söz konusu olmaktadır. Bunun için de gelirler ile giderler arasında aktüeryal dengenin sağlanması gerekir. Bu dengenin sağlanması için birbirinden bağımsız olan “kapitalizasyon” ve “dağıtım” olmak üzere iki yönteme başvurulmaktadır (Güzel ve Okur, 1999:68).

1.1.5.1. Kapitalizasyon (Fon Biriktirme) Yöntemi

Sosyal güvenlik kurumlarının elde ettiği gelirler bir fon oluşturarak ileri ki bir dönemde sosyal riskin ortaya çıkması durumunda bu giderlerin kurum mensuplarına ve hak sahiplerine sosyal yardım olarak sunulması esasına dayanır. Ferdi ve kolektif olarak iki kısma ayrılan bu yöntemde ne olursa olsun toplanan kaynaklar o dönem içerisinde kullanılmadığından büyük meblağlar oluşmaktadır (Arıcı, 1999:121-122). Bireysel farkların ortaya çıkması nedeniyle sosyal güvenliğin amaçları ile çelişen ferdi kapitalizasyon da birey adına açılan hesaplara yatırılan primler bu fonlarda birikir (Çubuk, 1982:59). Ayrıca sosyal güvenliğin dayanışma ve risk paylaşılması ilkeleri ile de çelişmektedir (Arıcı, 1999:122). Toplu kapitalizasyon yönteminde ise primler ortak bir hesapta toplanmaktadır (Güzel ve Okur, 1999:69).

Kapitalizasyon yöntemi yaşlılık sigortası gibi uzun vadeli sigorta kollarına uygulanması elverişlidir. Bu durum ülke için hem kaynak olmakta hem de kaynak yaratarak sistemin finansmanında kaynak ihtiyacının azalmasını sağlar ve iktisadi istikrar da etkilemektedir (Arıcı, 1999:122). Enflasyon ve para değerindeki düşüşler nedeniyle bu fonlarda değer kaybı ortaya çıkmaktadır. Bu durumun sakıncası fonların yatırım alanlarında değerlendirilmesi bertaraf edilebilir, fakat karmaşık bir yapı olduğundan bu yola pek başvurulmaz. Belirtilen sakıncalardan dolayı pek çok ülkede kapitalizasyon yönteminin yerini dağıtım sistemi almıştır (Güzel ve Okur, 1999:69).

1.1.5.2. Dağıtım Yöntemi

Dağıtım yöntemi, sosyal güvenlik kurumlarının finansal işleyişinde belirli bir dönemin gelirleri ile yine o dönemin giderlerinin karşılanmasını esas alan bir yöntemdir. Toplum fertleri arasında dayanışmayı esas alan bu yöntemde gelirler ile giderler arasında sürekli olarak dengenin sağlanması önemlidir. Bu yöntem para değerindeki düşüşlere karşı güven veren sade ve hesabı kolay olan bir sistemdir. Geçici riskleri karşılayan sigorta kolları açısından bu yöntemin uygulanması daha elverişlidir. Dünyada yaygın bir biçimde uygulanan yöntem olmakla birlikte sosyal sigortaları tek bir yönteme oturtan ülke sayısı azdır. Genel olarak bu iki yöntemi esas alarak oluşturulan ağırlıklı karma yöntemler kullanılmaktadır (Tuncay, 2000:136-137).

Dağıtım yönteminde para değerindeki düşüşler ve enflasyona bağlı olarak ortaya çıkacak olan değer kayıpları sorunu yoktur. Ayrıca bir takım karşılıkların ayrılması gibi idari işlemler de ortadan kalmış olacaktır. Bu yöntem sosyal güvenlik sisteminin daha kolay ve hızlı bir şekilde kurulmasını sağlaması açısından avantajlıdır. Bu yöntemin sakıncaları ise öncelikle fon biriktirme metodunun sağlamış olduğu avantajlardan mahrum olmasıdır. Aktif-pasif oranındaki ve istihdam seviyesindeki değişimler, işsizlik, bağımlılık oranı, nüfus artışı oranındaki değişimler sistemin finansman yapısını etkilemektedir (Arıcı, 1999:120-121).

1.2.DÜNYA SOSYAL GÜVENLİK TARİHİ

Tehlikelerde mücadele insanlık tarihi ile başlar ve tehlikenin varlığı hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacağı için insanoğlu var oldukça bu mücadele devam edecektir (Yazgan, 1992:24). Bahsedilen bu mücadele tarihinde Sanayi Devrimi bu süreçte dönüm noktası olması nedeniyle dünya sosyal güvenlik tarihi, sanayi devrimi öncesi ve sanayi devrimi sonrası olmak üzere iki kısımda ele alınacaktır. Sanayi devrimi öncesine kısaca değinilerek ağırlıklı olarak sosyal güvenlik çabaları ele alınacaktır.

1.2.1. Sanayi Devrimi Öncesi Durum

Aile içi yardımlaşma, karşılıklı yardım sandıkları ve dinsel nitelikteki hayır kurumları endüstri öncesi toplumlarda sosyal güvenlik işlevini yerine getirmişlerdir. Tabi bu sosyal güvenlik müesseseleri kurumsallaşmamış, kamu girişiminden yoksun, dinsel boyutları ağır basan, dar kapsamlı ve yardımları sınırlı olması nedeniyle etkisizdir (Güvercin, 2004:90).

1.2.1.1.Sanayi Devrimi Sonrası Toplumsal Yapı

Sanayi devrimi toplumsal hayatta önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Makinanın icadı ile büyük fabrikalar açılarak küçük sanayi çökmüştür. Köyden şehre göçler, makineleşmenin yaşandığı ziraatın işsiz bıraktığı insanlar, nüfus artışı ile işsizliğin büyük boyutlara ulaşması emeğin değerinin düşmesine neden olmuştur. Ailenin küçüldüğü bu dönemde komşuluk ve akrabalık ilişkileri de eski işlevini yitirmiştir. Ailenin tasarruf yapabilme imkânının kalmadığı gibi geleneksel sosyal yardım müesseseleri sosyal güvenlik ihtiyacına cevap vermemekte idi. Ortaya çıkan

korkunç sefalet bunalımı da beraberinde getirmişti (Çubuk, 1982:17-18). Toplumda çok zengin kapitalistler ve tek geliri emek gücü olan yoksul işçiler olmak üzere iki sınıf ortaya çıkmıştı. İşçilerin içinde bulunduğu ortam, kötü koşullar, uzun çalışma saatleri, sık sık iş kazaları, düşük ve yetersiz ücret ve bu ortamın ortaya çıkarmış olduğu yoksulluk, hastalık, iş ve gelecek güvencesinin bulunmaması onları başkaldırmaya zorlamıştır. İşte bu koşullar modern anlamda sosyal güvenlik sistemlerinin hazırlayıcı ve yönlendirici etmenleri olmuştur (Güvercin, 2004:90).

1.2.2. Sosyal Sigortaların Doğuşu, Gelişimi ve Örnekler

Sanayi devriminin ortaya çıkarmış olduğu olumsuz koşullar, devletin çalışma hayatına müdahalesini gerekli kılmış ve sosyal güvenlik sistemlerini gündeme getirmiştir. Bu alanda ilk çalışma Almanya’da Bismark tarafından oluşturulan sosyal sigorta sistemi olmuştur. Özel sigorta tekniğinin uygulandığı ve zorluluğu esas alan sistemde finansman, işçi, işveren primleri ve devletin genel bütçeden aktardığı katkılar ile sağlanmakta idi. Almanya’nın bu sistemi daha sonra diğer Avrupa ülkelerine örnek olmuş ve bu ülkeler tarafından uygulanmıştır (Baybora, 2013:200).

1929 tarihli Dünya Ekonomik Krizi, ABD ekonomisinin sorgulanmasına ve ABD’de işsizliğin büyük boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. 1932 yılında Başkan seçilen Roosvelt New Deal (Yeni Düzen) politikaları çerçevesinde yoksulluk sorununu bir bütün içerisinde ele alarak birbiriyle örtüşen çözümlerin getirildiği 14 Ağustos 1935 tarihli Sosyal Güvenlik Yasası çıkarılmıştır. Bu Kanun dayandığı temel ilkelerle modern sosyal güvenlik politikalarının öncülüğünü yapmıştır (Şenocak, 2009:420). New Deal politikalarının amacı sosyal güvenlik ile ekonomik yapı arasında doğrudan bağ kurarak kişileri ekonomik krizden kurtarmaktır. Ayrıca bu Kanun’da sosyal risklerin sonuçlarını giderme fonksiyonunun yanında söz konusu riskleri önleyici fonksiyonu da vardır (Baybora, 2013:201).

14 Ağustos 1935 tarihli ABD Sosyal Güvenlik Yasası sosyal güvenlik alanında çığır açan Lord Beveridge üzerinde de etkisi büyük olmuştur (Şenocak, 2009:420). Sosyal güvenlik sistemleri arasında 1942 yılında yayınlanan Beveridge Raporunun önemi vardır. Dağınık bir görünüm arz eden sosyal güvenlik sistemini birleştirmek ve yeniden kurmak amacıyla hazırlanan raporda yoksulluk sorununa çözüm yolları

aranmıştır. Raporda sosyal güvenlik kurumlarının birleştirilmesi ve tek elden yönetilmesi, zorunlu sigortalılık, tek ve maktu prim alınması, toplumun tamamını kapsamaması, geliri ne olursa olsun herkese asgari bir yaşam düzeyi sağlayacak yardımların yapılması, finansmanın vergilerle desteklenmesi, sosyal güvenliğin etkili bir biçimde sağlanabilmesi için değer sosyal politika önlemleriyle desteklenmesi ve tüm risklerin kapsama alınması önerilmiştir. İşte bu rapor diğer ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerini etkilemiştir (Baybora, 2013:201).

Yoksulluk sorununa köklü çözüm getirmek amacıyla 1938 yılında oluşturulan Yeni Zelanda sosyal güvenlik sistemi sosyal güvenlik tarihi içerisindeki saygın yerini almıştır (Güzel ve Okur, 1999:24). Sistem katkısız rejime yeni tamamen vergilerle finanse edilen devlet yardımlarına dayanmaktadır. Geliri belirli bir miktarın altına düşen ülke vatandaşı devletten yardım isteme hakkına sahiptir. Yardım miktarı kişinin önceki kazançlarına göre değişmektedir (Tuncay, 2000:30). Ayrıca sosyal güvenlik sistemini özelleştirilen Şili'nin sosyal güvenlik tarihi açısından özel bir yeri vardır. Şili vatandaşları primlerini özel şirketlerin ve bankaların oluşturmuş olduğu fonlara yatırmakta ve emeklilik fonlarını seçme ve bir fondan diğerine geçme hakkına sahiptir. Zorunluluk ve bireysel tasarruf yöntemi esası benimsenmiştir (Baybora, 2013:201).

1.2.3. Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Kriz

Modern anlamda sosyal güvenlik sistemleri sanayi toplumlarını ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkmış ve sonrasında gelişmiştir. Sanayi devrimi sonrasında bu ülkelerdeki sosyal güvenlik gelişim seyri incelendiğinde, sosyal sigorta öncesi paternalistik dönem, sosyal sigorta dönemi, refah dönemi ve 1970'li yılların başında yaşanan kriz sonrası yeni arayışları başladığı dönem olmak üzere dört sınıfa ayrılmıştır. İkinci ve üçüncü dönem sosyal güvenlik sistemlerini şekillendirmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisadi, siyasi ve sosyal ortamın sağladığı olumlu atmosferle sosyal güvenlik alanında önemli gelişmeler sağlanmıştır. İktisadi gelişme hızı ile refah döneminde kamu sosyal güvenlik harcamaları sosyal sigorta harcamalarından daha hızlı bir şekilde artmıştır (TÜSİAD, 1997:27-29). Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan krize kadar bilhassa gelişmiş refah ülkelerinde hükümetlerin yürütmüş olduğu başarılı politikaların başında sosyal güvenlik gelmektedir. Refah döneminde, yaşlılık, hastalık, ölüm gibi hallerde milyonlarca insan yoksulluk tehlikesine karşı sosyal güvenlik

sayesinde koruma altına alınmıştır. Fakat tüm bu başarılı geçmişe rağmen sosyal güvenlik küreselleşme sonrası iki temel sorunla karşılaşmıştır. Birinci sorun sosyal güvenlik harcamalarından kaynaklanan bütçe açıkları, ikinci sorun ise sosyal güvenlik sistemlerinin bir kısmını hızlı bir şekilde demode olmasıdır. Kriz içerisinde olan sosyal güvenlik sistemlerinde bilhassa gelişmiş toplumlarda reform ihtiyacı hâsıl olmuştur (Şenocak, 2009:421-422).

Sosyal Güvenlik sistemlerinde yaşanan kriz, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı sebeplere bağlı olarak ortaya çıktığından bu ilkeler için krizin etkileri ve sonuçları da farklı olmuştur. Gelişmiş ülkelerde yaşanan krizin sebeplerine geçmeden önce bu ülkelerde sosyal güvenlik harcamalarını GSYİH'nın üçte birini ve kamu harcamalarının da yarısına yakınına oluşturması, kriz ve yeniden yapılanma üzerinde çalışanların dikkatine sosyal güvenlik sistemleri üzerine çekmesini ve sonrasında sistemlerin eleştirilmesine neden olmuştur. Bu eleştiriler, olumsuz ekonomik etkilerin yanı sıra sosyal güvenliğin meşruiyet sebebi fakirliği önleyemediği yapılan harcamalara göre sağlıkta da istenilen sonuçları ulaşılmamasıdır. Ayrıca sosyal güvenliğin prensiplerine aykırı bir işleyişe sahip olduğu eleştirileri getirilmiştir. Sosyal güvenlik ivazlarındaki artışlar, demografik faktörler ortalama yaşam süresinin uzaması, doğum oranının düşmesi gibi demografik faktörler, yüksek oranlı enflasyon, işsizlik, sağlık hizmetlerinin maliyetlerindeki artışlar, aile yapısındaki değişimler, göçler ve kayıt dışı sektörün genişlemesi sorunları gelişmiş ülkelerde krize yol açan sebepler olmuştur (TÜSİAD, 1997:31-36).

Kaynak yetersizliği, sınırlı kapsam, kayıt dışı sektörün büyüklüğü, prim tahsilatındaki sorunlar, enflasyon nedeniyle fonların reel değerinin azalması, zayıf yönetim, uzman kadrodan mahrum ve pahalı sosyal kurumların varlığı, siyasi iktidarların yanlış politikaları sonucu kurumların gelir gider dengesinin bozulması, kapsamın yatay genişlemesi yerine dikey şekilde genişlemeye önem verilmesi gibi sorunlar da gelişmekte olan ülkelerde krize yol açmıştır. (Ekin vd., 1999:41).

1.2.4. Krizden Çıkış Arayışları ve Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Dönüşüm

Sosyal güvenlik sistemlerinin içinde bulunduğu kriz ortamından çıkarmak için bir takım arayışlara gidilmiştir. M. Friedman'ın liderliğini yaptığı liberal anlayış sosyal

güvenlik sistemlerinin lağvedilerek bireysel sorumluluğu esas alan sistemlerin hâkim kılınmasını önermiştir. Bu görüş, refah devlet anlayışından geriye gitmenin mümkün olmaması ve bireyin uzun dönemli düşünme ve önlem alma bakımından zaafı olduğu ve ileriye düşünmeden davranışta bulunacağı iddiasıyla gelişmiş ülkelerde rağbet görmemiştir. Ancak liberal anlayışın bu görüşü tamamıyla reddedilmemiş ve devletin sosyal güvenlik sistemleri içerisindeki rolünü yeniden tanımlanarak garantör ve denetleyici görevlerinin belirginleşmesi ayrıca sosyal güvenlik sistemi içerisinde ferdi inisiyatif ve özel teşebbüslere daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği benimsenmiştir. Sosyal güvenlik sistemi ile ilgili daha ılımlı yaklaşım içerisinde olanlar krizle ilgili sorulara cevaplar aramışlar ve bu sorulara verilecek cevaplar ile sistemin yeniden yapılandırılmasını önermişlerdir (TÜSİAD, 1997:46-47).

Sosyal güvenlik sistemlerinin krizden çıkarmak için liberal anlayışın sunduğu çözüm çok nadir görülen bir uygulama olması nedeniyle Dünya Bankası özel kesim ve kamu kesiminin bir arada bulunduğu farklı ve üçayaklı bir yapılanma önermiştir. Birinci ayakta sosyal güvenliğin piyasa koşullarının yaratacağı olumsuzlukları gidermeye yönelik olup, gelirin yeniden dağılımına odaklanmıştır. Kamusal olan bu ayakta bütün nüfusun katılımı zorunludur. Finansman yapısında dağıtım modelini esas almıştır. Yine zorunlu katılımın olduğu ve özel kesimce yürütülecek ikinci ayakta ise tasarruf fonksiyonunun gerçekleştirilerek sermaye piyasalarının gelişmesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. İkinci ayağın finansman yapısında kapitalizasyon yöntemi esas almıştır. Dünya Bankası tarafından önerilen modelin son ayağını yaşlılıkta daha fazla gelir elde etme isteyenlere yöneliktir. Katılımda gönüllüğü esas alan ve özel kesimce yürütülen bir ayaktır (Ulutürk ve Dane, 2009). Sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan kriz sonrası ülkelerde dönüşümler iki boyutta gerçekleşmiştir. İlki pek çok ülke kamusal sosyal güvenlik sistemlerini finansal açıdan güçlendirip, hakların elde edilmesini zorlaştırarak yapısal olmayan dönüşümlerdir. Tabi bu ülkelerde Dünya Bankası tarafından önerilen modele birçok ülke açısından dönüşüm maliyetleri yüksek olması nedeniyle tam anlamıyla geçiş sağlanamamıştır. İkincisi ise sosyal güvenlik sistemlerinin tasfiye edip, yerine Dünya Bankasının önermiş olduğu modele geçiş sağlayarak yapısal dönüşüm gerçekleşmiştir. Yapısal dönüşüm sağlayan ülkelerin geçiş öncesinde küçük boyutlu sosyal güvenlik sistemlerine sahip oldukları görülmektedir (Ulutürk ve Dane, 2009:130-131).

1.3.TÜRK SOSYAL GÜVENLİK TARİHİ

Türk sosyal güvenliğinin tarihsel gelişim sürecine ilişkin kaynaklar incelendiğinde, sürecin farklı farklı dönemlere ayrıldığı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışma da ise Cumhuriyetin kuruluşu esas alınacaktır. Cumhuriyet öncesi tarihsel süreçte ağırlıklı olarak Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ele alınacaktır.

Cumhuriyetin kuruluşunun esas alınmasının nedeni sosyal güvenlik politikasında büyük farklılıkların yaşanmasının yanında, Dünyada meydana gelen sosyal güvenlik gelişmelerinin ülkemizde uygulanmasıdır (Arıcı, 1999:286-287).

Osmanlı İmparatorluğu dönemine geçmeden önce kısaca Orta Asya Dönemi sosyal güvenlik çabalarına değinmek gerekir. Aile bağları güçlü olan eski Türklerde göçebe yaşam tarzında aile içi yardımlaşmalar önemli bir sosyal yardım aracı olarak karşımıza çıkar. Yerleşik yaşama geçişle birlikte sağlam temellere dayanan sosyal yardım kurumları varlığı söz konusudur (Türkoğlu, 2013:289). Orta Asya Dönemine ait sosyal güvenlik felsefesini o dönemden günümüze kadar süregelen Orhun Anıtlarında, yani yazılı belgelerde bulmak mümkündür. “Fakir budunu zengin kıldım.”, “Türk budunu tok olacaksınız.” ifadeleri devlet adamlarının fakirliğin ortadan kaldırılmasına karşı hassasiyetlerinin belgeleri olarak kabul etmek gerekir (Arıcı, 1999:288).

1.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Sosyal politika ve sosyal güvenlik iktisadi, içtimai ve siyasal yapı ve koşulların ortaya çıkardığı ürünlerdendir. Osmanlı İmparatorluğunun sanayileşme sürecine girmeyişi reel manada sosyal politikanın oluşumunu etkilemiştir (Güzel ve Okur, 1999:26). Devletin sosyal politikası olmadığı için sosyal güvenlik sisteminden söz edilemez (Talas, 1997:454). Fakat bir ülkenin sosyal güvenlik sistemine sahip olmaması var olan sosyal güvenlik ihtiyacını ortadan kaldırmaz (Güzel ve Okur, 1999:26).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanması yönünden çabaları ele alınırken Tanzimat dönüm noktası olmuştur. Çünkü Tanzimat sadece siyasal alanda değil aynı zamanda sosyal güvenlik alanında da köklü değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenle Tanzimat öncesi ve sonrası olmak üzere bu dönem iki ayrı başlık altında ele alınacaktır (Alper, 1999:23-24).

1.3.1.1.Tanzimat Öncesi Dönem

Osmanlı Devletinde toplum yapısı tebaa (yönetenler) ve reaya (yönetilenler) olmak üzere ikiye ayrılır. Yönetilenler, şehirliler, köylüler ve konar-göçerlerden oluşmaktadır. Şehirliler, tarımla uğraşmayan, ticaret ve sanayi ile uğraşarak geçimini sağlayan kesimdir. Ürettikleri malları pazarda satarak verdikleri vergilerle devlet ekonomisine katkı sağlamıştır. Genelde esnaf olarak adlandırılan bu kesim oluşturdukları teşkilatlar sayesinde yönetimde söz sahibi olmuşlardır. Köylü kesimi ise tarımla uğraşmıştır. Devletin ekonomik yapısı tarıma dayanması nedeniyle bu grup devlet açısından epeyce önem taşımıştır. Konar-göçer olarak isimlendirilen grup ise yaylak-kışlak yerleşim yerlerine sahip olması ve yaylakta hayvancılık ile kışlakta basit tarım ile uğraşmışlardır. Osmanlı Devletinin kuruluşundaki genel yapısı, konar-göçerleri küçük çapta tarımla uğraşmaya zorlamış ve onların köyler kurarak yerleşik yaşam için ortam sağlanmıştır (Şen, 2002:19-20).

Nüfusunun büyük çoğunluğu tarım kesiminde çalışmakla birlikte geniş ve zengin bir el sanatları faaliyetleri uğraşılan diğer alanlardandı. Dinin esasların büyük olduğu sosyal hayatta geniş aile, yardımlaşma ve dayanışmanın yüksek olduğu toplum yapısı hâkimdi (Alper, 1999:24). Özetle emeği ile geçinenler sosyal güvenliği aile içi yardımlaşma, mesleki teşekküller çerçevesinde yardımlaşma ve sosyal yardımlara dayanmaktadır (Dilik, 1972:20).

1.3.1.1.1. Aile İçi Yardımlaşma

Sosyal güvenlik sistemlerinin bulunmadığı toplumlarda aile içi yardımlaşma tarihin her döneminde etkili olmuştur (Güzel ve Okur, 1999:27). Kadın ve çocukların da bazı işlerde üretim faaliyetlerine katıldığı tarım kesiminde ailenin geliri genel olarak yeterli miktarda ve bu gelir devamlılık göstermekteydi. Hastalık ya da kaza nedeniyle çalışanlardan biri iş göremez duruma düşmesi ve hatta ölüm halinde bile aksamalarla da olsa diğer aile bireyleri tarafından üretim faaliyetleri devam etmekteydi. Hasat zamanı gibi sıkışık devrelerde akraba ve komşuların yardımı ile üretim faaliyetleri yürütülüyordu. Kısaca hastalık, sakatlık ve yaşlılık durumları nüfusun geçindirilmesinde büyük zorluklar ortaya çıkarmıyordu. Afet ve kuraklık dönemlerinde ise verimli yıllarda yapılabilen tasarruflar oranında sosyal güvenlik sağlanıyordu (Dilik, 1972:20-21).

Burada değinilmesi gereken en önemli nokta yaşlı ve sakat kişilerin sosyal güvenliği aile içinde karşılanması durumudur. Türk örf-adetlerin diğer aile bireylerinin kaçamayacakları bir görevdir (Alper, 1999:24). Sosyal güvenliğin temelini oluşturan aile içi yardımlar özellikle tarım kesiminde ağırlık kazanmıştır (Tuncay, 2000:60).

1.3.1.1.2. Mesleki Teşekküller Çerçevesinde Yardımlaşma

Osmanlı İmparatorluğunda geniş bir uğraş olan el sanatları alanında sosyal risklere karşı koruma tarım kesimine göre şartlar daha az elverişlidir. Çünkü bu kesimde gelir yalnız emek faktörüne dayanmaktaydı. Bu nedenle hastalık, sakatlık veya ölüm durumunda geçim riski artmaktaydı. Ayrıca işin özelliği ve esnaf teşkilatının koyduğu kurallar ile o zamanki toplum yapısı kadın ve çocukların bu kesimde üretim faaliyetlerine katılarak iş gücünün korunmasına katkıda bulunamıyordu. Ustaların herhangi bir sebeple kısa süreliğine işe gelmemesi durumunda kalfa ve çıraklar tarafından küçük aksamalarla da olsa üretim devam etmekteydi (Dilik, 1972:22).

El sanatları alanında çalışanların sosyal risklere karşı korumaya daha fazla ihtiyaç duyulması nedeniyle esnaf birlikleri dayanışma sandıkları kurarak üyelerine yukarıda değinilen tehlikelere karşı güvence sağlamaya çalışmışlardır. Sandıkların kurulmasında esnafın sosyal koruma ihtiyacının fazla olması ve toplu yaşam, birleşme ve örgütlenme bilincine vararak bunun faydalarını görmüş olmaları büyük etkindir (Dilik, 1972:22-23). Bu sandıkların kurulmasında asıl etken ahilik anlayışıdır.

1.3.1.1.3. Ahilik Birlikleri

Temeli İslam kardeşliğine dayanan ve başta esnaf ve sanatkârlar olmak üzere toplumun tüm kesimini etkileyen ahilik anlayışı Anadolu Türklüğü üzerinde etkili olmuştur. Türk lonca sistemine büyük ölçüde tesir etmiştir. Ahilik toplumsal hayatta yardımlaşma ve dayanışmayı artırmıştır. Yalnızca sosyal yaşamda bir kültür olarak kalmayıp aynı zamanda kendine özgü teşkilatlanması vardır (Arıcı, 1999:289-290).

Müslüman-Türk esnafının hayat anlayışına uygun olan ahilik esas olarak esnaf arasında benimsenmiştir. Bu nedenle ahilik denilince esnaflık, esnaflık denilince ahilik akla gelmektedir. Ahiliğin esnaf arasında son derece gelişmesinde İslami değerlerin etkisi büyüktür. Başlangıçta debbağ, saraç ve kunduracıları kapsayan teşkilat gelişerek

bütün esnafı ve üye olmak isteyenleri de bünyesine alarak çok yönlü sosyal bir kuruluş haline gelmiştir. Anadolu'nun neredeyse bütün şehir, kasaba ve hatta köylerine kadar yayılan bir teşkilatlanma mevcuttur. Bu yerleşim birimlerinde her sanat kolu için ayrı ayrı birlikler kurmuşlar, birlik için yeterli sayının bulunmadığı yerleşim yerlerinde ise birbirine yakın meslek mensupları arasında birlik oluşturulmuştur (Ekinci, 1990:23).

Her esnaf grubu, herhangi bir sebeple işten ayrılanlar (hariciler) ve meslekte çalışmaya devam edenler (dâhililer) olmak üzere iki ana gruba ayrılırlar. Fiilen çalışmayan yani emekliler, düşkünler ve sakatlar harici üyeleri oluşturmaktadır. Fiilen meslekte çalışanlar, yani yamak, çırak, kalfa ve ustalar ise dâhili üyelerin mensuplarıdır (Çağatay, 1989:136-137).

Her meslek grubunun esnaf sandığı bulunmaktadır. “Orta” ve “teavün” ismi verilen bu sandıklar imparatorluk döneminde kurumsallaşmış sosyal güvenlik kurumlarının başında gelmektedir. Dışa kapalı bir örgütlenme yapısına sahip olan bu sandıklardan belirli durumlarda mensuplarına ve aile fertlerine yardım yapılmaktadır. Faaliyetlerini önceden belirlenen kurallar çerçevesinde gerçekleştirmesi bu sandıkların en temel özelliklerindedir (Alper, 1999:25-26). Bu kuralları, ahi birliklerinin kuralları, gelenekler, dinsel inanışlar ve sözlü anlaşmalar belirlemekte idi (Talas, 1997:455).

Esnaflar faaliyetlerinde büyük oranda mensubu olduğu birliklere bağlıydılar. Birlik, esnaflar üzerindeki geniş yetkileri sayesinde esnafları sandığa girmeleri ve mali katkıda bulunmaları konusunda zorlayabilmiştir. Bu nedenle imparatorlukta kamu otoriterlerince düşünülmüş ve konulmuş olmasa da yardımlaşma sandıklarının fiili zorunluluk esasına dayandığını ileri sürmek mümkündür (Dilik, 1972:23). Genel olarak muhtaç olma durumuna bağlı olarak yardım yapılan sandıkların karşıladığı riskler kapsam bakımından oldukça geniştir. Sandık mensuplarına ve aile bireylerine hastalık, yaşlılık, sakatlık, ölüm, doğum hallerinde sosyal yardımlar yapılmıştır (Şen, 2002:29).

Sandıkların harici üyelerinden emekliler esnafın yaşlı ustalarından olup, kendilerine üstat denilmektedir. Emekliler işyerine gidip gelmezler ve sermayesi müsait olanlar, kalfalar eliyle iş yerini yönetirler. Harici üyelerin ikinci alt grubu ise düşkünler de emekliler gibi yaşlı üstatlardır. Fakat bunların emekliler gibi kalfalar eliyle yöneteceği iş yerleri de yoktur. Bunlardan yardıma muhtaç olanlara para, ekmek, kömür

gibi yardım maddeleri sandık gelirlerinden karşılanarak verilirdi. Harici gurubun son mensupları ise sakatlardır. Bunlar herhangi bir kaza veya tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa uğrayanlardır. Bunlara yine sandık gelirlerinden yardım yapıldığı gibi usta ve kalfalar tarafından ayrıca yardım yapılırdı (Çağatay, 1989:137).

Esnaf ve sanatkârlar yanlarında çalıştırdıkları çırak ve kalfaları kendi aile fertleri gibi kabul ettikleri için bunların beslenme ve barınma sorumluluklarını yerine getiriyor, hastalanmaları ve sakatlanmaları halinde sandıktan bağımsız olarak ayrıca yardım sağlıyordu (Alper, 1999:26). Sandık mensuplarından sakatlara, güçsüzlere, hastalara maddi durumu zayıf olanlara yapılan bu yardımlar sayesinde esnafın geleceğe güvenle bakıyordu. Bu güven duygusu da esnafı teşkilata bağlıyor ve esnafın çalışmalarını daha verimli hale getiriyordu. Kısacası bu yardımlar sayesinde birlik sosyal güvenlik teşkilatı özelliği sağlıyordu (Ekinci, 1990: 27).

Peki, yapılan bu sosyal yardımlar hangi finansman ile karşılanıyordu? Usta ve kalfaların ödeme güçlerine göre haftalık veya aylık olarak alınan aidatlar sandık gelirlerinin başında gelmektedir. İmparatorluk döneminde bir mesleğin yapılması için birliğe kayıt zorunludur. Bu nedenle verilen aidat bir nevi sosyal güvenlik primi niteliği taşımaktadır. Aidat dışında çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselişlerde ödenen terfi harçları da sandığın gelir kalemlerindedir (Talas, 1997:455). Şeyhül İslam'a bağlı defterdarca her esnafın mal satışından belli bir yüzde sandığa verilirdi. Teşkilata ait mülklerin kira gelirleri, bağışlar ve diğer gelirler sandığın gelir kalemlerini oluştururdu. Esnaf sandığından mensuplarına yapılan yardımların dışında birliğe ait mülklerin tamir masrafları, çeşitli vergiler, görevli maaşları, sosyal amaçlı esnaf toplantılarının masrafları, fakirlere çeşitli sebeplerle yapılan yardımlar sandığın gider kalemlerini oluşturmaktadır. Ayrıca teşkilatın güçlenmesi için alınan mülklerin bedelleri de sandıktan karşılanmaktadır (Ekinci, 1990:27).

Varlığını 19 uncu yüzyılın sonlarına kadar sürdüren yardımlaşma sandıkları Avrupa'nın makineleşmesi ile büyük fabrikalar kurularak rekabet gücünün artması İmparatorluğu iktisadi açıdan etkisi altına almıştır. Bu yıkıcı ve sarsıcı rekabete karşı konulmasını, kapitülasyonlar ve günün liberal anlayışı engellemiştir. Ayrıca çok az da olsa yurt içinde de makineli üretimin başlamış olması İmparatorlukta küçük sanayinin iyice çökmesine neden olmuştur. Bu sebeplerle esnaf birliklerinin kurmuş oldukları

yardımlaşma sandıkları yüzyılın sonlarına doğru tamamen ortadan kaybolmuştur (Dilik, 1972:25). Çünkü sandıklara yapılan yardımların yerine zamanında yenisi konulmadığından uzun süre sandık mensupları için boşluk doğurmuştur (Talas, 1997:455). Böylece uzun bir süre Osmanlı İmparatorluğunda sosyal güvenlik ihtiyacının giderilmesinde büyük rol oynayan yardımlaşma ve dayanışma sandıkları işlevsiz hale gelerek ortadan kaldırılmıştır.

1.3.1.1.4. Sosyal Yardımlar

Osmanlı İmparatorluğunda emeği ile geçinenlerin sosyal güvenliğinin sağlanmasında diğer bir araç da sosyal yardımlardır. Dini nitelikli, gönüllük esasına dayanan ve karşılıksız olan bu yardımlar zekat, fitre, adak kurban ve diğer bağışlardır. Varlıklı sınıf tarafından dar gelirli muhtaçlara bu yardımlar dolaysız olarak yapılmaktaydı. Böylece yüksek gelirlilerden dar gelirlilere doğru belli bir oranda sosyal güvenliğin fonksiyonlarından gelirin dağılımı sağlanmaktaydı (Dilik, 1972:25-26).

1.3.1.1.5. Vakıflar

Zengin Müslümanlar için Allah'ın emri olan dini sosyal yardımlar dolaysız olarak yapılabildiği gibi dolaylı olarak da yapılmaktaydı. Bu dini hükümlerin yerine getirilmesi amacıyla İslam toplumlarında sosyal yardımlaşma ve dayanışma niteliği de kazanan vakıf müesseselerinin doğmasına yol açmıştır. Bu müesseselerin amacı hayır kazanmak ve sevap işlemek için fakirlere yardım yapmaktır (Arıcı, 1999:291-292).

Bir hayır kurumu olan vakıf, bir malı geliri ile birlikte hayır hizmetine ayırmak ve tahsis edilen malı vakfedenin mülkiyetinden çıkararak buna sosyal mülkiyet statüsü kazandırmaktır (Doğan, 2006:11). Vakıf, sosyal güvenlik açısından kısmî bir müessese olarak nitelendirilebilir. Çünkü ihtiyaç sahiplerinin tamamını ilgilendirmediği gibi her zaman ve her yerde bulunma zorunluluğu da yoktur. Ayrıca zorunluluk olmaması ve hak talep edilmemesinden dolayı modern sosyal güvenlik müessesesi de sayılmaz. Ancak, Osmanlı İmparatorluğunda sosyal güvenliğin temini konusunda çok büyük fonksiyonları yerine getirdikleri de inkâr edilemez. Vakıflar, herkesin karşı karşıya kalabileceği yaygın fiziki ve sosyal birincil risklerin yanında insan hayatı için birincil risklere göre daha az öneme sahip tali risklere karşı da kişileri korumayı hedeflemişlerdir. Sosyal güvenlik hizmeti vermeye yönelik vakıfların çok çeşitli olması

bile tek başına sosyal güvenliğe duyulacak ihtiyacın az olacağı söylenebilir. Ayrıca vakıflar, sosyal güvenliğin ana hedeflerinden gelir ve servet dağılımına ilişkin hizmetler de görmektedir (Beşer, 1987:190-191).

Türk-İslam düşüncesi içinde vakıf müessesesi son derece gelişmiştir. 16 ncı yüzyılda vakıflar Türk dünyasında insanların problemleri sosyal güvenlik açısından halledilmiş ki bu konuda uğraşacak insan bulamamışlardı. Vakıflar ister istemez nesli tükenen veya yardım edilebilecek hayvanlara yönelmek zorunda kalmışlardır. Batılı sosyal siyasetçiler bu durum için 16 ncı yüzyıl Türkiye'sine vakıf cenneti demişler (Yazgan, 1977:15).

1.3.1.2.Tanzimat Sonrası Dönem

Tanzimat sonrasında mevzuat önlemlerine geçmeden Tanzimat öncesi dönemde sosyal güvenlik fonksiyonlarını yerine getiren müesseselerin bu dönemdeki durumlarına değinmek gerekir.

1.3.1.2.1. Sanayi Devriminin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri

Tanzimat sonrası Osmanlı İmparatorluğunda duraklama ve gerilemelere bağlı olarak her alanda yaşanan çözülmeye sosyal güvenlik müesseseleri de nasibini almıştır. Kaybedilen savaşlar sosyal yardımları, savaş sonrası küçülen imparatorluktaki yaşanan iktisadi gerilemeler ise dini ve sosyal yardımları olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi ve kapitülasyonların etkisiyle Avrupa'nın sanayi ürünleri ile fiyat açısından rekabet edemeyen işyerlerinin kapanması sonucu meslek örgütleri doğal olarak da orta sandıklarının yok olması sosyal güvenlik açısından Tanzimat sonrası dönemin en olumsuz gelişmesi olmuştur. Darüşşifalar da gelir kaynaklarını yitirmiş ve etkin bir biçimde çalışmalarını sağlayacak yönetici kadrolarından mahrum olarak birer sosyal güvenlik kurumu olma özelliğini yitirmeye başlamıştır (Alper, 199:27-28).

1.3.1.2.2. Mevzuat Önlemleri

Osmanlı İmparatorluğunun sanayi devrimini yaşamaması sosyal politika önlemlerinin kısır ve sınırlı kalmasına neden olmuştur. Mevzuat önlemleri başlangıcın kökeni olmak düşüncesinden uzak, sınırlı, kapsamsız ve dağınık niteliktedir. Bu sınırlı düzenlemeler içerisinde maden işçilerinin çalışma koşullarını düzenleyen Dilaver Paşa

ve Maadin Nizamnamesi olmak üzere iki tüzükten ve kamu kesiminde çalışan memur ve subayların hastalık ve yaşlılık durumlarına karşı korunmasını öngören sandıkların kurulmasından ibarettir (Talas, 1979:375-376).

1.3.1.2.3. Dilaver Paşa Nizamnamesi

1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi Ereğli Maden Havzasında kısmen de olsa fiili olarak tatbik imkânı bulmuştur. Bu nizamnamede çalışma koşulları ile birlikte işçilerin hastalanmaları durumunda işyerinde bulundurulacak doktor tarafından işçilerin tedavi edilmesi düzenlenmiştir. Hastalık hafif olması durumunda tedavi yapılması, ağır olması durumunda ise işçilerin evlerine gönderilmesi düzenlemede yer almıştır. Fakat kömür madenlerinde sık sık yaşanan iş kazaları hakkında önlem tedavi ve herhangi bir ödemeye yer verilmemiştir (Talas, 1997:456-457). Bölgedeki kömür üretimini artırma amacı güden Nizamnamede, işveren, işçiler için elverişli yatacak yer buldurmak, işçilerin ücret mukabili nöbetleşme esasına göre çalışması ve günlük çalışma süresi 10 saat olmasına ilişkin düzenlemeler bulunmakta idi. Dilaver Paşa Nizamnamesi işçi haklarının korunması bakımından önemli eksiklerin olduğu bir düzenlemedir. Fakat bu eksiklikler Maadin Nizamnamesinde giderilmiştir (Dilik, 1972:28-29).

1.3.1.2.4. Maadin Nizamnamesi

1869 tarihli Maadin nizamnamesi sözleşme serbestisi üzerinde durarak angaryayı tamamen yasaklamıştır. Bunun dışında iş sağlığı ve güvenliği hükümlerine uyulması, iş kazasını önleyici tedbirler alınması, iş kazalarının idareye bildirilmesi ve masrafların işveren tarafından karşılanmak üzere gereken alet, edevat, hayvan ve insan gücünün de idare tarafından temin edilmesi nizamnamede yer almıştır. İşverenlere madende uzman doktor ve eczane buldurma zorunluluğu getirilmiştir. Fakat tedavi ve ilaç masraflarının kim tarafından karşılanacağı belirtilmediğinden işverenler bu masrafları işçilerin ücretlerinden kesmişlerdir. İş kazalarına mahkemenin takdir edeceği miktarı tazminat olarak ödemeye işvereni mahkûm eden düzenleme de nizamnamede yer almıştır. Maden işçisini az çok koruma amacı güden Maadin nizamnamesindeki bu düzenlenmeler sosyal güvenlik alanındaki aşamayı göstermektedir (Şen, 2007: 66-69).

1.3.1.2.5. Diğer Gelişmeler

Vakıf geleneğinin zayıfladığı ve vakıfların toplumsal ihtiyaçları karşılamadığı İmparatorluğun son dönemlerinde 1877 yılında çıkarılan Dersaadet Belediye Kanunu ile belediyelere sosyal hizmet alanında görevler verilmiştir. Bu dönemde belediyelerin dışında Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme), Hilali Ahmer (Kızılay), sokaklarda yaşayan çocuklar için Darülaceze, şehit çocukları için kurulan Darül Eytam ve babası olmayan sosyal ve ekonomik açıdan zor durumda olan çocukların okutulması için Darüşşafaka sosyal yardım alanında önemli role sahip olan kuruluşlardır (Zengin vd., 2012:136).

Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında bazı iş yerlerinde çalışanlar, asker ve sivil memurları belirli risklere korumak sağlamak amacıyla emeklilik ve yardımlaşma sandıkları kurulmuştur (Ersan, 1987:9).

1.3.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Cumhuriyet döneminde ülkemizdeki sosyal güvenlik süreci ve gelişmeleri ile sistemlerde yaşanan krizler ve sonrasında reformlar ele alınmıştır.

1.3.2.1. Birinci Büyük Millet Meclisi Dönemi

I. Büyük Millet Meclisi Dönemi, Ankara Hükümetinin tanınmadığı ve zamanının büyük bir kısmı savaşa geçirilen bir dönemdir. Savaşın bedelini cephedekiler kanları ve canları ile öderken geride çok sayıda yardıma muhtaç insan bırakmışlardır (Arıcı, 1999:299). Kurtuluş savaşının çetin ve yoğun şartları devam ederken Zonguldak ve Ereğli Bölgesindeki kalabalık işçi sınıfının durumu ele alınmıştır (Talas, 1997:457-458). Çok kısa bir dönemi kapsamasına rağmen sosyal güvenlikle ilgili kısmî, fakat mühim sayılabilecek iki önemli kanun çıkarıldığı için bu dönem sosyal güvenlik açısından önemlidir (Alper, 1999:30).

Yukarıda bahsedilen önemli iki yasadan ilki, 28 Nisan 1921 tarihli ve 114 sayılı Kanun ile Zonguldak ve Ereğli bölgesinde üretim sırasında ortaya çıkan kömür tozlarının açık artırma yoluyla satılarak gelirinin işçiler yararına kullanması kabul edilmiştir (Tuncay, 2000:61). 114 sayılı Kanunun akabinde Ereğli kömür bölgesi maden işçileri hakkında uygulanmak üzere 10 Eylül 1921 tarihli ve 151 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu yasanın önemi, uygulama alanı ve işçilere tanınan haklar bakımından

kısıtlı da olsa dönemin koşullarına göre sosyal politika açısından önemli bir adımın başlangıcı olmuştur. Sadece işçi- işveren ilişkilerini değil aynı zamanda sosyal sigortalarla ilgili hükümlere de yer verdiğiinden bu yasa “ilk mahdut portreli iş kanunumuz” olarak nitelendirilmiştir. 151 sayılı Kanun ile angarya ve maden ocağında çalışmaya yaş şartı getirilerek 18 yaşından küçüklerin çalışması yasaklanmıştır. Günlük çalışma süresi de 8 saat olarak belirlenmiştir (Güzel ve Okur, 1999:29). Ayrıca asgari ücret ve işçi eğitimi konularında işçi yararına hükümler getirilmiştir. İşverenlere işçi koşulları ve hamamlar yaptırma yükümü de getirilmiştir (Dilik, 1972:34).

İşçi-işveren hükümleri dışında 151 sayılı Kanunda düzenlenen sosyal güvenlik hükümleri şunlardır: İşverenlerin hastalık ve iş kazası durumunda işçilerin ücretsiz olarak tedavi ve bakım yapılabilmesi için uygun bir yere hastane açtırması veya madende doktor bulundurması zorunlu tutulmuştur. Kaza durumunda işçiye veya kazanın ölümle sonuçlanması durumunda işçinin ailesine mahkemece belirlenen tazminatın işverence ödenmesi yükümlülüğü getirilmiştir. İşçilere yardım yapılması için ihtiyat ve teavün sandıkları kurulması ve bu hükme dayanılarak 1923 yılında çıkarılan Amele Birliği ve İhtiyat ve Teavün Sandıkları Talimatnamesi ile sandıkların ve bunları bir araya getiren Amele Birliğinin çalışmaları düzenlenmiştir (Talas, 197:376-377).

Sandıkların finansman kaynağını bağışlar, işçilerden kesilen cezalar ve ücret üzerinden işçi ve işverenin eşit oranda ödedikleri primler oluşturmuştur. Amele birliği, zorunluluk esasına dayanmakta ve sağladığı yardımlar açısından bir hak oluşturması nedeniyle sosyal sigortalarla benzerlik söz konusudur (Güzel ve Okur, 1999:29).

1.3.2.2. 1923-1945 Dönemi

Cumhuriyetin ilanından işçi sigortalarının kuruluşuna kadar geçen bir süreyi kapsayan bu dönemin başlarında sosyal güvenliğe yönelik düzenlemeler yapılmamıştır. Fakat 1926 tarihli Borçlar Kanunu ve 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanununda dolaylı olarak sosyal güvenlikle ilgili bir takım düzenlemelere yer verilmiştir. Kişiler ve riskler açısından dar kapsamlı ve sosyal sigortalara benzeyen bir takım emeklilik ve yardımlaşma sandıklarının kuruluşunu öngören yasalar yine bu dönemde çıkarılmıştır. 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu ile işçi sigortaların kuruluşuna ve bunların temel ilkelerine ilişkin hükümler bulunmaktadır (Güvercin, 2004:91-92).

Borçlar Kanununda işverenler çalıştırdıkları işçiye özel sigorta yaptırmasına ve işçinin bu sigorta haklarından en az yarısını ödenmesi durumunda yararlanması düzenlenmiştir. Hastalık, askerlik gibi işçinin kendi kusuruna dayanmayan sebepler ile kısa bir süre için çalışamayan işçilere ücret ödenmesi hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca işverene işçileri koruma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülüğe uymama halinde işverenin tedbir almada kusuruna bağlı ölüm hadisesinin gerçekleşmesi durumunda işçinin ailesine tazminat ödeme müeyyidesi bulunmaktadır (Arıcı, 1999:301).

1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile ilk kez çocuk ve kadın işçiler için koruyucu hükümlere yer verilmiştir. Yasanın sosyal güvenlikle ilgili en önemli yönü belirli sayıda işçi çalıştıran işverenlere, hastalık, kaza ve analık hallerinde işçilerine sağlık yardımı yapılması hususunda bir takım yükümlülükler getirilmesidir. Hamile kadınların doğum öncesindeki üç ay içerisinde kendinin veya bebeğinin sağlığına zarar verecek işlerde çalıştırılması, doğum sonrası üç aylık dönemde dinlendirilmesi ve işe başladıktan sonra altı ay boyunca çalışma süresinde otuz dakikalık iki defa süt izninin verilmesi Kanunun koruyucu hükümleridir. Ayrıca en az elli işçi çalıştıran iş yerlerinde işverenlerin işçilerin sağlık durumlarını kontrol ettirmek üzere bir veya birden fazla doktor bulundurması, hastalanan işçileri tedavi ettirme ve büyük kurumlarda ve kaza olasılığı yüksek işlerde doktorun sürekli olarak işyerinde veya etrafında bulundurulması zorunluluğu yer almıştır. Yasa hükümleri denetleme mekanizması bulunmadığından uygulamada işlerlik kazanmamıştır. Yukarıda belirtilen hastalık, kaza ve analık risklerinden dolayı gelir kaybına uğrayan işçilerin işverence ücretlerinin ödenmesi hususunda bir hüküm bulunmamaktadır (Güzel ve Okur, 1999:31).

1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanununun kabul edilmesi bu dönemde üzerinde durulması gereken bir başka önemli husustur. Çünkü işçilerin sosyal güvenliği bakımından yeni bir dönemin kapılarının açılmasını ifade etmektedir. (Arıcı, 1999:302) Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de sosyal sigortalar korunmaya en çok gereksinim duyan işçi sınıfını kapsamak üzere kurulmuştur. Bu Kanun ülkemizin ilk genel iş yasası niteliğinde olup, sosyal sigortaların kurulması görevini hükümetlere vermekte ve sosyal sigortaların kurulumu ile ilk ilkeleri saptamıştır (Talas, 1997:460). Karşılacak riskler: İlk İş Kanunu “İKMH, analık, hastalık, işten çıkma, yaşlılık ve ölüm” risklerine karşı kapsamdakilere sosyal koruma sağlayacaktır (Güzel ve Okur,

1999:32). Uygulama Alanı (Kişiler Açısından Kapsam): İş Kanununun kapsadığı iş yerleri ile işçi sigortalarının kapsamı sınırlı tutulmuştur. Fakat Kanunun 101 inci maddesi ile kapsam dışına çıkılarak İş Kanununun uygulandığı iş yerlerindeki kapsama girmeyen müstahdemler de kapsama alınmıştır (Talas, 1979:379).

3008 sayılı Kanun ile altı ay içerisinde kurulması öngörülen İşçi Sigortaları Kurumu belirtilen zamanda uygulamaya konulmamıştır. Kanunun sosyal güvenlikle ilgili hükümleri özellikle İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla 1945 yılına kadar yürürlüğe geçirilememiştir (Alper, 1999:32; Arıcı, 1999:303). Cumhuriyetin ilk yıllarında da kamuda görev yapan memurlar için Tanzimat sonrası dönemde ortaya çıkan yapılanmanın uzantısı olan emeklilik sandıklarının kurulmasına devam edilmiştir. Ayrıca 1924 yılında 408 sayılı Kanunla milli mücadelede şehit düşen subay ve ast subay ailelerine aylık bağlanmıştır (Alper, 1999:33). Osmanlı İmparatorluğunda kamu çalışanlarının yaşlılık, malullük ve ölüm risklerine karşı sosyal güvenliğinin sağlanması amacıyla kurulan sandıklar 03 Haziran 1930 tarihli ve 1683 sayılı Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu yeniden düzenlenerek sosyal güvenlik alanında memurlara yeni haklar getirmiştir (Şenocak, 2009:26). Bunlardan önemlileri şunlardır:

Tablo 1.1 Cumhuriyet Döneminde Kurulan Sandıklar

KANUNUN		
Yılı	Sayısı	İsmi
1926	895	İmalatı Harbiye Teavün ve Sigorta Sandığı Kanunu
1930	1683	Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu
1933	2264	İstanbul Mahalli İdaresi ile Ankara Merkez Belediyesi Memurları Tekaüt Sandığı Kanunu
1933	2097	Vilayet Hususi İdareleri Tekaüt Sandığı Kanunu
1934	2454	DDY ve Limanları İşletmesi Umumi İdaresi Memurları Tekaüt Sandığı Kanunu
1936	2921	İnhisar Umum Müdürlüğü Tekaüt Kanunu
1937	3137	Deniz Yolları ve Akay İşletmeleri ve Fabrika ve Havuzlar İdareleri Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Kanunu
1937	3202	T.C. Ziraat Bankası Memurları Tekaüt Sandığı Kanunu (md. 55)
1938	3492	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Memurları Tekaüt Sandığı Kanunu
1940	3808	Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Tekaüt Sandığı Kanunu
1942	4222	İktisadi Devlet Teşekkülleri Memurları Tekaüt Sandığı Kanunu

Kaynak: (Alper, 1999; Arıcı, 1999; Güzel ve Okur, 1999; Tuncay, 2000)

1.3.2.3.Kuruluş Dönemi (1945-1961)

İşçi Sigortaları Kurumu, Çalışma Bakanlığı, iş kazası ve meslek hastalıkları sigorta kolu ve memurlar ve diğer kamu görevlileri için kurulmuş olan çeşitli sandıklar bir kanun ile birleştirilerek Emekli Sandığı Kurumu kuruluşlarının bu dönemde gerçekleşmesi nedeni ile bu dönem ülkemizde sosyal güvenlik açısından “Kuruluş Dönemi” olarak adlandırılabilir (Arıcı, 1999:303). II. Dünya Savaşı bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’nin de ekonomisine zarar vermiş ve savaş öncesine kıyasla geniş kitlelerin yaşam standartlarında büyük gerilemeler yaşanmıştır. Sosyal güvenlik sistemine duyulan ihtiyaç her zamankinden daha fazla kendini hissettiren savaş sonrasında dünyada yaşanan sosyal politika atılımlarına paralel olarak Türkiye’de de sosyal güvenlik alanında çok önemli gelişmeler yaşanmıştır (Talas, 1997:463).

1929 tarihli Büyük Ekonomik Kriz ve II. Dünya Savaşı kamuoyunun bilinçlenmesine yol açarak kamuoyunda sosyal güvenliğin önemi daha fazla idrak edilmiştir. New Deal ve Beveridge Planlarının ortaya çıktığı bu dönemde dünyada demokratikleşme süreci başlamıştır (Arıcı, 1999:303). Türkiye, 10 Aralık 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” 06 Nisan 1949 yılında ve 07 Nisan 1948 tarihli “Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Anayasası” ise 09 Haziran 1949 tarih ve 5062 sayılı Kanun ile onaylayarak WHO üyesi olmuştur. Bu sözleşmeler Türkiye’ye sağlık ve sosyal güvenlik alanında bir takım yükümlülükler getirmiş ve Türkiye dünyadaki sosyal güvenlik gelişmelerine ayak uydurmaya çalışmıştır (Güvercin, 2004:92).

II. Dünya Savaşı sonrasında sosyal politika akımları ile Türkiye’de de bir sigorta kolu kurulurken diğer yandan 1946 yılında 4841 sayılı Kanunla Çalışma Bakanlığı kurulmuştur. Bu Kanununun ilk maddesinde Bakanlığın görevleri arasında sosyal güvenlik de yer almıştır. Böylece sosyal güvenlik deyiimi ilk kez bu yasayla mevzuatımıza girmiştir (Talas, 1979:381).

1936 tarihli ve İş Kanununu ile kademeli olarak kurulması ön görülen sosyal sigortaların, sekiz yıl gibi bir gecikme 1945 tarihli ve 4772 sayılı Kanunla iş kazası ile meslek hastalıkları ve analık sigorta kolunun kurularak kademeli kuruluş ilkesinin ilk adımı gerçekleşmiştir. Bu sigorta kolunu ihtiyarlık, hastalık ve analık sigortası, maluliyet, ihtiyarlık ve ölüm sigortalarının kurulumu takip etmiştir (Tuncay, 2000:63).

Kuruluş döneminde sosyal güvenlik alanında yaşanan önemli bir gelişme de 1949 tarihinde çıkarılan ve 01.01.1950 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyeti Emeklilik Sandığı Kanunudur. Bu kanunla memurların sosyal güvenliği ile ilgili alınan tedbirler kapsamında 1866 yılından itibaren kurulmaya başlayan ve cumhuriyet döneminde de kurulması devam eden sandıklar birleştirilmiştir. Bu, Türk sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısı bakımından önemli bir adımdır (Alper, 1999:34).

Türkiye’de sosyal sigortaların gelişimi kişiler açısından da kapsam genişletilerek devam etmiştir. Bu genişleme yatay ve dikey olmak üzere iki yönde gerçekleşmiştir. Yatay genişleme süreç içerisinde diğer iktisadi kesimlerin kapsama alınması, dikey genişleme başlangıçta kapsam dışı bırakılan küçük çaptaki işletmelerin kapsama alınması ile gerçekleşmiştir. Bakanlar Kurulu 1952 yılında iş kanunu uygulama alanını nüfusu 50 bin ve daha yukarı olan yerleşim yerlerinde belirli iş kollarında 10 işçiden 4 işçi sayısına düşürerek kapsamı genişletmiştir (Dilik;1972, 50-51). Yatay genişleme 1952 yılında çıkarılan 5953 sayılı basın iş kanunu ile gazeteciler 1954 yılında çıkarılan 6379 sayılı deniz iş kanunu ile de gemi adamları sosyal sigortaların kapsamına alınması ile devam etmiştir (Güzel ve Okur, 1999:33).

12 Haziran 1959 tarihli ve 7355 sayılı Kanun ile kurulan Sosyal Hizmetler Enstitüsü sosyal hizmetler alanında bir dönüm noktasıdır. Kanun ile profesyonel meslek elemanı yetiştirmenin gerekliliği ilkesinden yola çıkarak sosyal hizmet okulları açılmıştır. Bu amaçla 1961 tarihinde Sosyal Hizmetler Akademisinde eğitim-öğretim faaliyetine başlanmış ve 1965 yılından itibaren “sosyal hizmet uzmanları” sosyal hizmet faaliyetleri vermeye başlamıştır (Şenocak, 2009:450-451).

1.3.2.4.1961 – 1980 Dönemi

Sosyal sigortaların genel durumu incelendiğinde yeterli ve kapsamlı bir sosyal güvenlik düzeni yolunda hızlı olmasa da bir ilerleme kaydedilmesine rağmen sosyal sigortaların birçok yönden eksiklikleri ve aksaklıkları söz konusuydu. Her şeyden önce sosyal güvenlik sistemi dağınık bir sistem teşkil etmekteydi. Sosyal sigortalar tarafından sağlanan menfaatler uluslararası standartlara ulaşmamıştı. Sosyal sigortalar işsizlik ve çocuk yetiştirme riskine karşı koruma sağlamamıştı. Kişiler açısından kapsamı henüz istenilen seviyede değildi. Ayrıca sosyal sigortaların uygulandığı sektörlerde de

çalışanların tümü kapsamda değildi. Diğer yandan sosyal sigortaların kapsamına girmesi gerektiği halde DDY ait iş yerleri ile askeri fabrikalarda çalışan bir kısım işçiler gibi gruplar sosyal sigortaların uygulama alanı içinde değildi. Bu durum çalışanlar adına büyük farklılıkların bulunduğu bir sistemi yansıtmakta idi (Dilik, 1972:52-53).

Türk sosyal güvenlik tarihinde 1961-1980 dönemi sosyal sigorta sisteminde teşkilatlanmaya ve kapsamda genişlemeye gidilmesi nedeniyle bu döneme “bütünleşme ve gelişme dönemi” ismini verilebilir. 1961 Anayasası bu döneme karakteristiğini kazandıran bir gelişmedir. Bu Anayasada devletin nitelikleri arasına “sosyal devlet” ve “hukuk devleti” girmiştir. Sosyal devlet esası sosyal güvenlik açısından alt yapının oluşturulmasını ifade etmektedir (Arıcı, 1999:307).

Anayasanın 48 inci maddesi “*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.*” hükmü ile sosyal güvenlik hakkı ele alınmaktadır.

1961 Anayasası sosyal güvenlik hakkının sağlanması ve bu amaçla gerekli tedbirleri almak ve örgütleri kurmak devletin ödevleri arasındadır. Anılan Anayasa hükmü sosyal sigorta ve sosyal yardım teknikleri ile sosyal güvenliğin sağlanacağını belirtmiştir. Devlet bu görevleri iktisadi ve mali imkânlar dâhilinde sınırlandırılmıştır. Sosyal güvenlik bir insan hakkı olma niteliğine kavuşmuştur (Güzel ve Okur, 1999:34).

17 Temmuz 1964 tarihinde kabul edilen 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile dağınık kanunlar derlenip bir araya getirilerek bütünleşmeye gidilmiştir. Uygulama alanı İş Kanununun uygulama alanından ayrı tutularak dar kapsamdan uzaklaşmanın ilk adımı atılmıştır. Hastalık sigortası ve sağlık yardımları eş ve çocuklara uygulanması sağlanmıştır. Sosyal sigortalardan yaralanma şartları hafifletilmiş ve sağlanan menfaat ve yardımlar genişletilmiştir. İşçi sigortalarından sosyal sigorta anlayışına geçilerek sosyal güvenliğe doğru bir düşünce genişliğine yol alınmıştır (Talas, 1997:467). Birçok banka, sigorta şirketi, ticaret ve sanayi odalarına ait özel sandıklar da bu kanun kapsamına alınmıştır (Tuncay, 2000:63). 506 sayılı Kanunun 136 ncı maddesi ile İşçi Sigortaları Kurumunun ismi değiştirilerek “Sosyal Sigortalar Kurumu” olmuştur.

Bu dönemde sosyal sigortalar alanında SSK'nın kurulmasının dışında önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. Dünyada çalışma şartları ve statüleri nedeniyle primli sosyal

güvenlik kurumlarının kapsamına en son alınan grup kendi adına bağımsız çalışanlar yer almaktadır. Ülkemizde de bir benzeri gelişme görülmüş ve kendi namına bağımsız çalışanlar adına 02 Eylül 1971 tarihinde kabul edilen ve 1972 yılında yürürlüğe giren 1479 sayılı “Esnaf Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal sigortalar Kanunu” ile sanayi ve hizmet sektöründe bağımsız çalışanları kapsamına alarak kısa adıyla BAĞ-KUR olarak bilinen sosyal sigorta kurumu kurulmuştur. BAĞ-KUR başlangıçta emeklilik, malullük ve ölüm risklerine karşı koruma sağlarken 1985 yılından itibaren kademeli olarak sağlık riskini de kapsamına almıştır (Ekin vd., 1999:122).

Bu dönemde sosyal sigortalar alanında yaşanan gelişmelerin yanında sosyal yardım alanında da iki gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki 24 Şubat 1968 tarihli ve 1005 sayılı Bu Kanun ile Türk vatandaşlarından milli mücadeleye katılarak İstiklal Madalyası alanlara, 1950-1953 yılları arasındaki sürenin tamamında Kore Savaşına katılanlara ve 1974 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında 1 inci ve 2 nci Barış Harekatına fiilen katılanlar yaşamları boyunca vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmıştır. Hak sahibinin ölümü halinde dul eşe 3/4 oranında aylık bağlanmaktadır. Gösterge rakamının Bütçe Kanunu ile tespit edilen memur maaş çarpan katsayısı ile çarpılmasından bulunacak miktarda aylık bağlanır. İlk başta 1500 olan gösterge, 1999 yılında 4000 ve son olarak 2007 yılında ise 5750 olarak değiştirilmiştir.

10 Temmuz 1976 tarihli ve 2022 sayılı Kanunla 65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına karşılıksız aylık bağlanmıştır. Kamu sosyal güvenlik harcamalarının en geniş kapsamlı olarak bilinen “65 Yaş Aylığı” uygulaması iyi bir sosyal güvence örneği olmuştur (Güvercin, 2004:92).

Munzam sosyal sigortalar alanında da iki önemli gelişme gerçekleşmiştir. Bu gelişmelerden ilki 1961 tarihli ve 205 sayılı Kanun ile kurulan Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)’dur. Görevde bulunan subay, astsubay ve askeri memurlar açısından üyelik zorunludur. Milli Savunma Bakanlığı (MSB), Jandarma Genel Komutanlığı, OYAK ve bu kurumun sermayesinin % 50’sinden çoğuna sahip olduğu ve katıldığı ortaklıklarda çalışanlar ise isteğe bağlı ve sürekli olmak üzere iki şekilde üyelik bulunmaktadır. OYAK sürekli üyeleri için emeklilik, maluliyet ve ölüm yardımı veya toptan ödeme yapmaktadır. Muvazzaf hizmet yapan yedek subaylar gibi geçici üyeler içinse ölüm ve maluliyet yardımı alırlar (Arıcı, 1999:310). İkinci tamamlayıcı sosyal

sigorta gelişmesi ise kamu kesiminde görev yapan sivil personel içinde “Memur Yardımlaşma Kurumu (MEYAK)” oluşturulması gündeme getirilmiştir. MEYAK’ın kurulması için 1970 yılında prim toplanmaya başlamıştır. 1984 yılında kesilen primler iade edilerek kurum tasfiye edilmiştir. MEYAK girişimi tamamlayıcı sosyal sigortalarda başarısız bir uygulama olmuştur (Ekin vd., 1999: 138).

1.3.2.5.1980 -1999 Dönemi

1980-1999 dönemi eksikliklerin tamamlanması ve bütünlüğün sağlanması gibi kemale erme arayışların sürdürüldüğü bir dönem olmuştur. 1982 Anayasasında yer alan sosyal güvenlik düzenlemeleri bu dönemde yapılan değişikliklerin başında gelmektedir. Bu Anayasa ile devlet sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında devlete yeni görevler verilmiştir. Anayasada yer verilen diğer bir husus ise yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının sosyal güvenlik bakımından korunmasına ilişkindir. Bu dönemde sosyal sigortalar alanında değişiklikler yapılarak kurumların ıslahı ve meselelerin çözümü için çaba sarf edilmiştir. 1982 Anayasasının etkisi ile sosyal yardım ve sosyal hizmet sistemini kurulması adına adımlar atılmıştır (Arıcı, 1999:311).

1961 ve 1982 Anayasalarının sosyal güvenlikle ilgili maddeleri birlikte değerlendirildiğinde her iki anayasanın ortak yönleri şunlardır (Ekin vd., 1999:126):

- a) Her iki anayasada da uluslararası gelişmelere paralel olarak sosyal güvenlik hakkının temel bir insan hakkı olması
- b) Devlet, sosyal güvenlik hakkının yerine getirilmesi ödevini ekonomik ve mali imkânların elverdiği ölçüde yerine getirmesi
- c) “Sosyal Devlet” ilkesine ve anlayışına uygun düzenlemeler olması
- d) Sosyal güvenlikle ilgili maddelerin gerekçesinde uluslararası düzenlemelere atıf yapılmıştır.

Ülkemizde 1983 yılında sosyal hizmetler alanında önemli gelişme yaşanmıştır. İlki 24 Mayıs çıkartılan 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kanunu”dur. Diğerleri ise sosyal hizmetlerin yürütülmesi muhtaç çocuk ve yaşlıların bakımı bu Kanun ile kurulan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)’na verilmiştir (Tuncay, 2000:64). 27 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe giren bu Kanun ile dağınık ve koordinasyonsuz bir biçimde yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine bir bütünlük ve

işlerlik kazandırmak istenmiştir. Netice olarak SHÇEK'nin kurulması sosyal hizmetler alanında önemli bir gelişmedir (Şenocak, 2009:451).

Sosyal güvenlik kapsamına sosyal sigortalar aracılığı ile en son tarım kesimi alınmıştır. 17 Ekim 1983 tarih ve 2925 sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu” ile tarım kesiminde ücretli ve geçici olarak çalışanlar aynı tarih ve 2926 sayılı “Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” ile de bu kesimde bağımsız çalışanlar, çiftçiler sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Her iki Kanunda 01 Ocak 1984 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Fakat Tarım BAĞ-KUR'u olarak bilinen 2926 sayılı Kanun belirtilen yürürlük tarihinden itibaren on yıl içerisinde kademeli olarak tüm yurttan uygulamaya konulmuştur (Alper, 1999:35).

Yine aynı yılda 2829 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik kurumlarına tabi geçen hizmetlerin birleştirilme imkânı sağlanmıştır. 1985 tarihli 3201 sayılı Kanun ile yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının sosyal güvenlikleri ilgili değerlendirme yeni esaslara bağlanmıştır (Tuncay, 2000:64-65).

Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşunun kapsamında olmayan fakir ve muhtaç Türk vatandaşlarına ayni ve nakdi yardım yapmak üzere hayata geçirilen geniş kapsamlı sosyal yardım uygulaması da 1986 tarihli 3294 sayılı Kanun ile bu dönemde sağlanmıştır. Bu Kanunla il ve ilçe düzeyinde oluşturulan “Sosyal Yardım ve Dayanışmayı Teşvik Fonu – SYDTF” ile gıda, giyecek, ilaç, tedavi, öğrencilere burs verilmesi yardımlarının yanında üretim araçlarının teminini sağlayarak istihdam imkânlarının sağlanmasına ve sürekli hizmet veren huzur evleri yapılmasına kadar geniş bir yardım yelpazesi bulunmaktadır. İl ve ilçede oluşturulan mütevelli heyet tarafından yardımların ihtiyaç sahiplerinin bilinerek yapılması ve doğal afetler başta olmak üzere ihtiyaç ortaya çıktığı zaman kamunun en kolay ve hızlı hareket geçebildiği kaynaklara sahip olması bu vakıfların en önemli avantajıdır (Ekin vd., 1999:135).

1992 tarihli ve 3816 sayılı Kanun ile ödeme gücü olmayan vatandaşların tedavi giderlerinin yeşil kart verilerek devlet tarafından sağlık hizmetlerinin bedelsiz olarak karşılanması sağlamıştır. Genel Sağlık Sigortası (GSS) çıkarılıncaya kadar devam etmesi öngörülen yeşil kart uygulamasından özellikle seçim dönemlerinde yararlananların sayısı artmıştır (TÜSİAD, 1997:74).

Bu dönemde sosyal güvenlik mevzuatı “inşaatı tamamlanamayan şantiye” olarak nitelendirilmiştir. Çünkü bir yandan sosyal güvenlik alanında yeni yasalar çıkartırlarken diğer yandan yürürlükteki yasalarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Özetle sosyal güvenlik mevzuatı kadar sık değişen ve yenilen bir mevzuat alanı yoktur (Güzel ve Okur, 1999:37). Bu yüzden sosyal güvenlik alanı bu dönemde bir istikrara kavuşmamıştır. Bu dönemde bütün sosyal sigorta kuruluşlarında memnuniyetsizlik söz konusu olmuştur (Arıcı, 1999:313).

1.3.2.6.1999'dan Günümüze Sosyal Güvenlik

1999 yılından günümüze sosyal güvenlik gelişmeleri ayrıntılı olarak çalışmanın ileriki reformlar kısmında ele alınmıştır.

1.3.3. Sosyal Güvenlik Sistemimizin Krize Girmesinin Nedenleri

1990'lı yıllarda sigortalılar ve sendikalar başta olmak üzere Türk sosyal güvenlik sistemi ile doğrudan ilgili herkesin şikâyet ettiği bir durum söz konusudur. Kimsenin memnun olmadığı sosyal güvenlik sistemimizde prim ödeyen aktif sigortalılar ile sistemden aylık alan pasif sigortalılara bağlanan aylıklar ve sunulan hizmetler bakımından sağlanan garantinin yetersiz olması eleştirilirken, getirdiği mali yük ve sorumluluklar nedeniyle de işveren tarafından eleştirilmektedir. Sosyal sigorta kurumlarının açıkları kapatmak için bütçeden yapılan gelir transferlerinin ekonomik istikrarı bozduğu gerekçesi ile de devlet sosyal güvenlik sisteminden şikâyet edenler kervanına katılmıştır. Bütün tarafların görüş birliğine vardıkları hususlardan biri de Türk sosyal güvenlik sisteminin ciddi problemleri olduğu ve kriz içerisine düştüğüdür (Ekin vd., 1999:142-143). Peki bahsedilen krizin nedenleri yani sosyal güvenlik sisteminin sorunları nelerdir? Bu sorunun cevabı başlıklar altında ele alınacaktır.

1.3.3.1.Kayıt Dışı İstihdam

Kayıt dışı istihdam, kanuni işlerde çalışarak istihdama katılan kişilerin çalışmalarının gün ve ücret olarak ilgili kamu kurum veya kuruluşlarına eksik veya hiç bildirilmemesidir (Erol, 2014:47). Kayıt dışı çalışma, sosyal güvenlik kurumlarının gelir kayıplarına uğramasına, sigortalı olması gereken grubun da sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmalarına ve kayıt içerisinde çalışan dürüst, kanunlara saygılı işverenler

karşısında haksız rekabetin doğmasına neden olmaktadır. Bu durum kayıtlı işyerlerinin kapatmak veya kayıt dışılık arayışına girmek zorunda bırakmaktadır. Sosyal güvenlik kurumlarının finansmanına hiçbir katkı yapmayan kayıt dışı sektör mevzuat açıklarından faydalanarak sigorta yardımı alma olanağını da bulmaktadır. Kayıt dışı çalışma, sistemin aktüeryal dengelerini bozmakta ve kurumları yıkıcı bir şekilde etkilemektedir (Arıcı, t.y.). Kayıt dışı çalışmanın diğer bir sakıncası da hükümetlerin çeşitli sebeplerle daha sonra prim affı, hizmet borçlanması ya da sistemin diğer haklarını sağlayarak kurumların giderlerini artırmaya yol açmasıdır (Gümüş, 2010:9).

1.3.3.2.Erken Emeklilik

Ülkemizde yaşanan erken emeklilik uygulaması popülist politikaların ürünüdür. Sosyal güvenlik sisteminin evrensel doğruluk taşıyan standartlarına baştan sona ters olan bu uygulama sosyal güvenlik sisteminin finansal yapısını alt üst etmiştir (TİSK, 1997:26). Ülkemizde genç yaşta emekli olan bireylerin bir kısmı çalışmaya devam ederek vergi, sigorta primi gibi yükümlülüklerden kurtularak ya da daha az ödeyerek çalışmak, çalışan ve işveren açısından cazip gelen bir uygulamadır (Canbay ve Demir, 2013:306). Erken emeklilik uygulaması sosyal güvenlik kurumlarında daha az yıl prim ödeyerek daha fazla yıl aylık alma yani pasif sigortalılık süresinin aktif sigortalılık süresinde fazla olduğu tuhaf bir durum ortaya çıkmıştır (TÜSİAD, 1997:82-83).

1.3.3.3.Aktif/Pasif Dengesinin Bozulması

Dağıtım sistemlerini esas alan bir sosyal güvenlik sisteminin aktif sayısının, yani sisteme prim ödeyenlerin, pasif sayısına, sistemden aylık alanlara ideal oranı yedi ya da sistemin mali açıdan ayakta kalabilmesi için yani bu oranın en az dört olması gerekir. 1954-1999 yılları arasında birçok defa emeklilik yaşının değişmesi ve emekliliğe hak kazanma şartlarının kolaylaştırılması sistemin aktif/pasif dengesini tamamen bozmuştur. Ülkemizde bir emeklinin maaşı ortalama iki çalışanın ödediği primlerle karşılanmakta, bu yükün dengeli ve adaletli dağılımından uzaklaşıldığı için çalışanların prim yükü ağırlaşarak kayıt dışılığı teşvik eden bir etki ortaya çıkarmaktadır (Gümüş, 2010:11-12).

1.3.3.4.Primlerle İlgili Sorunlar

Primlerle ilgili sorunların başında gelen prim oranlarının yüksek olması iş gücü maliyetlerini yükselterek, işverenlerin ek işçi istihdamını engellemekte, yeni açılacak istihdam sahalarını sınırlamakta, kaçak işçi istihdamını artırarak kayıt dışı sektör büyümekte ve işçinin net ücretini düşürmektedir (TİSK, 1997:33). Yüksek prim oranı prim tahsil sorunu ortaya çıkarmaktadır. Dağıtım yöntemini esas alan sistemlerin yaşayabilmesi için prim tahsili şarttır. Biriken prim alacakları sisteminin en önemli sorunlarının başında gelmektedir (Canbay ve Demir, 2013:307).

Primlerle ilgili diğer bir sorun ise siyasi iktidarlar prim tahsilatını artırma gibi gerekçe getirilen prim aflarıdır. Kronik hale getirilen prim afları primlerini zamanında ödeyen işverenleri cezalandırırken prim ödemeyen işverenleri ödüllendirmiştir. Bu durum prim ödeme eğilimini azaltmış ve prim ödeme ahlakını bozmuştur. (TÜSİAD, 1997:88-89). Devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılmaması da sorun olarak görülmüştür. Türkiye’de devlet, sosyal sigorta kurumlarının ilk kuruluş masrafları ve personel maaşları dışında 1990’lı yılların başına kadar finansmana katılmamıştır. İlk defa 1990’lı yıllarda sistemin açıklarını kapatmak üzere zorunlu bir katılım gerçekleşmiştir. İşsizlik sigortası dışında devlet tarifi yapılmış bir oran veya miktarla sosyal güvenliğin finansmanına katılmamıştır (Ekin vd., 1999:158-159).

1.3.3.5.Nimet Külfet Dengesi

Sosyal sigorta kurumları aldıkları prim karşılığında hizmet sunması nedeniyle nimet külfet ilkesinin titizlikle uygulanması gerekir. Prim alınmamış bir hizmetin sunulması olmayan gelirin harcanması anlamına gelmektedir. Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunların bir nedeni de bu kurala uyulmamış olmasıdır. Bu uygulamalardan akla ilk gelen sosyal yardım zammıdır (Güzel, 1999). Nimet-külfet dengesinin gözetilmediği diğer bir uygulama da çok özel şartlarda istisnai bir uygulaması gereken borçlanmadır. Fakat Türkiye’de borçlanma sık sık başvuru bir uygulama haline gelmiştir. Sosyal sigorta kurumları gelirlerini (primleri) zamanında alma ve ne kadar geliri var ise o ölçüde zamanında hizmet sunma ilkesi faaliyetlerini yerine getirirler. Borçlanma sosyal sigorta kurumlarının temel çalışma prensiplerine aykırı sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Ekin vd., 1999:157).

İsteğe bağlı sigortalılık ve süper emeklilik de nimet-külfet dengesinin gözetilmediği uygulamalardandır. Çünkü bu uygulamalarda ödenen primler ile sağlanan haklar arasında uyum ve denge varlığı söz konusu değildir. Bu uygulamalar zorunlu sigortalar aleyhine sonuçlar doğurmuştur. Sistem içerisinde ayrıcalıklı grupların ortaya çıkmasına neden olan uygulamalardır (Peker, 1997:26-27). Erken emeklilik uygulaması, sosyal güvenliği olumsuz etkileyen başka bir uygulamayı doğurmuştur. Sosyal güvenlik anlayışının inkârını yansıtan bu uygulama, sosyal güvenlik destek primi (SGDP), ile emekli aylığı alanların aylığının kesilmeden çalışabilmesine olanak sağlamıştır (TÜSİAD, 1997:85). Çünkü bu uygulama hem sosyal sigorta kurumlarının % 10 civarında kaybına yol açmış hem de erken ödenen emekli aylıkları ile sistemin aktüeryal dengesinin bozulmasında hızlandırıcı bir rol almıştır (Arıcı, t.y.).

1.3.3.6.Fonların Etkin Değerlendirilememesi

Türk sosyal güvenlik sistemi fon yöntemini esas alan finansman yöntemi ile kurulmuştur. Verimli alanlarda fonların işletilerek ek gelir sağlanması bunların asıl işlevidir (Güzel, 1999). Özerk olduğu ifade edilen sosyal sigorta kurumlarının karar mekanizmalarında ağırlıklı olarak devletin yer alması siyasi iktidarların bu fonları kuruluş kanunlarında belirtilen amaçların dışına çıkararak daha çok iç borçlanma ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır. Enflasyon oranının çok altında bir getiri oranı ile kullanılarak fonların erimesine neden olmuştur (Ekin vd., 1999:170).

Ülkemizde ise sürekli tartışılmasına rağmen özerklik ilkesi hiçbir zaman yaşama geçirilememiştir. Çünkü bu kurumların karar organlarında sorunun asıl sahipleri değil devlet ağırlıklı olarak temsil edilmiştir. Bu durumda siyasi tercihler doğrultusunda yönetilen sosyal güvenlik kurumlarını meydana getirmiştir (Güzel, 1999). Bu kurumların özerklik ilkesinden yoksun olması personel rejimi ile ilgili sorunları da beraberinde getirmiştir. Yeteri kadar uzman personel alımını ve bunun gerektirdiği ücret ayarlamalarının yapılmasını da mevcut yapı engellemektedir (Peker, 1997:25).

Ülkemizde sosyal sigorta kuruluşları arasında norm ve standart birliği yoktur. Çünkü sigorta programları, üyeliğin aylığa hak kazanma koşulları emekli aylıklarının alt ve üst sınırları, prim oranları, sigorta kollarından sağlanan yardımlar olmak üzere sosyal sigorta hak ve yükümlülüklerinde önemli farklılıkların varlığı söz konusu idi. Bu durum

çalışanlar arasında eşitsizliğe neden olmuş ve sosyal sigorta kurumları arasında geçişlere sebep olmuş ve her iki kurumu da olumsuz etkilemiştir (TİSK, 1997: 26).

Türkiye’de sosyal sigorta kurumlarının sık sık mevzuatının değişmesi sigortalıların sisteme olan güvenini zedelemiş ve “nasıl olsa yine değişir” beklentisini doğurmuştur. Bu beklenti bilhassa prim ödeme eğilimini zayıflatmıştır. Mevzuat değişikliği eğer sigortalı açısından olumsuz sonuç doğurmuş ise de değişiklik talebinin gerekçesi olmuştur (Ekin vd., 1999:172-173).

Ülkemizde geniş anlamda sosyal güvenlik garantisi için ayrılan kaynaklar gelişmiş ülkelerin çok altında bir seviyededir. Bu durum verilen sosyal güvenlik ivazlarının seviyesinin ve satın alma gücünün ve hizmete çevrilerek verilen ivazların ise standartının düşük olmasına neden olmaktadır (TÜSİAD, 1997:76-77).

Sosyal güvenlik sisteminin yaşadığı sorunlara değinirken gözden kaçırılmaması gereken bir husus da sistemin finansman yönteminin değişmesidir. Türk sosyal sigorta sistemi kuruluşunda fon yöntemini esas almıştır. Fakat sistemin aktüeryal dengesini bozan çok sayıda müdahale sonucu bu kurumlar 1970’li yıllardan itibaren açık vermeye başlamıştır. Bu yıllarda gelecek dönemlerin sosyal güvenliğinin karşılanması amacı ile ayrılması gereken matematik karşılıklar yeterince ayrılmamıştır (Alper, 2012:12-14). 1992 gelindiğinde ise fon metodu ile kurulmuş olan sosyal sigorta kurumları sahip olduğu tüm mali kaynak ve gelirlerle o yılın giderlerini karşılayamayarak çok daha ağır bir kriz vermiştir. Bu kriz sosyal sigorta kurumlarını metod değişikliği yapmak zorunda bırakarak sistemin dağıtım metoduna göre işlemesine neden olmuştur. Burada üzerinde durulması gereken husus ise metod değişikliğine yönelik herhangi bir yasal veya kurumsal bir değişiklik söz konusu değildir. Sosyal sigorta kurumlarının finansman yöntemi fiilen dağıtım sistemine dönüşmüştür. Fakat bu fiili dönüşümde problemi çözememiştir. (Ekin vd., 1999: 144) Çünkü aktif sigortalılardan toplanan primlerin aylık ödemelerine yetmesi nedeniyle bütçeden yapılan transferler kısmen vergilerle finanse edilen programlar haline gelmiştir (Bayri, 2004:236).

Sosyal güvenliğin temel sorunu sistemin dışlanması ya da sahipsiz kalmasıdır. Ülkemizde sosyal güvenliğin sosyal tarafları sosyal güvenliği kendi politika ve stratejilerinin dışında tutmuşlar ve konuya sahip çıkmamışlardır. Devlet veya siyasi

iktidarlar tarafından da sosyal güvenliğe önem verilmemiştir. Sigortalılar ise herhangi bir şey elde etme umudu olmadığından sahip çıkma gereği bile duymamıştır. Bu nedenle sosyal güvenlik kurumları ile sigortalılar arasında güven bunalımı yaşanmıştır (Güzel, 1999).

1.3.4. Reformlar

Sosyal sigorta kurumlarının mali yapısındaki kötüye gidiş fark edilerek sistem mercek altına alınarak raporlar hazırlanmıştır. ILO uzmanlarından 1971 yılında M.Antoine Zelanka, 1977 yılında ise Hörst Loewe SSK'nın mali durumunu ortaya koyan teknik raporlar hazırlayarak alınması gereken tedbirleri sıralamışlardır. Bu raporların amacı ise 1969-1976 yılları arasında yapılan emeklilik düzenlemelerinin sistemin finansman yapısına etkisi tespit edilmek istenmiştir (Alper, 2011-2012:13). Bu raporları sosyal güvenlik sisteminin 1990'lı yıllarda yaşadığı sorunlar karşısında sisteme yönelik yeniden yapılandırma arayışları çerçevesinde yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan farklı kesimlere hazırlatılan raporlar takip etmiştir (Gökbayrak, 2010:146).

Bu raporlardan Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin reformu ile ilgili olarak hazırlanan en kapsamlı ve sistematik çalışma ise; 1994 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile DB arasında yapılan 05 Mayıs 1994 tarihli kredi anlaşması kapsamında Emeklilik ve Sosyal Yardım sistemlerinin problemlerinin incelenmesi ve yeniden yapılandırılmasına yönelik ILO tarafından hazırlanan rapordur. Sistem ile ilgili tartışmaları belirli noktaya getiren raporun önsözünde “Mevcut emeklilik sisteminin artık yaşayabilir olmadığı ve daha uzun bir süre ayakta kalmasının beklenemeyeceği projenin başlamasından önce ortadaydı. Ayrıca mevcut sosyal yardım düzey ve kapsamının yaşlılar arasındaki yoksulluk artışı ile başa çıkmadaki yetersizliği de açıktır” ifade edilmekte ve devam ederek “Hiçbir şey yapmama seçenek değildir ve mevcut sistem birkaç yıl içerisinde değiştirilmezse, ya kamu harcamaları varidatı kontrolden çıkacak veya emekli aylığı anlamsızlaşacaktır.” diyerek raporun hazırlanma gerekçesini ortaya koymaktadır. Raporun dikkat çekici yönü ise Türkiye için tek bir sosyal güvenlik modeli önermemiş olmaması, 4 farklı seçenek sunarak siyasi iktidara tercih hakkı bırakmıştır. Bunlar, yeniden yapılandırılmış dağıtım sistemi, bireysel tasarruf hesapları sistemi, dağıtım sistemi ve zorunlu bireysel tasarruf hesabından oluşan çok kademeli sistem ve isteğe bağlı ek programları içeren çok kademeli sistemdir (Alpar, t.y.).

ILO raporu ile aynı dönemde başta sendikalar olmak üzere çeşitli meslek kuruluşları da benzer tespitlerde bulunmuş ve çözüm önerileri ortaya koyan raporları kamuoyuna sunmuşlardır. 1993 yılında TOBB tarafından “Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyon Raporu” ve 1997 yılında TÜSİAD tarafından “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma” bu raporlardandır. (Alper, 2011-2012:13-14). 1999 yılından itibaren sosyal güvenlik sisteminde gerçekleştirilen düzenlemelere, özellikle Dünya’da sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan dönüşümlerin izlerini yansıtan bu raporların etkilerinin büyük ölçüde yansıdığı görülmektedir (Gökbayrak, 2010:146).

1.3.4.1.Reformun İlk Ayağı 4447 Sayılı Kanun

Sosyal güvenlik sisteminin bozulan aktüeryal dengelerini yeniden kurmak amacıyla atılan ilk adım 08 Eylül 1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanunun çıkartılması ile gerçekleştirilmiştir. Kanunda yer alan sosyal güvenlik kurumlarının gelirlerini artırmaya giderlerini ise azaltmaya yönelik düzenlemeler sosyal güvenliğin parametrelerinde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Prime esas gün sayılarının artırılması, prime esas kazanç taban ve tavan düzeylerinin yükseltilmesi; prim oranlarının yükseltilmesi, yeni primlerin getirilmesi, bazı sigorta kollarının yardımından yararlanmak için sigortalı ve bağımlıların katkıda bulunmasını içeren düzenlemeler sosyal sigorta kurumlarının gelirlerini artırmaya yöneliktir. Giderleri azalmaya yönelik düzenlemeler ise emeklilik yaşının kademeli olarak yükseltilmesi, emekliliğe hak kazanma koşullarının zorlaştırılması, yaşlılık aylıklarında hesabında esas olan kazancı döneminin değiştirilmesi ve emekli aylığı bağlama oranının düşürülmesidir. Ayrıca bu Kanunla işsizlik sigortası kurulmuş ve kayıt dışı istihdamın önlenmesine yönelik tedbirler getirilmiştir. İşsizlik ödeneğinin yanı sıra yeni iş bulma ve meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitiminin uygulamasına geçilmiştir (Özşuca, 2003:144).

1.3.4.2.İkinci Reform Çalışmaları

4588 sayılı Yetki Kanununa dayanarak KHK’ler ile 2000 yılında SSK, BAĞ-KUR ve Türkiye İş Kurumunun yapılandırılması ve bu kurumların koordinasyonunu sağlamak üzere SGK’yı oluşturan yasal düzenlemeler 4447 sayılı Kanunla getirilen değişiklikleri tamamlayıcı nitelikte idi, fakat 4588 AYM’nin sayılı Yetki Kanununu iptal etmesi yeniden yapılanma sürecini sekteye uğratmıştır. 2001 ekonomik krizi ve

sonrasındaki olumsuz gelişmeler sosyal sigorta sisteminde yapılan değişikliklerden istenilen sonuçların alınmasını engellemiştir (Arabacı ve Alper, 2010:103).

Bireylerin yaşlılıklarında daha yüksek bir gelir güvencesine sahip olmalarını sağlamak amacıyla 07 Nisan 2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 4632 sayılı “Bireysel Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile gönüllülük esasına dayanan bireysel emeklilik sistemi oluşturulmuştur (Gökbayrak, 2010:147-148).

2002 yılı sonunda ÇSGB tarafından “Acil Eylem Planı” ile ikinci reform çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalar kapsamında dört aylık bir reformun hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Bunlar, GSS'nin oluşturulması, emeklilik sigortaları kurumunun kurulması, sosyal hizmetler ve sosyal yardımların tek çatı altında toplanması ve kurumsal yapının yeniden oluşturulmasıdır. Reform 2003 yılı başında sosyal tarafların görüş ve önerilerine sunulurken 2004 yılında ise reformun genel çerçevesini, amaçlarını ve hedeflerini içeren “Beyaz Kitap” hazırlanmıştır (Arabacı ve Alper, 2010:103-104). Beyaz Kitapta Türk Sosyal güvenlik sisteminde gerçekleştirilmek istenen reformun gerekçeleri, nüfusun yaşlanması, mevcut sistemin yoksulluğa karşı koruma sağlamaması, sosyal güvenlik kurumlarının finansman açıklarının ekonomi üzerindeki etkileri ve bütün nüfusun koruma altına alınmaması olarak belirtilmiştir. Yapılacak düzenlemelerin amacını ise; adil ve kolay erişilebilir, yoksulluğa karşı daha etkin koruma sağlayan ve mali açıdan sürdürülebilir bir sistem oluşturma olarak ifade edilmektedir (Gökbayrak, 2010:151). Reformlarla ilgili yasa tasarıları meclise sunulmuş ve Mayıs 2006’da 5502 ve 5510 sayılı Kanun isimlerini alarak bu tasarılar yasalaşmıştır. Fakat 5510 sayılı Kanun AYM’nin yürütmeyi durdurma ve iptal kararları sonrası 5754 sayılı Kanun ile ilk yasalaşmasından iki yıl sonra 01 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir (Arabacı ve Alper, 2010:104).

1.3.4.2.1. 5502 Sayılı Kanun

5502 sayılı “SGK Kanunu” ile SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı ilgili hükümler kaldırılarak bu kurumların tüzel kişiliği ortadan kaldırılmıştır. Tüzel kişiliği kaldırılan bu kurumlar SGK’ya bağlanmıştır. 4947 sayılı Yasanın revize edilmiş hali olan bu yasa da Emekli Sandığı Kurumu ’da SGK bünyesine alınmıştır. İŞKUR ise kurum bünyesinden çıkarılmıştır. Böylece 4947 sayılı Kanun ile kısmen sağlanan kurumsal

yapıda tek çatı organizasyonu hedefi 5502 sayılı Kanun ile bütünüyle sağlanmıştır (Egeli, 2009). Aslında tek çatı organizasyonu kısmen şeklen gerçekleşmiştir. Çünkü tüzel kişiliği sona eren bu eski kurumlara tabi olanların emekli olması ve ölmesi akabinde ise hak sahiplerine maaş bağlanması ve nihayetinde bunların da ölmesi halinde bu eski kurumlar gerçek anlamda işlevlerini yitirecektir. Bu sürecin sonunda tek çatı organizasyonu tam olarak gerçekleşecektir (Gümüş, 2010:19).

1.3.4.2.2. 5510 Sayılı Kanun

Sosyal güvenlik sistemimizdeki değişiklikler beş ayrı emeklilik rejiminin (506, 5434, 1479, 2925, 2926) aktüeryal açıdan hak ve yükümlülüklerini eşitlemek amacıyla hazırlanan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve GSS Kurumu 31 Mayıs 2006 tarihinde kabul edilerek devam etmiştir (İzgi, 2008:101). Fakat mezkûr Kanunun bilhassa devlet memurları açısından uygulamasının AYM tarafından iptal edilmesi üzerine 17 Nisan 2008 tarihinde iptal edilen bu hükümler dikkate alınarak hazırlanan kanun tasarısı 5754 sayılı Kanun ile yasalaşmıştır. 5754 sayılı Kanunda yapılan düzenlemeler esas olarak 5510 sayılı Kanunun fiilen uygulamaya geçmesini sağlayan bir yasa olarak nitelendirilebilir (Egeli ve Özen, 2009). Böylece 5510 sayılı Kanun ilk yasalaşmasından iki yıl sonra 01 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. Uzun bir yasalaşma sürecinden sonra yürürlüğe giren bu Kanunun en belirgin özelliği farklı sigorta rejimlerini birleştirerek Türk Sosyal güvenlik sisteminde norm ve standart birliği amacını taşımasıdır (Arabacı ve Alper, 2010:104).

Sağlıkta dönüşümü de kapsayan 5510 sayılı Kanun sosyal güvenlik reformunun en önemli birleşeni olarak nitelendirilebilir (Gümüş, 2010:19). Bu Kanun ile tüm vatandaşlar GSS kapsamına alınmıştır. Hane halkının kişi başına geliri asgari ücretin üçte birinden az olanların GSS primi devletçe karşılanacaktır. Ayrıca bu kanun sigorta kolları itibariyle de istisnai hükümler getirmiştir (Egeli ve Özen, 2009).

1999 yılında 4447 sayılı Kanun ile sosyal sigorta kurumlarının parametrelerinde yapılan değişikliklerle başlayan reform ve 01 Ekim 2008 yılında yürürlüğe giren ve çok sayıdaki emeklilik rejimini birleştiren 5510 sayılı Kanun ile reform süreci büyük ölçüde tamamlanmıştır (Arabacı ve Alper, 2010:101).

2. BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

2.1.ÖZEL EMEKLİLİK

Sosyal güvenliği ele aldığımız birinci bölümde de değinildiği üzere özetle 20. yüzyılın çeyreğinde dünyada sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan sorunlar krize yol açmıştır. Krizden çıkış için arayışlar kapsamında devletin sosyal güvenlik sistemleri içerisinde rolü yeniden tanımlanarak garantör ve denetleyici görevleri belirginleşmiştir. Ayrıca ferdi inisiyatife ve özel teşebbüslere daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği benimsenmiştir. Bu düşünceler ışığında Dünya Bankası tarafından Tablo 2.1’de gösterilen çok ayaklı bir yapılanma önerilmiştir. Birinci ayakta kamu sosyal güvenlik sistemleri ikinci ayakta zorunlu mesleki emeklilik, üçüncü ayakta ise gönüllülük esasına dayanan özel emeklilik ayağından oluşmaktadır. Son basamakta belirtilen özel emeklilik türü bireysel emeklilik sistemidir.

Tablo 2.1. Dünya Bankasının Sunmuş Olduğu Emeklilik Sisteminin Ayakları ve İşlevleri

Basamaklar	Program Adı	Amaç	Yapı	Finansman
1. Ayak	Kamu Emeklilik	Sosyal Güvenlik Sosyal Adalet	Minimum emeklilik maaşı	Bütçe
2. Ayak	Zorunlu Özel Emeklilik	Tasarruf, gelir güvencesi	Bireysel veya Mesleki plan	Düzenlenmiş birey katkısı
3. Ayak	Gönüllü Özel Emeklilik			Birey Katkısı

Kaynak: Dünya Bankası Raporu, 1994

2.1.1. Özel Emeklilik ve Türleri

İkinci ve üçüncü ayağı oluşturan özel emeklilik programları, çalışanların çalışma dönemlerinde elde ettikleri gelirden tasarruf ederek kendi adına açılan hesaplara şartları daha ilk başta belli olan sözleşme dâhilinde katkı payı yatırması ve belirtilen dönem içerisinde bu fonların etkin bir şekilde yönetimiyle değerlendirilmesi sonucu emeklilik dönemlerinde ilave bir gelir elde ederek sürdürülebilir yaşam düzeyi sağlamaya olanak tanıyan bir emeklilik sigorta türüdür (Uğur, 2004/a:84-85; Erol ve Yıldırım, 2003:151).

Özel emeklilik programları, katkı miktarının veya fayda miktarının belli olduğu yöntemlerle hesaplama yapılabilir. Bu hesaplama yöntemleri de özel emeklilik türlerini iki şekilde sınıflandırmaktadır (Uğur, 2004/b:15). Bu iki hesaplama yönteminin kıyaslaması Tablo 2.2’de yapılmıştır.

Tablo 2.2. Fayda ve Katkı Esaslı Emeklilik Programlarının Kıyaslanması

FAYDA ESASLI EMEKLİLİK	KATKI ESASLI EMEKLİLİK
Önceden belirlenmiş bir fayda sunar.	Ödenecek faydaya ilişkin bir taahhüt sunmaz.
Fayda ve katkı miktarı arasında doğru orantı yoktur.	Fayda ve katkı miktarı arasında doğru orantı vardır.
Fonlama riski işveren üzerindedir	Fonlama riski çalışan üzerindedir.
Aktüeryal fazla verildiğinde işveren katkısı azaltılır, aktüeryal açık oluştuğunda işveren katkısı artırılır.	Çalışan ödediği katkı payları sonucunda oluşan fonun miktarından bireysel olarak sorumludur.
Yüksek enflasyon ve belirsizliğin hâkim olduğu koşullara daha uygundur.	Enflasyonun olmadığı ve istikrarın hakim olduğu koşullara daha uygundur.
Dağıtım yönteminde kolaylıkla uygulanabilir.	Fon yönteminde kolaylıkla uygulanabilir.
Sosyal sigortalarda daha yaygın olarak kullanılır.	Özel sigortalarda daha yaygın olarak kullanılır.

Kaynak: Uğur, 2004/a:96

2.1.2. Özel Emeklilik Uygulamalarının Tarihi ve Süreci

Özel emeklilik fonlarının tarihi sürecini incelediğimizde ilk olarak 1862 yılına gidilir. Bu tarihte bilinen ilk özel emeklilik fonu Bank of New South Wales tarafından Avustralya’da kurulmuştur. Bu kuruluşu 1872 yılında Siemens ve 1879 yılında BASF izlemiştir. 1875 yılında Amerikan Demiryolları Şirketi (The American Express Company) tarafından oluşturulan ilk özel emeklilik fonu ABD’de kurulmuştur. ABD’deki bu girişim ülke içerisinde özellikle diğer demiryolları şirketleri ve banka çalışanları için ve ülke dışında İngiltere ve Kanada tarafından uygulanmaya konulmuştur. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve İkinci Dünya Savaşı insanların gelecek kaygısına düşmesine ve bu konuda arayışlara yönelmeleri özel emeklilik fonlarına 1940’lı yıllarda gelişme yaşatmıştır. Özel emeklilik fonları bu dönemde insanların ihtiyaçlarına cevap veren kuruluşlar olarak öne çıkmıştır. Özel emeklilik programları 1940 yılında ABD’de kamu ve sanayi kesiminin % 20’sini oluşturmakta

iken 1976 yılına gelindiğinde ise bu oran kamu kesiminin %75'ini, özel kesimde ise %57'ye yükselmektedir. 1980'li yıllar ise özel emeklilik fonlarının dünya kamuoyunda tam olarak yer aldığı tarihtir. Şili kamu sosyal güvenlik kurumlarının yaşadığı krizler sonrası bu kurumları tamamen tasfiye ederek yerine özel emeklilik programlarını ikame etmiştir. Şili'nin yapmış olduğu bu girişim DB, OECD ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar tarafından izlenmiştir. Şili sosyal güvenlik sistemindeki seçme şansının olmamasının dezavantajlarını dikkate alarak DB 1994 yılında demokratik bir sistem ve liberal özgürlükler dâhilinde çok ayaklı bir sistem sunarak özel emeklilik programları tüm dünyada gelişmiştir (Erol ve Yıldırım, 2003:152-153).

Özel emeklilik fonlarının dünyadaki örneklerine geçmeden önce bu programların sosyal güvenlik sistemleri içerisindeki önemine değinmek gerekir. Sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanması için bir sosyal güvenlik sistemi gelirin yeniden dağılımı, sigorta ve tasarruf fonksiyonlarını yerine getirmesi gerekmektedir. Tek ayaklı bir sosyal güvenlik sisteminin bu üç fonksiyonu yerine getiremeyeceği düşüncesinden hareketle çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerinin oluşturulması sağlanmıştır. Kamu sosyal güvenlik sistemlerinin oluşturduğu birinci ayak gelirin yeniden dağılımı fonksiyonunu yerine getirir. Bireylere insan haysiyetine yakışır bir asgari yaşam sunma amacı taşımaktadır. Kamu veya özel sektörün inisiyatifi ile oluşturulan ve katılımın zorunlu veya gönüllü olduğu ikinci ayak mesleki emeklilik programları ise sosyal güvenlik ihtiyacının giderilmesinde sigorta ve tasarruf fonksiyonlarını yerine getirirler. Mesleki emeklilik programlarının amacı ise birinci ayaktaki kamu emeklilik programlarının sağladığı garantinin üzerine çıkmak ve bu kurumların boşluğunu doldurmaktır. Çok ayaklı sistemin son basamağında bulunan, tasarruf fonksiyonunu yerine getirme özelliği ile öne çıkan, tamamen özel sektör inisiyatifi ile oluşturulan ve gönüllü katılımın esas alındığı üçüncü ayağın amacı ise daha yüksek bir hayat standardı sağlamaya yöneliktir. Çok ayaklı bir sosyal güvenlik sisteminin varlığı sosyal güvenlik ihtiyacını kamu sosyal güvenlik kurumlarının yükünü azaltmaktadır. Üç fonksiyonun farklı ayaklar tarafından yerine getirilmesi tek ayaklı sosyal güvenlik sistemlerinin açmış olduğu olumsuz etkilerin ortaya çıkmasını önlemektedir (Alper, 2002:13-14).

2.2. DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan krizden çıkış için arayışlar kapsamında Dünya Bankasının 1994 yılında “Yaşlanma Krizinin Bertaraf Edilmesi” raporu ile tek ayaklı sosyal güvenlik sistemlerinden çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerine geçişi önermiştir. Dünya Bankasının sunmuş olduğu çok ayaklı sosyal güvenlik sistemleri dünyada farklı farklı uygulamaları beraberinde getirmiştir. Örneğin bazı ülkelerde bireysel emeklilik sistemi tamamlayıcı nitelikte iken bazı ülkelerde ise kamu emeklilik sistemine alternatif oluşturulmuştur. Uygulamada görülen farklılıklar kişilerin sisteme katılmasında gönüllülük veya zorunlu esasında da kendini göstermiştir. Yine bireysel emeklilik sisteminin yükümlülüğü de bazı ülkelerde işveren kurum tarafından karşılanmakta iken bazı ülkelerde bir grup işveren veya sendika tarafından yerine getirilmektedir. Bireysel emeklilik programları bazı ülkelerde kolektif olarak işyeri, sanayi dalı veya ülke bazında faaliyet gösterirken, bazı ülkelerde ise yetki tanınan sigorta ya da fon yönetim şirketleri tarafından bireysel bazda faaliyet göstermektedir (Apak ve Taşçıyan, 2010:122-123). Dünyada son çeyrek asırda yaygınlık kazanan özel emeklilik programlarından farklı uygulamaların olduğu Latin Amerika Ülkeleri, İngiltere ve ABD ülke örneklerine yer verilecektir.

2.2.1. Latin Amerika Ülkeleri

Latin Amerika, sosyal güvenlik literatüründe sosyal güvenlik sisteminde gerçekleştirdiği özelleştirmeler nedeniyle kritik bir önem arz etmektedir. Bu ülkelerde yaşanan reformlar neticesinde ortaya çıkan sistem ve uygulamalar dünyaya yayılması nedeniyle bu sistem ve modellerin iyi analiz edilmesi ve geçirdiği dönüşümler dikkatle incelenmelidir. Latin Amerika’da yaşanan dönüşümlere bakıldığında Şili ve diğerleri olarak sınıflandırmak mümkündür. Çünkü dönüşümün ilk ve en çarpıcı özelliği Şili’de başlamıştır. Şili modelini örnek alarak diğer Latin Amerika ülkeleri sistemlerini dönüştürmüştür. Latin Amerika, farklı sosyal güvenlik uygulamalarının yer bulması ve ilk defa özel emeklilik programlarının uygulanmaya başlanması nedeniyle bir sosyal laboratuvar haline gelmiştir. Bireysel hesaplamaların uygulanmasında Şili, Meksika ve El Salvador başta gelmektedir. Arjantin ve Uruguay’da kamu ve özel emeklilik sisteminin bir arada bulunduğu karma model uygulanmaktadır. Kolombiya ve Peru paralel PAYG sistemini uygulamaya devam etmiştir. Bolivya kamunun sahip olduğu

değerlerin satılmasından elde edilen gelir ile emeklilik hesaplarının faaliyete geçirmiştir. Latin Amerika ülkelerinde emeklilik sistemlerinin özelleştirilmesi gibi radikal kararların yanında dönüşümün daha yumuşak geçtiği ülkelerden Brezilya ve Kosta Rika gönüllülük esasına dayanan bireysel emeklilik hesaplarını devreye sokmuşlardır. Ayrıca Kosta Rika'da çalışanların kıdem tazminatı ile finanse edilen değişik tipte zorunlu hesap uygulaması getirilmiştir. Latin Amerika ülkelerinin yukarıda genel olarak değinilen sosyal güvenlik sistemlerine bakıldığında tek bir modelden söz etmek zordur. Özet olarak günümüzde on Latin Amerika ülkesi tamamen veya kısmen sistemini özelleştirirken, sekiz ülke kamu emeklilik sistemini kullanmaya devam etmiştir. Yapısal (Şili Modeli) ve parametrik (Karma Model) olmak üzere dönüşümler iki farklı model olarak ortaya çıkmıştır. (Ofloğlu ve Oran, 2011:45-49)

2.2.1.1.Şili

1924 yılında kurulan Şili sosyal güvenlik sistemi Avrupa ülkeleri dışındaki ilk sosyal güvenlik uygulamalarından birisi olmuştur (Erol ve Yıldırım, 2003:203). Aslında sistem tam olarak bir dağıtım sistemi kurulmamasına rağmen 1970'li yıllarda sistem tamamen dağıtım esasına dönüşmüştür (Korkmaz vd., 2007:73). 1950 yılında rezervleri tüketen sistem bir dizi reforma tabi tutulmuştur. Mevcut sosyal güvenlik sistemi birçok kurum tarafından faaliyet göstermekte ve bu kurumlar arasında norm ve standart birliği bulunmamaktadır. Emeklilik yaşı ve maaşı bu kurumlar arasında ciddi farklılıkların varlığı bu durum en büyük göstergesidir. Ayrıca emeklilik maaşı herhangi bir satın alma paritesine endekslenmemiş olup, maaşlar enflasyon karşısında erimektedir. Vahim olanı ise bazı emeklilerin maaş alma hakkını yitirmiş olmasıdır. Sorunlar prim oranlarında da kendini göstermiştir. Toplam prim oranları % 50'yi geçmiştir. Sosyal güvenlik gelirleri, giderlerin % 70'ini karşılamakta, giderlerin diğer % 30'luk kısmı ise kamu kaynaklarından karşılanmaktadır. Bu durum Şili sosyal güvenlik sisteminin kriz içerisinde bulunduğunun ve sürdürülebilirliği yitirdiğinin göstergesiydi. Bu nedenle 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren finans sektörü ve kamu yönetimi yapılanma çalışmalarına hız vererek iyileştirme çabaları yapılmıştır. Bunlar (Demirci ve Şen, 2006:287-288):

- Sosyal güvenlik kurumları arasında norm ve standart birliği sağlanarak emekli maaşları tüm sosyal güvenlik kurumlarında aynı şekilde endekslenmiş ve birbirine yaklaştırılmıştır.
- Sosyal güvenlik açıklarının bütçe üzerindeki yükünü azaltmak adına emekli maaşları reel olarak 1970'ten 1980'e kadar sürekli azaltarak süreç sonunda büyük bir kesim maaşlarını asgari düzeyden almıştır.
- Emeklilik yaşı tüm sosyal güvenlik kurumlarında erkekler için 65, kadınlar için 60 olarak belirlenerek aktif/pasif oranı dengelenmiş ve oran 9'a kadar yükseltilmiştir. GSMH'nin % 5,5 bütçe fazlası sağlanmıştır. Yeni sosyal güvenlik sistemine geçiş esneklik sağlanmış ve hazırlık yapılmıştır.

Alınan tedbirlerle aktüeryal denge sağlanmış; fakat mevcut sosyal güvenlik sistemlerinden beklentileri en düşük seviyeye indirilmiştir.

04 Kasım 1980 tarihinde Şili askeri hükümeti tarafından 3500 ve 3501 sayılı Kanunların yürürlüğe konulması ile Şili sosyal güvenlik sisteminde reform başlatılmıştır. Yeni sistem bireysel tanımlanmış katkı sistemini esas alarak radikal bir değişikliği ifade etmektedir (Korkmaz vd., 2007:73). Emeklilik sisteminin özelleşmesini ifade eden bu reform eski sistemin yanına, fon metoduna dayanan ve özel sektör tarafından yönetilen yeni bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması ile gerçekleştirilmiştir. Yeni oluşturulan sisteme iştirak çalışma hayatına yeni katılacaklar işçiler için ve emniyet ve askeri kurum mensupları dışındaki kamu kurum çalışanları için zorunluluk esaslı bulunmaktadır. Bağımsız çalışanlar ile eski işçiler için yeni sisteme katılım serbesttir. Eski ve yeni sistem birlikte faaliyet göstermekte olup, eski sistem son sigortalısına son ödemesini yeni sistem tam anlamıyla yürürlüğe girecektir. Yani bir geçiş dönemi içerisinde reform gerçekleştirilmiştir (Tuncay, 2000:5-6). Fakat eski sistem yeni sisteme geçiş için bir takım teşvikler yapılmış ve geçişlerin maliyetlerini devlet üstlenmiştir. Bu teşvikler prim oranlarının azaltılması ve bir kereye mahsus olmak üzere maaşına % 17 oranında zam getirilmesi şeklinde olmuştur (Pinera, 2000:10; Demirci ve Şen, 2006:289). Eski sistemden yeni sisteme geçenlerin eski sistem için yapmış olduğu ödemeler, % 4 reel faizli ve uzun dönemli devlet tahvillerine dönüştürülmüştür. Bu tahviller ikincil pazarda işlem gördüğünden erken emeklilik imkânı da söz konusudur. Şili yeni sosyal güvenlik sisteminin temel felsefesi, bireylerin

çalışma dönemlerinde tasarruf yaparak, bunları kendi seçeceği özel emeklilik kurumu aracılığı ile değerlendirilmesi olarak ifade edilebilir (Erol ve Yıldırım, 2003:203-204).

Yeni sistemde çalışanın maaşından % 10'luk kesinti emeklilik primi olarak fonlara aktarılmaktadır. Çalışanın istemesi durumunda bu oran % 20'ye kadar çıkartılmaktadır. Yeni sistemde kesinti sadece işçiden yapılmaktadır. İşveren ve devletin yükümlülüğü bulunmamaktadır (Ofloğlu ve Oran, 2011:46). Kesinti yapılan bu oran vergiye tabi dilimden düşülmektedir. Erken emekli olmak isteyen veya daha fazla emeklilik maaşına hak kazanmak isteyenler bu % 10'luk kısmın üzerinde tasarrufta bulunmaktadır (Demirci ve Şen, 2006:291).

Yeni sistemde Administradora de Fondos de Pensiones (AFP) adlı emeklilik fon yönetim şirketlerinin görevleri çalışanların primlerini değerlendirmelerinin yanı sıra primleri toplamak, fon yönetim hizmeti sunmak, emekli aylıklarını ödemek, maluliyet ve ölüm riskine karşı grup sigorta sigortası yapmak, kayıtları tutmak, katılımcılara belirli dönemlerle bilgi vermek, katılımcıların ve denetçilerin sorularını yanıtlamaktır. AFP'ler çalışanlardan yönetim ücreti olarak % 1,76 oranında ve hayatta kalma ve malullük sigortası için de yaklaşık % 0,64 oranında ödemeleri de tahsil etmektedir. AFP'ler çoğu katkı üzerinden ortalama 1,15\$ sabit ücreti ile faaliyet göstermektedir. Çalışanların işverenin hiçbir müdahalesi olmadan katkıları bir fon yönetim şirketinden diğerine yılda iki defa taşıyabilme hakkı bulunmaktadır. Emeklilik fon yönetim şirketleri başlangıçta sadece bir fon yönetimi yapabilirken 2000 yılında yapılan düzenleme ile birden fazla fon yönetimi yapabilmektedir. Başta yüksek pazarlama masrafları nedeniyle fon yönetim maliyetleri son yıllarda hızlı bir artış göstermiş ve yaklaşık fon getirilerinin % 15'ini bulmuştur (Uğur, 2004/a:103-105).

Yeni sistemde emeklilik yaşı erkekler için 65, kadınlar için ise 60 olarak belirlenmiştir. Asgari 20 yıl çalışması durumunda emekliliğe hak kazanılmaktadır. Belirli koşulları taşımak şartıyla belirlenen yaşların tamamlanmasından 10 yıl önce emekli olabilme imkânı tanınmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2003:204). Şili emeklilik sisteminde emekliliğe hak kazanılara emeklilik gelirinin ödenmesine ilişkin 3 seçenek bulunmaktadır. Birinci seçenekte katılımcıların AFP'deki birikimleri özel sigorta şirketlerine devredilir ve bu sigorta şirketi tarafından bireye yaşamı boyunca enflasyona ya da başka bir satın alma paritesine endeksli sabit bir gelir ödenir. İkinci seçenekte

birikimler AFP’de kalır ve bu fon yönetim şirketi beklenen yaşam süresini dikkate alarak düzenli aylık ödemesini yerine getirir. Son seçenek ilk iki seçeneğin karmasını oluşturmaktadır. İlk yıllarda AFP’den sonraki yıllarda ise kalan birikim özel sigorta şirketine devredilerek emeklilik maaşı buradan alınır (Demirci ve Şen, 2006:292-293).

Devletin yeni sistemdeki rolü, geçiş dönemi maliyetleri karşılamanın dışında asgari seviyede bir sosyal güvenlik gelirini garanti altına almasıdır. Ayrıca katılımcıların tasarruflarını güvence altına almak adına düzenleyici ve denetleyici görevleri gerçekleştirmek devletin yeni sistemdeki diğer görevleridir. Toplanan primlere rezerv ayırma ve fonları denetim imkânı bulunan alanlarda değerlendirme zorunluluğu bulunmaktadır (Erol ve Yıldırım, 2003:205). 1980 yılında yapılan reform ile dikkatleri üzerine çeken Şili özel emeklilik sistemine geçiş sürecinin maliyetli olması, fon yönetim giderlerinin yüksek olması, prim tahsilatının düşük olması ve gelir dağılımını olumsuz etkilemesi sisteme yapılan eleştirilerdir (Demirci ve Şen, 2006:294).

2.2.1.2.Arjantin

Arjantin’de Carlos Menem hükümetinin liberalleşme ve özelleştirme uygulamaları sürecinde özel emeklilik reformu en önemli adımlarından biri olmuştur. Reform öncesi PAYG esasına dayalı Arjantin sosyal güvenlik sistemi finansal krize girmiş ve devlet desteğine ihtiyaç duymuştur. 1990’lı yılların başında DB ve IMF bu sorunların giderilmesi için sistemin reform kapsamına girmesini önermiş ve Dünya Bankası sürece bütünüyle destek vermiştir. Bu kapsamda reform çalışmaları Ekim 1993’te kabul edilen yasayla başlamış ve Temmuz 1994’te reformun en önemli özelliği olan özel yönetime tabi emeklilik fonları faaliyete geçmiştir. Özel emeklilik sistemine ilk yer veren ülkelerde biri olan Arjantin’de gerçekleştirilen bu reform öncü niteliğindedir. 1994 yılından itibaren bu ülkede çok aşamalı bir sistem uygulanmaktadır. Sistemin ilk ayağını dağıtım (PAYG) esasına dayalı ANSES (National Social Security Administration) oluşturmaktadır. Sistemin ikinci ayağını ise bireysel tasarruf hesaplarının oluşturduğu ve bu tasarrufların özel şirketler tarafından yönetilen AFJP (Administradores de Fondos de Jubilaciones Pensiones) oluşturmaktadır. Eski ve yeni sistemin bir arada bulunduğu Arjantin’de çalışanlar iki sistemden bir tanesini seçmek zorundadırlar. Seçim yapmayanlar otomatik olarak kamusal alana alınmıştır. İşçiler istediği emeklilik sistemini tercih yapabilir; fakat yeni sistemi tercih edenler eski

sisteme bir daha geçiş yapamaz iken, eski sistemi seçenler ise yeni sisteme geçiş yapabilmektedir. Emeklilik yaşı her iki sistemde de erkekler için 65, kadınlar için 60 olup, emekli olabilmek için sisteme 30 yıl katkı yapmak zorunludur (Korkmaz vd., 2007:77-78; Ofluoğlu ve Oran, 2011:52; Ulutürk ve Dane, 2009).

2.2.1.3.Brezilya

Özel kesim ve kamu kesimi çalışanları için ayrı ayrı tasarlanmış ve ikişer aşamadan oluşan Brezilya emeklilik sisteminde birinci aşama DB'nin birinci ayağını oluştururken, ikinci aşama ise DB'nin üçüncü ayağını oluşturmaktadır. Diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi DB'nin zorunluluk esasına dayalı özel emeklilik sistemi Brezilya emeklilik sisteminde yer almaktadır. Brezilya emeklilik sistemin ikinci aşamasında yer alan isteğe bağlı özel emeklilik sistemi diğer Latin Amerika ülkeleri ile kıyasladığında kapsam ve büyüklük açısından yetersiz kalmıştır. Brezilya emeklilik sisteminde yer alan iki aşamalı sistem dışında kırsal kesimde kayıt dışı çalışan nüfusa yönelik, katılıma dayalı olmayan ve vergilerle finanse edilen bir emeklilik sistemin oluşturulmuştur. Bu uygulamanın amacı erkeklerde 60, kadınlar 55 yaşın üzerindeki bireylere asgari ücret düzeyinde gelir transferi sağlamaktır. Benzer uygulama 67 yaşın üzerindeki kentlerde yaşayan bireylere de uygulanmıştır. Brezilya'da 1997 yılından itibaren gerçekleştirilen düzenlemeler ile ikinci aşamaya karşılık gelen isteğe bağlı özel emeklilik sistemi güçlendirilmeye çalışılmıştır (Ulutürk ve Dane, 2009).

2.2.2. İngiltere

İngiltere, ekonomide devletin rolünü azaltmak adına emeklilik programlarında reform yapmıştır. Yapılan düzenlemeler, sistemin maliyetini ve finansman yükünü azaltılması ve bireysel tercihlere dayanan esnek yapıda olan ikincil bir emeklilik sisteminin ekonomi içerisinde geliştirilmesi amacı taşımaktadır. 1998 yılında yapılan reformdan sonra AB ülkeleri için bir örnek teşkil eden İngiltere emeklilik sistemi üç ayaklı bir yapıdan oluşmaktadır (Korkmaz vd., 2007:84). Hem devlet hem de özel emeklilik programlarından oluşan sistemin birinci ayağında devlet tarafından işleyen temel emeklilik ve kazanca bağlı emeklilik, ikinci ayakta işveren tarafından finanse edilen mesleki emeklilik programı ve son ayakta ise özel tasarrufların yer aldığı bireysel emeklilik programı yer almaktadır (Uğur, 2004/a:133-134).

2.2.2.1.1. Temel Emeklilik ve Kazanca Bağlı Emeklilik Sistemi

İngiltere emeklilik sisteminde devlet tarafından yönetilen birinci ayak, temel devlet emekliliği (BSRP) ve kazanca bağlı emeklilik (SERPS) sistemlerinden oluşmaktadır. Temel devlet emekliliğinde işçiler ve kendi adına bağımsız çalışanlar için üyelik zorunludur. Kazanca bağlı emeklilikte kazancı belirli bir limitin üstünde olanlar işçiler için üyelik zorunludur; fakat ikinci (mesleki emeklilik) veya üçüncü (bireysel emeklilik) ayak programların herhangi birini seçenler için üyelik zorunlu değildir. Dağıtım sistemini esas alan temel emeklilik programı ile çalışanlara düz oranlı emeklilik ödemesi yapılmaktadır. Temel emeklilik programına katkılar milli sigorta fonunda toplanmakta ve bu fondan da emeklilik ödemeleri yapılmaktadır. Kazanca bağlı emeklilik sisteminde ise katılımcının kazancına bağlantılı bir ödeme yapılmaktadır. Emeklilik yaşı birinci basamakta kadınlar için 60, erkekler için 65'tir. 2020 yılında kadınlar için de emeklilik yaşı 65 olacaktır. Birinci basamakta temel emeklilik yaş şartını sağlayamayan ya da emeklilik maaşı minimum miktardan düşük olan yaşlılara da emeklilik maaşı ödenmektedir (ABI, 2000:10; Demirci ve Şen, 2006:2871).

2.2.2.1.2. Mesleki Emeklilik Planları

İngiltere emeklilik sisteminin ikinci ayağını mesleki emeklilik planları oluşturmaktadır. Mesleki emeklilik işverence kazanca bağlı emeklilik sisteminin sağlamış olduğu aylığı taahhüt etmek üzere kurulabilir. Katılımcılara bir takım vergisel avantajlar sağlayan mesleki emeklilik programının işverence oluşturulması zorunlu değildir. Ayrıca oluşturulan plana çalışanın katılması da zorunlu değildir. Bu planlar Emekli Aylıklarını Düzenleme Kurumu tarafından denetlenmekte (Erol ve Yıldırım, 2003:192-193) ve sigorta şirketleri, bankalar, yatırım şirketleri vasıtasıyla yönetilmektedir. Fayda esaslı kurulan planlar ortalama yaşam süresinin artması, finansal yükün genellikle işverende olması ve gelecekteki belirsizlikler mesleki emeklilik programlarını katkı esaslı sistemlere dönüştürülmüştür (Ofloğlu ve Oran, 2011:53).

2.2.2.1.3. Bireysel Emeklilik Programı

İngiltere emeklilik sisteminin son basamağında tamamen gönüllülük esasına dayalı bireysel emeklilik programı yer almaktadır. Bireysel emeklilik sistemine kendi adına bağımsız çalışanlar, bir mesleki emeklilik programına üye olmayan çalışanlar,

kazançlarla bağlantılı emekliliğin dışında kalmayan bir mesleki emeklilik programına üye olarak çalışanlar ve sadece ölüm yardımı sağlayan programa üye olarak çalışanlar bireysel emeklilik programına katılabilirler. 1986 yılında yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Kanunu ile bireysel emeklilik, bir tasarruf aracı olarak başlatılmıştır. Bireysel emeklilik hizmetleri sigorta şirketlerince, bankalarca, birlik tröstlerince ve yardımlaşma derneklerince sunulabilmektedir. Belirlenmiş şartları karşılaması durumunda çalışanlar kazanca bağlı emeklilik programından çıkarak bireysel emeklilik programını tercih edebilmektedir. Ayrıca çalışanlar için mesleki emeklilik programından çıkıp yine bireysel emeklilik programını tercih etme imkânı bulunmaktadır. Bireysel emeklilik programının, kazanca bağlı ve mesleki emeklilik programlarına alternatif oluşturması programa katılımı önemli ölçüde artırmıştır. Vergi sadece programın sağlamış olduğu getiriler için söz konusudur. Ayrıca bireyin kendi emeklilik yaşını 50-75 arasında seçebilme imkânı bulunmaktadır. Bazı mesleklerde ve ciddi sağlık sorunlarının olması durumunda ise 50 yaşın altında da ödeme yapılabilmektedir (Uğur, 2004/a:136-137).

Devlet ve özel kesim tarafından oluşturulan İngiltere emeklilik sisteminde devlet tarafından verilen kamu emeklilik güvencesini, maaşların miktarını ve yükümlülüklerini azaltmak istemesi nedeniyle özel emeklilik programlarını desteklemiştir (Ofluoğlu ve Oran, 2011:54). İngiltere sosyal güvenlik sisteminde yapılan özelleştirme ile mevcut sistemin maliyetini azalmasına olanak sağlamış ve emeklilik gelirlerinin artırılması için uygun koşullar sağlanmıştır. Diğer ülkelere göre eski emeklilik sisteminden yeni emeklilik sistemine geçiş daha uyumlu ve esnek bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bireysel emeklilik programının tasarrufları da artırmıştır (Korkmaz vd., 2007:85).

2.2.3. ABD Sosyal Güvenlik Sistemi

Kamu emeklilik ve özel emeklilik olmak üzere iki kısımdan oluşan ABD emeklilik sistemi ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2.3.1.Kamu Emeklilik Sistemi

ABD emeklilik sistemlerinin temelini ulusal sosyal güvenlik adı verilen sosyal sigorta sistemi oluşturmaktadır. Bütün çalışanları ilgilendiren sosyal güvenlik sistemi mesleki emeklilik programlarından daha çok Amerikan vatandaşına maaş vermektedir. Tüm özel sektör çalışanları, bağımsız çalışanlar ve ücretliler için zorunlu olan ulusal

sosyal güvenlik sistemi primlerle finanse edilmektedir. Kamu çalışanları sisteme katılmada zorunluluk bulunmamasına rağmen üyedirler. Özetle Amerikalı çalışanların tamamına yakını sosyal güvenlik kapsamında yer almaktadır (Uğur, 2004/a:124). Ulusal sosyal güvenlik sistemi devlet tarafından yönetilmekte ve finansman yönteminde rezerv fon destekli dağıtımı esas almaktadır (Demirci ve Şen, 2004:274).

2.2.3.2.Özel Emeklilik Sistemleri

ABD’de özel emeklilik programları 19 uncu yüzyılın son çeyreğinde doğmuş fakat 20 inci yüzyılın ortalarında asıl gelişimi yaşamıştır. Bu dönemde kalifiye işgücünü kaybetmek istemeyen işverenler, çalışanlara nakit olarak veremedikleri maaş zamlarını emeklilik hesabına yatırmalarına imkân tanıyan özel emeklilik planlarına yönelmiştir. Bunun yanı sıra işverenlerin özel emeklilik programlarına yönelmesinde yatan başka bir sebep de verilen vergi teşvikleridir. 1960’lı yıllara kadar sayıları artan özel emeklilik programlarında bu yıllardan itibaren sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Özel emeklilik şirketlerinin iflası, ayrıcalıklı uygulamalar sonucu elde edilen faydalarla eşitliğin bozulması gibi sorunlar özel emeklilik alanında yeniden yapılanma sonucunu doğurmuştur. Bu kapsamda 1974 yılında Çalışanların Emeklilik Gelirini Garanti Kanunu (Employee Retirement Income Security Act – ERISA) ile çalışanların emeklilik geliri garanti altına alınması amaçlanmıştır (Demirci ve Şen, 2004:275; Öztürk, 2010:9). Bu maksatla tasarruf planlarının dizaynı, faaliyetleri ve varlık tahsislerine ilişkin yer alan düzenlemeler şu alanları kapsamaktadır (Erol ve Yıldırım, 2003:172):

- Plana katılma, tahakkuk ve emekli maaşına hak kazanma koşulları,
- Çalışanlara maaşın ödenme usulleri,
- İşveren kuruluşun asgari fonlama koşulları,
- Çalışanların plana ödeyeceği azami prim ya da plandan alacağı gelir,
- Emeklilik planı varlıkları ile gerçekleştirilebilecek varlıklar, planın sona ermesiyle varlıkların tahsisi ve emeklilik gelirinin federal sigorta güvencesi
- Emeklilik planı dâhilinde üyelere tebliğ edilmesi gereken veriler
- Emeklilik planı, üyelerinin emeklilik gelirine ilişkin itirazların değerlendirilmesine ilişkin çözüm prosedürü
- Emeklilik planlarının yönetim faaliyetlerinde ve fonların plasmanında görev alanlara ilişkin yeterlilik ve performans standartları

ERISA kolektif ve bireysel bazda faaliyet gösteren özel emeklilik planlarını kapsamaktadır. Kamu çalışanları ERISA'nın kapsamında değildir (Demirci ve Şen 2004:276). ABD'de işveren destekli Maaş (Fayda) Esaslı Emeklilik ve Katkı Payı Esaslı Emeklilik olmak üzere iki temel tipte program vardır (Uğur, 2004/a:126).

2.2.3.2.1. Maaş Esaslı Emeklilik Programları

Maaş esaslı programda belirlenmiş formüle göre hesaplanan fayda, emeklilikteki yıllık ödeme için şart koşulmaktadır (Uğur, 2004/a:126). ERISA'ya göre belirli fayda esaslı emeklilik programının kurulması zorunlu olmayıp, kurulması durumunda planın bu Kanun ile getirilen koşulları taşıması gerekmektedir. Bu amaçla programın ERISA'ya göre işleyip işlemediğinin kontrolü için belirli aralıklarla raporlama ve kamuoyu aydınlatma belgesi hazırlanmaktadır. ERISA'nın bir diğer yaptırımı ise yatırım politikalarına ilişkindir. Bu kapsamda her planın yazılı ve risk miktarını içeren politikası olması gerekir. İyi bir plan aktif-pasif dengesini sağlayabilecek nitelikte olmalıdır. Etkili bir planın amaçları doğrultusunda aktiflerin, aktif kalemleri arasında dağılımı önemlidir. Yatırımları hangi oranda nerelere aktaracağı ve elde ne kadar nakit tutacağı önemlidir (Erol ve Yıldırım, 2003:170-172). Özel emeklilik fonlarının yeterliliklerini artırmak amacıyla maaş esaslı programlarına getirilen bu fonlama standartları işverenler tarafından yüksek bulunmuştur. ERISA ile bu programa getirilen standartlar ERISA sonrası bu programların sayılarında azalmalar görülmüş ve kimi kapanırken kimisi de katkı esaslı emeklilik programlarına dönüşmüştür (Demirci ve Şen, 2004:276).

2.2.3.2.2. Katkı Esaslı Programlar

Maaş esaslı programlara göre katkı payı esaslı programlar daha basit, şeffaf, demografik değişimlere duyarlı ve politik müdahalelere kapalı olması nedeniyle ABD'deki işverenler tarafından tercih edilmiştir (Erol ve Yıldırım, 2003:173). Katkı payı esasına göre işleyen ve farklı avantaj ve özelliklere sahip olan emeklilik planları ABD'de uygulama alanı bulmuştur (Demirci ve Şen, 2004:276). Bunlar:

2.2.3.2.2.1. Serbest Meslek Sahipleri Emeklilik Planları (Keogh Planı)

ABD kongre üyesi Eugene Keogh bu planın yasalaşması esnasında önemli katkıları nedeniyle Keogh Planı olarak adlandırılmıştır. Bağımsız çalışan esnaf ve

zanaatkârların vergi teşvikleriyle tasarrufta bulunmaları amaçlanan planda işverenlere ödedikleri katkı paylarını limitler dâhilinde gider olarak yıllık kazançlarından indirebilme imkânı sağlanmıştır. Genelde işverenler tarafından finanse edilen bu plana istemeleri durumunda çalışanlar da katkıda bulunabilmektedir (Bağlan, 2006:63-64).

2.2.3.2.2.2.401 (k) Planları

1978 yılında düzenlenen Gelir Vergisi Kanununun 401 inci bölümünün “k” paragrafında yer alan plan ismini bu düzenlemeden almaktadır. İşveren sponsorluğunda ve gönüllü bir emeklilik planıdır. İşverenler, çalışanların ücretlerinden belli bir tutarı keserek bir emeklilik fonunda değerlendirip yatırıma yönlendirmektedir (Erol ve Yıldırım, 2003:173). Plana işveren katkısı olduğunda cari yılda katkı miktarı tutarını işveren kurum vergisi matrahından indirmektedir. İşverenin yapmış olduğu katkı, ücret niteliğinde olması nedeniyle katkı tutarı işçinin mülkiyetine geçer (Korkmaz vd., 2007:91). Zaman içerisinde çok parlak bir gelişme gösteren 401 (k) emeklilik planlarının avantajı diğer işveren emeklilik programlarından farklı olarak herhangi bir masrafı olmadan birikimleri başka bir emeklilik planına nakil yapabilmesidir. Bu plana mensup yüksek gelir gruplarının vergi avantajını kullanarak bu gruba doğru gelir transferi sağladığı tenkidi bu plana yapılan en ciddi eleştiridir (Alper, 2008:15-16).

2.2.3.2.2.3. Kişisel Emeklilik Planları –IRA (Individual Retirement Accounts)

IRA işveren sponsorluğunda olmayan tamamen bireysel katkılara dayanan ve içerisinde bir takım vergisel avantajları barındıran bireyin emekliliğinde kullanılmak üzere kişisel tasarrufların değerlendirilmesi için açılan hesaplardır. ABD’de bu hesaplar yetki belgesine sahip olan bankalar, finansal kurumlar, hayat sigorta şirketleri veya portföy yönetim şirketlerince açılmaktadır. Belirli bir limit sınırlaması olan IRA’nın iki tür vergisel avantajı bulunmaktadır: Bunlardan ilki ilgili yılda tamamen veya kısmen vergiden düşülmesidir. İkinci avantajı ise bu hesapların getirilerinin çekileceği yıla kadar vergilendirilmemesidir. Kişisel emeklilik planların diğer bir türü de ROTH-IRA hesaplarıdır. IRA hesabı gibi çalışanların tasarruflarının emekliliğinde kullanılmak üzere açılan hesaplardır. Bu hesapların açılabilmesi için bireyin vergilendirilebilir bir gelire sahip olması veya vergilendirilir bir gelire sahip olmasa bile nafaka alması, kendi işinde çalışması, yarı zamanlı veya tam zamanlı çalışması ve ortaklık payına sahip

olarak çalışması gerekmektedir. Hesap açılabilmesi için herhangi bir yaş limiti olmadığı gibi birikimleri herhangi bir yaşta çekme zorunluluğu yoktur. İşverenler ve katılımcılar için ROTH-IRA hesaplarında çeşitli vergi indirimleri ve istisnaları bulunmaktadır. IRA hesapları ile ROTH-IRA hesapları arasındaki fark, IRA hesapları en sonda vergilendirilirken (istisna-istisna-vergi) ROTH-IRA hesaplarında ise en başta vergilendirme (vergi- istisna-istisna) uygulanmaktadır (Bağlan, 2006:58-60).

2.2.3.2.2.4.SIMPLE (Saving Incentive Match Plan for Employes) Planı

İşverenin gönüllü sponsorluğunda 100 veya daha az işçi çalıştıran küçük işletmeler için uygulanan planda işveren % 2 - % 3 katkı yapmak zorundadır (Korkmaz vd., 2007:91). Plan yıllık geliri 5000 \$'dan daha fazla kazanç elde eden ve sponsorluk yaptığı başka emeklilik planı bulunmayan özel kuruluşlara, vergi muafiyetine sahip kurumlara ve kamu kurumlarına yöneliktir. Kuruluşunun kolay olması ve idari maliyetinin düşük olması ve kayıtları bireysel emeklilik hesabının bulunduğu finansal kuruluşun tutması nedeniyle sade bir plandır (Demirci ve Şen, 2004:278).

2.2.3.2.2.5.Basitleştirilmiş Emeklilik Planları (SEP)

SEP herhangi bir emeklilik planı olmayan küçük işyeri sahipleri ve çalışanları için kişisel kazancın belli bir oranda vergiden düşülmesi suretiyle bireysel emeklilik hesaplarına katkıda bulunma imkânı sağlayan plandır. SEP uygulaması düşük maliyetli ve çalışanların katkı paylarını bildiriminden başka herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ayrıca bu uygulamadan kaynaklanan vergi iadesini hemen alabilmesi SEP diğer bir özelliğidir. SEP'in bu özellikleri sık tercih edilen bir emeklilik planı olmasını sağlamıştır. SEP kapsamında işverene çalışanların yıllık gelirlerinin % 15'i veya 30.000 \$'ı aşmamak kaydıyla SEP-IRA hesabına yatırma yetkisi verilmiştir. Çalışanlar işverenden ayrı olarak da kendi hesabına ödemeler yapabilmektedir. SEP işveren ve çalışanlar için çeşitli vergi avantajları sağlamaktadır (Bağlan, 2006:60-61).

2.3.TÜRKİYEDE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Ülkemizde sosyal güvenlik reformunun bir parçası olan bireysel emeklilik sisteminin süreci 1999 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Maliye Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kuruluşları, HM, SPK, ilgili sektör temsilciliklerinden

oluşan bir komisyon tarafından hazırlanan “Bireysel Emeklilik ve Yatırım Sistemi Kanun Tasarısı” ile başlamıştır. Tasarı 16 Mayıs 2000 tarihinde Bakanlar Kurulunca TBMM’ye sunulmuştur. TBMM’de görüşülen bu tasarı kanunlaşarak 07 Nisan 2001 tarihli ve 24366 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 4632 sayılı bu Kanun 07 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra tamamlayıcı mevzuat çalışmaları devam etmiş ve ilgili süreçte HM’ce on emeklilik şirketine hayat sigorta şirketinden dönüşüm ve bir şirkete emeklilik kuruluş izni verilmesi ile on bir şirkete emeklilik branşı faaliyet ruhsatı verilmiştir. 27 Ekim 2003 tarihinde ilk emeklilik planının onaylanmasıyla BES fiilen başlayarak kurulum süreci tamamlanmıştır (Uyar, 2012:33).

Tablo 2.3. Türkiye’deki İlk Bireysel Emeklilik Şirketleri

HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNİN DEĞİŞEN İSİMLERİ	
ESKİ ADI	YENİ ADI
Akhayat Sigorta	Ak Emeklilik
Anadolu Hayat Sigorta	Anadolu Hayat Emeklilik
Ankara Hayat Sigorta	Ankara Emeklilik
Başak Hayat Sigorta	Başak Emeklilik
Commercial Union Sigorta	Commercial Union Hayat ve Emeklilik
Doğan Hayat Sigorta	Doğan Emeklilik
Garanti Hayat Sigorta	Garanti Hayat ve Emeklilik
Güneş Hayat Sigorta	Vakıf Emeklilik
Koç Allianz Hayat Sigorta	Koç Allianz Hayat ve Emeklilik
Yapı Kredi Yaşam Sigorta	Yapı Kredi Emeklilik
	OYAK Emeklilik

Not: BES’te poliçe kesebilmek için, “EMEKLİLİK” ismini içerir, şirket kurma zorunluluğu getirilmiştir.

Hayat sigortası şirketlerinden, Bireysel Emeklilik Şirketine geçen ve yeni kurulan şirketler.

Kaynak: (Özbolet, 2003:65)

Türkiye’de BES, kamu emeklilik sisteminin tamamlayıcısı, devletin gözetimi ve denetiminde, bireylerin emekliliğe yönelik tasarrufları özel emeklilik şirketlerince yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik dönemlerinde ek gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ayrıca ekonomiye uzun vadede kaynak yaratarak istihdamın artırılmasına ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması amacıyla gönüllü katılıma ve belirlenmiş katkı esasına dayanan bir sistemdir (Topalhan, 2010:169). Sisteme üye olan bireyin kendi yatırım kararlarına göre oluşturacağı bilgi birikimi ile orantılı bir emeklilik geliri elde etmesi sistemin en önemli hususudur (Demirbilek, 2013:137).

2.3.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı

Bireylerin emeklilik dönemlerinde alacakları emeklilik maaşlarının yetersiz olacağı sebebiyle ek harcamaları karşılayabilmeleri için tamamlayıcı bir sistem olarak geliştirilen bireysel emeklilik sisteminin amacı, bireylerin emeklilik dönemlerinde kullanmaları için tasarruf yapmalarına imkân sağlamak, bu tasarrufları yönlendirmek, düzenlemek ve teşvik etmektir. Bu sistem bireylerin yaptıkları tasarrufları şeffaf bir şekilde güvence altına alarak, bireylerin tercihleri en uygun yöntemlerle uzun vadeli yatırımlara yönlendirerek bireylere emeklilik dönemlerinde ek bir gelir sağlamak ve ekonomiye uzun vadede kaynak sağlayarak istihdamı artırmaya ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlar (Sarılı, 2011:36). 4632 sayılı Kanununun 1 inci maddesinde belirtilen amaçları ekonomik ve sosyal amaçlar altında iki başlık altında toplanabilir (Alper, 2002:17).

2.3.1.1. Sosyal Amaçlar

Bireyi ilgilendiren BES'in sosyal amaçları maddeler halinde şunlardır:

- Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı niteliğinde yeni ek sosyal güvenlik garantisi sağlayan kurumsal yapı oluşturmak,
- Bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarını teşvik etmek ve yapılan tasarruflarla emeklilik dönemlerinde refah düzeyini yükseltecek bir gelir elde etmelerini sağlamak,
- Emeklilik dönemleri için tasarruf yapmak isteyenlere yatırım alternatifleri sunmaktır.

2.3.1.2. Ekonomik Amaçlar

BES'in öncelikli amaçlarını yansıtan ekonomik amaçları da şunlardır:

- Ekonomiye uzun vadede kaynak yaratarak istihdamın artırılmasını sağlamak,
- Tasarruf yetersizliği problemini çözerek ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktır.

Bireysel emeklilik sisteminden beklentiler daha çok ekonomik sonuçlarla ilgili olması nedeniyle ekonomik amaçların sosyal amaçlardan daha ağırlıklı ve öncelikli olduğu gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Alper, 2002:18).

2.3.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Kapsamı

Bireysel emeklilik sistemi bu amaçları gerçekleştirmek için kapsamını şu şekilde belirlemiştir. Medeni hakları kullanma ehliyetine haiz kişiler gönüllü olarak sisteme katılabilmektedir. Kadın-erkek, yaşlı-genç, çalışan-çalışmayan ayrımı yapılmadan işçi, memur, esnaf ve işveren gibi statülere bakılmaksızın 18 yaşını dolduran herkes sistemin kapsamına girmektedir. Kişinin SGK iştirakçisi olması veya vergi mükellefi olması bireysel emeklilik sistemine katılım için aranan şartlar arasında yer almamaktadır. Ayrıca kişi, sosyal sigortalardaki teklik ilkesinin aksine birden fazla bireysel emeklilik hesabı açtırarak iştirakçi olabilmektedir (Uğur, 2004/b:17). Yukarıda bireysel emeklilik sisteminin kişiler açısından kapsamına değinilmişken 4632 sayılı Kanunun kapsamından da bahsetmek gerekir. Bunlar (Tütüncü ve Gümüş, 2012:28):

- Emeklilik şirketlerinin kuruluş, çalışma, yönetim ve denetimi,
- Kişilerin sisteme katılma, ayrılma ve emeklilik koşullarına,
- Emeklilik yatırım fonlarının kuruluşuna,
- Katkıların bu fonlarda toplanmasına ve değerlendirilmesine,
- Aracılık hizmetlerine ve kamuya açıklanacak bilgilerin kapsamı,

ele alınmıştır.

2.3.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Faydaları

Ülkemizde uygulanan bireysel emeklilik sisteminin bireye, ekonomiye, devlete, işverene ve sektöre olmak üzere çok yönlü faydaları bulunmaktadır (Demirbilek, 2013:140; Gümüş ve Tütüncü, 2012:30-32).

2.3.3.1. Birey Açısından Faydaları

BES'in birey açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:

- İkinci bir emeklilik geliri ile refah seviyelerini artıracaktır.
- Devlet teşvikleriyle tasarrufta bulunma imkânı sağlanmaktadır.
- Tasarrufların değerlendirilmesi aşamasında birey tercihte bulunmaktadır.
- Emeklilik yaşı ve çalışılmayan durumlarda esneklik sağlar.

2.3.3.2.İşveren Açısından Faydaları

BES'in işveren açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:

- Kurum kültürünü benimsetmek ve çalışanları kuruma bağlayabilmek için vergi matrahından düşülebilen bir harcama imkânı sunar.
- Çalışana tercih edilebilir çalışma ortamı sunma avantajı sağlar.
- Kriz dönemlerinde ödeme yapmaya ara verme esnekliği sunar.

2.3.3.3.Ekonomik Açıdan Faydaları

BES'in ekonomik açıdan faydaları maddeler halinde şunlardır:

- Yapılan katkıların yatırma dönüşmesi ile yeni istihdam imkânları oluşacaktır.
- Yurtiçi tasarrufların seviyesi artacaktır.
- Uzun vadeli fonların artması ile mali sektör daha sağlıklı işleyecektir.
- Enflasyonla mücadelede ve istikrarlı büyümeye katkı sağlayacaktır.
- Sermaye piyasası derinleşecek piyasadaki dalgalanmalar ve spekülasyonlar azalacaktır.
- Özelleştirme sürecindeki kamu varlıkları içerisinde verimli yatırım imkânı sunanların halkın emeklilik tasarrufları ile alınması neticesinde sermayenin tabana yayılmasını sağlayacaktır.
- Kamu sosyal güvenliğinin yükünü azaltacaktır.

2.3.3.4.Sektör Açısından Faydaları

BES'in sektör açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:

- Sektörün emeklilik fonlarını oluşturan ve yöneten kurumlar arasında yer almasını sağlar.
- Emeklilik fonları alanında rekabetten kaynaklanan dinamizm, etkinlik ve verimlilik sağlar.
- Büyük fonları yöneterek, daha güçlü bir finansal kurum kimliği kazanma imkânı sağlar.

2.3.3.5.Devlet Açısından Faydaları

BES'in devlet açısından faydaları maddeler halinde şunlardır:

- Vergi kesintileri olmadan, yüksek verimlilikte değerlendirilen fonları zaman içerisinde daha yüksek matrahı oluşturması ile orta ve uzun vadede kamu gelirlerinde bir artış sağlar.
- Emekliler güvence altına alındıkça devletin muhtaç ve düşkünlere daha anlamlı düzeylerde sosyal yardımda bulunması imkanı ortaya çıkar.

Birey, işveren, ekonomi, sektör ve devlet açısından çok yönlü yararı olan BES, yaşlısı-genci, devleti-özel kuruluşu, bireysel ve kurumsal yatırımcısı, yani toplumun her kesim için son derece faydalı ve güvenli bir sistemdir.

2.3.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri

Herkes için bu kadar önemli olan ve 4632 sayılı Kanun ile düzenlenen BES, dünyada sistemi uygulayan ülkelerdeki benzemle birlikte ülke şartlarına uygun düzenlemeleri içermektedir. Bu kapsamda BES'in özelliklerini maddeler halinde sıralanacak olursa (Topalhan, 2010:171-173);

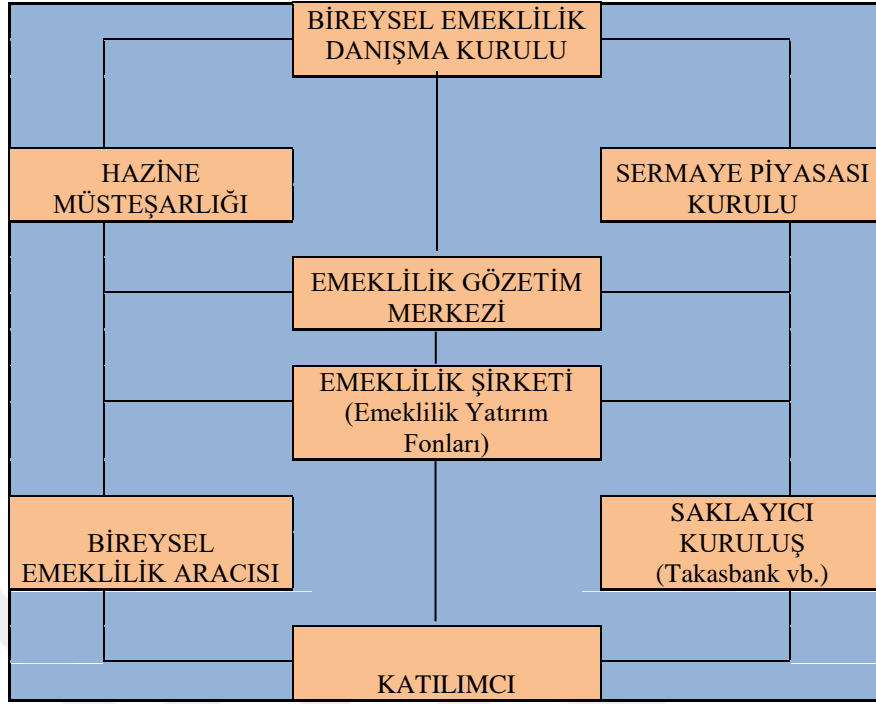
- Türkiye'de BES Latin Amerika ülke örneklerinde olduğu gibi kamu emeklilik sistemlerinin ikame edici nitelikte olmayıp tamamlayıcı niteliktedir. Değişen demografik yapı ile azalan emeklilik maaşlarına BES ile bireyin ek bir gelir elde etmesi planlanır. Bu sayede kamu sosyal güvenlik harcamalarının devlet üzerinde yüklediği külfetlerin nispeten azalması amaçlanmıştır.
- Genel olarak BES'e katılım gelişmiş ülkelerde gönüllü, gelişmekte olan ülkelerde zorunlu iken, ülkemizde alışlagelmişin dışında gönüllülük esasına dayanmıştır.
- Sistem finansman yönteminde fonlama yöntemini esas almıştır. Sisteme katılmak isteyen her bireyin kendi adına hesaplar açılmış ve her katılımcının birikimleri ayrı ayrı hesaplarda tutulmaktadır.
- BES, bir tasarruf mekanizması ile işlendiğinden sigortacılık faaliyeti sistemin özellikleri arasında yer almaz. BES, tasarruf yapabilen kitleye hitap etmektedir.
- Belirlenmiş katkı esaslı ve fonlu uygulama vardır.

- Kurulum aşamasında vergisel avantajlar ile 01.01.2013 tarihinden itibaren devlet katkısı ile BES'e katılım için teşvik uygulamaları vardır.
- Katılımcıların hesaplarındaki birikimleri yönlendirmede ve emeklilik şirketini belirlemede seçim hakkı bulunmaktadır.
- Katılımcılar emekliliklerini hak ettiklerinde birikimlerini çeşitli şekillerde geri dönüşüm alternatifleri bulunmaktadır.
- BES'in en önemli özelliklerinden birisi de etkin gözetim ve denetimin yapılmasıdır.
- Ülkemizde uygulanan BES'in önemli bir özelliği de şeffaflık ilkesidir. Katılımcılar yaptıkları yatırımlar ile yatırımların getirilerini ve fonlarla ilgili diğer bilgileri elektronik ortamda ve posta yoluyla takip edebilmektedir.

2.3.5. BES'in Yapısı ve İşleyişi

BES'in işleyişinde ve yapısında çoklu ilişkiler bulunmaktadır. BES'in işleyişine ilişkin esaslar 4632 sayılı Kanun ve bu kanuna dayanarak çıkarılan yönetmelikler ile düzenlenmiştir. BES'in işleyişinde devleti HM ve SPK temsil etmektedir. Devletin rolü yasal zemini oluşturmak suretiyle formel kurallar içerisinde açık ve güvenilir şekilde çalışan bir piyasa oluşturmak ve bu piyasanın denetimini üstlenmektir. Tablo 2.4'te verilen şemada doğrudan ve dolaylı yollardan ilişki içerisinde olan sistemin unsurları hakkında bilgi verilmektedir (Bacak, 2005:165-166; Uyar, 2012:37). Sistemin merkezinde katılımcı ve emeklilik şirketi yer almaktadır. Emeklilik sözleşmesi sistemin temel unsurunu oluşturmaktadır. Katkı paylarının fonlara yönlendirilmesi ve portföy yönetimi uzman kişilerce yerine getirilmektedir. SPK Takasbank'ı saklayıcı kurum olarak görevlendirerek yatırımcıların fonları güvence altına alınmıştır. EGM emeklilik şirketlerinin günlük faaliyetlerini kontrol etmesinin yanında kamuoyunu bilgilendirme faaliyetlerini yerine getirmekte ve bununla alakalı raporları ilgili kurumlara sunar. HM ve SPK sistem ile ilgili düzenlemeler yapan, faaliyetlerin düzenlemelere uygunluğunu denetleyen, sistemin düzgün bir şekilde çalışmasını sağlayan kurumlardır (EGM, 2005:22). Sistemin unsurlarını tek tek açıklamak gerekirse;

Tablo 2.4. Bireysel Emeklilik İşleyiş Şeması

Kaynak: (Uğur, 2014/b:17)

2.3.5.1. Katılımcı

Katılımcı, bireysel emeklilik araçları vasıtasıyla emeklilik şirketi ile emeklilik sözleşmesini imzalayan ve sisteme katılan gerçek kişileri ifade etmektedir. Medeni hakları kullanma ehliyetine haiz kişiler şirket nezdinde kendi adına açılan hesaba katkı yapan veya kendi adına açılan hesaba katkı yapılandır. Emeklilik sözleşmesindeki iki taraftan birisidir (Uyar, 2012:38).

2.3.5.2. Emeklilik Şirketi

Bireysel emeklilik şirketleri, BES'in en önemli kurumunu oluşturmaktadır. Bireye emeklilik dönemi için birden fazla alternatif sunmak ve rekabete dayanan piyasa oluşturmak için bu alanda birden fazla şirket faaliyet göstermektedir (Uyar, 2012:39).

Emeklilik şirketi, 4632 Sayılı Kanunu hükümlerine göre kurulan ve bireysel emeklilik sisteminde faaliyet göstermek üzere ruhsat almış bir şirkettir. Aynı zamanda hayat ve ferdi sigorta alanlarında da faaliyet gösterebilirler. Fakat birden fazla alanda faaliyet göstermesi durumunda her alan için ayrı ayrı hesap tutulur. Emeklilik şirketi kuruluş izni için gerekli başvurular sonrası Bakanlıktan izin alması ve kanunda

belirtilen diğer şartları yerine getirdikten sonra faaliyet gösterebilmesi için Müsteşarlktan faaliyet ruhsatı almak zorundadır.

4632 sayılı Kanun ve BESHY hükümlerine göre Bireysel emeklilik sisteminde faaliyet gösteren emeklilik şirketlerinin sorumlulukları şunlardır:

- Sisteme girecek katılımcı adaylarına sistem hakkında dürüstlük kuralları içerisinde bilgi verir.
- Sisteme girecek kişinin beklentilerine, gelir düzeyine ve yaşına göre emeklilik planı sunar.
- Mesafeli satış yoluyla düzenlediği emeklilik sözleşmesi dâhil bilgilendirme işleminin usulüne uygun yapıldığını ispatlamakla yükümlüdür.
- Katkı paylarının şirket hesaplarına geçmesinden itibaren iki iş günü içerisinde katılımcıların tercihleri doğrultusunda fonlara yönlendirmek,
- Katılımcıların bireysel emekliliklerine ilişkin bilgilerin ulaşımına imkân sağlamak,
- Katılımcılara, fonlara ve mali tablolara ilişkin düzenli bilgi vermek,
- HM ve SPK tarafından istenecek bilgi ve belgeleri düzenlemelere uygun şekilde hazırlamak,
- Emeklilik sözleşmelerine ilişkin bankalardan hizmet almak,
- Bireysel emeklilik hesap kayıtlarının ve fon varlıklarının korunmasını sağlamak üzere gerekli tedbirleri almakla emeklilik şirketleri yükümlüdür.
- Katılımcıların aktarım talebi, sistemden ayrılma talebini, emeklilik planı değişikliği talebi ve emeklilik taleplerini mevzuatta belirtilen süreler içerisinde yerine getirmek,

2.3.5.3.Saklayıcı Kuruluş (Takasbank)

Saklayıcı kuruluşlar, emeklilik yatırım portföyündeki varlıkları saklama hizmetini sunmaktadır. Bu hizmet SPK veya Takasbank'ın yetki verdiği kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir (Korkmaz vd., 2007:175). Bunun dışında para ve sermaye piyasası araçlarının saklanması Kurul tarafından uygun görülen ve Takasbank'a dışarıdan saklanan varlıklar ve bunların değerleri konusunda gerekli bilgileri aktarmak veya erişime imkan sağlamak şartıyla başka kurumdan da saklama hizmeti alınabilir. Takasbank'ın görevleri şunlardır (Demirbilek, 2013:142):

- Fon varlıklarının saklanması ve fon takasının yapılabilmesi için gerekli ortamı sağlanması,
- Fon portföyünün Kurulca belirlenen esaslar çerçevesinde yönetilmesinin kontrolü,
- Fon paylarının katılımcı bazında tutulması ve yatırıma yönlendirilen katkı tutarının birim pay sayılarını fon bazında izleme imkânının sağlanması ve bu hesaplamanın Yönetmelikte belirlenen değerlendirme esasları çerçevesinde yapıldığını kontrol edilmesi,
- Fon hesabından yapılacak ödeme ve virman işlemlerinin kontrol edilmesi,
- Fon portföyündeki hakların portföy yönetim şirketinin talimatı çerçevesinde kullanılmasına aracılık yapması,
- Emeklilik şirketine fon ile bilgileri izleme imkânının ve gerekli raporları elektronik ortamda sağlanması,
- Kurulca ve Müsteşarlıkça istenecek fon bilgilerini elektronik ortamda sağlanması,

2.3.5.4. Bireysel Emeklilik Aracıları

4632 sayılı Kanuna ve ilgili yönetmeliğe göre bireysel emeklilik aracıları, her ne ad altında olursa olsun her hangi bir emeklilik şirketine bağlı olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak emeklilik şirketlerinin bireysel emeklilik sözleşmelerine daimi surette aracılık eden veya bunları emeklilik şirketi adına yapan gerçek ve tüzel kişileri ifade etmektedir. Bu kapsamda aracılar katılımcılara emeklilik ürünlerinin tanıtımı, pazarlaması ve satışına ilişkin hizmetleri sunmaktadır. Aracılar yerine getireceği faaliyetlerin yetkisini emeklilik şirketi ile akdedeceği sözleşmeden almaktadır.

2.3.5.5. Hazine Müsteşarlığı

4632 sayılı Kanunla kendisine yüklenen görevler nedeniyle HM, BES'in yürütülmesi bakımından BEDK hayati öneme sahip kurumdur. BEDK'nın oluşumu, sekretarya hizmetlerinin yürütülmesi ve Bu Kanununun çeşitli maddelerinde belirtilen çok sayıda faaliyet Müsteşarlık tarafından yerine getirilmektedir (Alper, 2002:23). Söz konusu görev ve yetkilerden bazıları şunlardır (Korkmaz vd., 2007:166):

- BEDK'nın sekretarya hizmetlerinin yürütülmesi,

- Sisteme giriş aidatları, yönetim ve fon işletme giderlerinin belirlenmesi,
- Emeklilik şirketlerinin kuruluş izinlerinin ve bunlara ilişkin faaliyet ruhsatlarının verilmesi,
- Çeşitli emeklilik şirketleri arasında, bireysel emeklilik hesaplarının aktarımı ile ilgili hususların belirlenmesi,
- Bireysel emeklilik şirketlerinin kamuoyu bilgilendirmeye yönelik ilan ve reklamlarına ilişkin usul ve esasların tespiti,
- Mevcut sigorta şirketlerinin emeklilik şirketi statüsüne geçişine ve faaliyet ruhsatı verilmesine ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi,
- Emeklilik şirketlerinin denetimi,

HM'nin görev ve yetkileri alanının daha çok emeklilik şirketlerinin kuruluş ve çalışma esasları ile emeklilik sözleşmesi kapsamında sunulan emeklilik planları ve bireysel emeklilik araçları konuları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Korkmaz vd., 2007:166). Sistemin işlemesi bakımından çok sayıda görevi üstlenen Müsteşarlık öte yandan, BEDK'nın faaliyetlerini kolaylaştırıcı nitelikte olmak üzere belirli konularda danışmanlık verme ve uygun görüş bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır.

2.3.5.6. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu

Hiyerarşik yapılanmanın en üst kademesinde bulunan BEDK sistemin lokomotifidir (Korkmaz vd., 2007:165). BES'in kurulması ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için bütün aşamalarda Kurulun görevleri, sorumlukları ve yetkileri vardır (Alper, 2002:24). 4632 sayılı Kanun ve BEDKÇUEHY hükümlerine göre BES'in kurumsal yapısının en üstünde yer alan BEDK, Hazine Müsteşarının başkanlığında Maliye Bakanlığı, ÇSGB, SPK ve HM tarafından görevlendirilecek en az Genel Müdür seviyesindeki birer temsilciden oluşmaktadır. Kurulun görevi sistem ile ilgili politikaları belirlemek ve uygulamak, mevzuat düzenlemelerinde tavsiye niteliğinde kararlar almaktır. BEDK, en az ayda bir Müsteşarlıkça önerilen tarih ve gündemle toplanır. BEDK üyelerinin bizzat toplantıya katılmaları esastır. Herhangi bir sebeple içlerinden sürekli veya geçici olarak ayrılanların yerlerine vekilleri katılmaktadır. Başkanın gerekli görmesi veya kurul üyelerinin yazılı başvurusu halinde Başkan olağanüstü toplantıya çağırabilir. Kurul, üyelerinin yarısının bir fazlası ile toplanmakta ve salt çoğunluğu ile karar almaktadır.

2.3.5.7.Sermaye Piyasası Kurulu

BES'in unsurları ve işleyişi bakımından önemli olan kuruluşlardan birisi de SPK'dır. BES'in temelini emeklilik yatırım fonları oluşturmaktadır. Bu fonlarla ilgili genel düzenlemelere 4632 sayılı Kanunda verilmiş ve ayrıca konuya ilişkin asıl düzenlemeler SPK tarafından çıkarılan yönetmelikler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Korkmaz vd., 2007:166-167). Yönetmelikte emeklilik yatırım fonlarının kuruluş ve faaliyet esasları, örgüt yapısı, iç ve bağımsız denetimi, muhasebe, belge ve kayıt düzeni, katılımcıların bilgilendirilmesine ilişkin esaslar, portföy sınırlamalarına ilişkin ilkeler, portföydeki varlıkların değerlendirilmesine ilişkin esaslar, portföy yönetimine ilişkin ilkeler ile fonların birleşme ve devir esasları yer almaktadır (Uyar, 2012:40).

SPK'nın düzenleyici olarak yatırım fonları alanında üstlendiği görevler ile HM tarafından yürütülen diğer faaliyetlere ilişkin olarak görüş bildirmektedir. SPK'nın düzenleyici fonksiyonunun yanında denetleyici görevi de bulunmaktadır. Görüldüğü gibi BEDK ve HM ardından SPK da düzenleyici ve denetleyici fonksiyonları yönünden BES'in önemli taşlarından (Korkmaz vd., 2007:167).

2.3.5.8.Emeklilik Gözetim Merkezi

4632 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat uyarınca HM'nin bağlı olduğu bakanın görev ve yetkilendirilmesi ile İstanbul merkezli ve 10 Temmuz 2003 tarihinde kurulan EGM, sistemin veri tabanını oluşturan ve taraflar arasında iletişim alt yapısını sağlamaktadır. EGM, katılımcıların hak ve menfaatlerini koruma, HM ve SPK gibi denetleyici kamu otoritelerinin karar alması için yardımcı olacak ve kamuoyuna sağlıklı bilgi aktarımı için gerekli verileri ve BES'in güvenli, şeffaf ve etkin bir biçimde işlenmesini sağlamak amacı taşımaktadır (Uyar, 2012:41; Gümüş ve Tütüncü, 2012:36).

EGM, emeklilik şirketlerinin faaliyetlerinin elektronik ortamda günlük gözetimi ve yetkili kamu otoritesine faaliyetlerin raporlanmasını gerçekleştirmektedir. Ayrıca emeklilik şirketlerince yerine getirilecek işlemlerin neticesinde oluşan bilgilerin konsolidasyonu, katılımcılara ait bilgilerin saklanması ve korunması, kamuoyunun ve katılımcıların bilgilendirilmesi, istatistik üretilmesi, BES'in analitik olarak sorgulanması ve olası sorunlara zamanında müdahale edilmesini sağlayacak verilerin oluşturulması faaliyetlerini yerine getirmektedir. Yukarıda değinilen faaliyetleri irdelendiğinde EGM,

tarafsız ve objektif nitelikli bir kurumdur. Bu kapsamda EGM, sorunların ivedi olarak belirlenmesi ve zamanında müdahalede bulunmasına imkân sağlama işlevi nedeniyle, BES'in başarılı bir şekilde yürütülmesi ve kamunun gözetim ve denetim sorumluluğunu etkin bir biçimde yerine getirmesi yönünden büyük önem taşımaktadır (Korkmaz vd., 2007:168; Gümüş ve Tütüncü, 2012:36).

2.3.6. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım

4632 sayılı Kanun ve BESHY hükümlerine göre medeni hakları kullanma yetkisine sahip her birey BES'e katılabilir. Sisteme katılacak kişi ile emeklilik şirketi arasında katılımcıların sisteme girmesi, sistemden ayrılması, katılımcıların emekli olması, fonlarda izlenmesi gibi hak ve yükümlülükleri kapsayan emeklilik sözleşmesi imzalanır. BES'e katılım bireysel olabileceği gibi grup olarak da mümkündür. Emeklilik sözleşmesinin tarafları emeklilik şirketi ile katılımcı veya katılımcının nam ve hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiliktir. Emeklilik şirketi, sözleşmeyi internet ve çağrı merkezi aracılığı ile de düzenlemesi durumunda sözleşme için dürüstlük kuralları içerisinde kişiyi bilgilendirmek zorundadır. Grup emeklilik sözleşmeleri, mesafeli satış yoluyla yapılamaz. Ayrıca müsteşarlıkça uygun görülmeyen fonlar ve emeklilik planları da mesafeli satış yoluyla satış yapılamaz. Emeklilik sözleşmesi, emeklilik şirketinin sözleşmeyi reddetmediği takdirde katılımcı emeklilik şirketi tarafından açılan hesaba katkı payını yatırması halinde sözleşme yürürlüğe girer.

BESHY hükümlerine göre emeklilik sözleşmesinin tarafı ve BES'in merkezinde yer alan katılımcının hakları şunlardır:

- Emeklilik sözleşmesinin imzalanmasından itibaren altmış gün içerisinde katılımcı sözleşmeden vazgeçme hakkına sahiptir.
- Katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerini ve katkı paylarının fonlar arasındaki dağılımını bir yıl içerisinde altı kez değiştirebilir.
- Bir yıl içerisinde dört kez emeklilik planı değiştirebilir.
- Katılımcı ilk bireysel emeklilik sistemine giriş emeklilik sözleşmesinde iki yıl, aktarım yoluyla yapılan emeklilik sözleşmesinde bir yıl sonra birikimlerini başka bir emeklilik şirketine aktarımını talep edebilir.

- Emeklilik sözleşmesinden doğan hakları katılımcı nam ve hesabına hareket eden kişi kullanabilir. Sistemden ayrılma ve emeklilik hakkı bizzat katılımcı tarafından kullanılır.
- Emeklilik sözleşmesinde katkı payı ve ödeme süreleri değiştirilebilir.
- Katılımcının vefat etmesi durumunda lehdarlarına ve kanuni mirasçılarında birikimleri, devlet katkısı ve getirileri ile birlikte ödenir.
- Katılımcı emeklilik şartlarını yerine getirdikten sonra emeklilik tercihleri bulunmaktadır.

4632 sayılı Kanun ve BESHY hükümlerine göre 10 yıl katkı payı ödeyen ve 56 yaşını doldurarak emekliliğe hak kazanan katılımcı, birikimlerini toplu para, programlı geri ödeme veya yıllık gelir sigortası alternatiflerinden birini ya da birikimini bu alternatiflere dağıtabilir. Emekli olmak isteyen katılımcının birden fazla emeklilik hesabı olması durumunda en eski emeklilik sözleşmesinin tarihi alınır ve tüm hesapları birleştirilir.

Emekliliğe hak kazanan katılımcı, birikimlerini programlı geri ödeme tercihini yapması durumunda aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık dönemlerde düzenli ödeme yapar. Ödeme dönemleri ve tutarları yılda en fazla iki kez değiştirilebilir. Katılımcı geri kalan birikimlerini her an toplu para şeklinde kullanma hakkına sahiptir. Emeklilik talep eden katılımcı, talebinin gerçekleşmesinden itibaren katkı payı ödeyemez, fakat kalan birikimlerini istediği fonlara yönlendirebilir ve başka bir emeklilik şirketine aktarım yapabilme hakkına sahiptir.

Emeklilik hakkını kullanan katılımcının yeni bir emeklilik sözleşmesi ile sistemde on yıl kalarak ve düzenli katkı payı ödeyerek tekrardan emekliliğe hak kazanabilir. Katılımcı veya lehdar tarafından emekliliğe hak kazanan tutar, ödemeyi gerektiren tarihten itibaren 10 yıl içerisinde aranmamışsa, takip eden altı ay içerisinde adı, soyadı, hak kazandığı miktarı gösteren bir cetvel düzenlenerek Müsteşarlık emrine Merkez Bankasına devredilir. Merkez bankasına yatırılan paralar hak sahibi tarafından iki yıl içerisinde aranmadığı takdirde birikim hazineye devredilir.

2.3.7. Emeklilik Yatırım Fonları

BES, emeklilik yatırım fonları ile gerçekleştirilen birikim esası üzerine inşa edilen bir sistemdir. Bu nedenle yatırım fonların sistemin en önemli unsurlarından biridir. Sermaye piyasasının derinleşmesinde önemli rol oynayan emeklilik yatırım fonları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda sermaye piyasasında en önemli kurumsal yatırımcılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Korkmaz vd., 2007:182).

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre yatırım fonu, halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ve inanca mülkiyet esasına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığını ifade etmektedir. 4632 sayılı Kanunun 2 nci maddesinde “fon” kavramından “yatırım fonu” anlaşılması hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda aynı Kanunun 15 inci maddesinde fon, emeklilik şirketi tarafından emeklilik sözleşmesi çerçevesinde alınan ve katılımcılar adına bireysel emeklilik hesaplarında izlenen katkıların, riskin dağıtılması ve inanca mülkiyet esasına göre işletilmesi amacıyla kurulan mal varlığı şeklinde tanımlanmıştır. Yapılan bu tanım 2499 sayılı Kanunda yapılan tanımla paralellik gösterdiğinden bireysel emeklilik yatırım fonunun diğer fonlardan şekil ve içerik açısından herhangi bir farkı bulunmamaktadır. Süresiz olarak kurulan bu fonların tüzel kişiliği yoktur. Ayrıca bu fonlar Kanunda belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz (Sarılı, 2011:41-42).

2499 ve 4632 sayılı Kanunlarda yapılan tanımların ikisinde de riskin dağıtılması ve inanca mülkiyet esası yer almaktadır. Riskin dağıtılmasından kasıt riskin yönetimiyle ilgili olup, yıkımı azaltmaktadır. Maliyetlerin artmasını ve verim azalmasını engellemek adına fon kurumlarınca toplanan primler fon yöneticisi tarafından rasyonel olarak değişik alternatiflere yatırılıp, risk dağıtılır. İnanca mülkiyet esasında ise fona inanca olarak fon kurucusu sahiptir. Tasarruf sahipleri fonla ilgili kararları fon iç tüzüğü ile uygulama yetkisini kurucuya verir. Fon kurucusu tarafından tasarruf sahiplerini hakları korunarak fon yönetilmek zorundadır (Uyar, 2012:49).

EYFHY hükmüne göre emeklilik şirketi yatırım fonu kurmak istemesi durumunda SPK tarafından belirlenen standartlara uygun başvuru formu, emeklilik yatırım fonu iç tüzüğü, emeklilik sözleşmesi ve formada belirtilen diğer belgelerle

birlikte eksiksiz olarak SPK'ya başvurulur. Ayrıca gerekli görülmesi halinde SPK, emeklilik şirketinden ek bir takım belgeler isteyebilir. SPK tarafından yapılan inceleme sonrasında başvurunun uygun görülmesi halinde fon iç tüzüğü notere onaylatılır ve verilen izin yazısı ile birlikte izin tarihinden en geç altı iş günü içerisinde şirket merkezinin bulunduğu ticaret siciline tescil edilerek fon kuruluş işlemi tamamlanır.

4632 sayılı Kanununun 16 ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre emeklilik şirketleri değişik yatırım alternatifleri sunan, farklı risk ve getiri özelliklerine sahip en az üç bireysel emeklilik yatırım fonu kurmak zorundadır. Anılan Kanununun 11 inci maddesine göre bu asgari her bir fon için fonun kuruluşunu müteakip şirketin ödenmiş sermayesinin %5'inden az olmamak kaydıyla fona avans tahsis edilir. Asgari fonların dışında kurulacak fon için avans tutarı ise şirket tarafından belirlenir.

2.3.7.1.Emeklilik Yatırım Fonu Türleri

Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirtilen emeklilik yatırım fonları, SPK tarafından uygun görülmesi durumunda fonu tanıtması ve fonun yapısıyla ilgili eksik ya da yanlış bilgi vermemesi şartı ile emeklilik şirketleri tarafından ihdas edilebilir.

SPK, 10.05.2002 tarihli ve 22/646 sayılı kararıyla emeklilik şirketlerinin kuracakları yatırım fonlarına yol göstermek ve yardımcı olmak amacıyla izahname yayınlamıştır. SPK 13.12.2007 tarihinde konu ile tekrar bir izahname yayınlayarak bir önceki kararı yürürlükten kaldırmış ve 45/1228 sayılı kararla yeniden düzenleme gerçekleştirmiştir. Yayımlanan son karar ile SPK emeklilik yatırım fonlarını 6 ana tür ve 25 alt tür olarak düzenlenmiştir (Demirbilek, 2012:143). SPK'ya göre tasnif edilen emeklilik yatırım fonları şunlardır:

2.3.7.1.1. Gelir Amaçlı Fonlar

Yatırım yapılacak varlıkların, bunlardan elde edecekleri temettü ve faiz gelirlerine ağırlık verilerek belirlendiği fonlardır. Gelir amaçlı fonlar 9 alt türden oluşmaktadır. Bunlar: Hisse senedi fonu, kamu borçlanma araçları fonu, özel sektör borçlanma araçları fonu, karma borçlanma araçları fonu, karma fon, uluslararası hisse senedi fonu, uluslararası borçlanma araçları fonu, uluslararası karma fon ve esnek

fondan meydana gelmektedir. Emeklilik fonlarının en önemli türünü oluşturmaktadır. kamu borçlanma fonları grubun en rağbet gören fon türüdür (Sarılı, 2011:43).

2.3.7.1.2. Büyüme Amaçlı Fonlar

Büyüme amaçlı fonlarda, yatırım yapılacak varlıkları, bunlardan elde edilecek sermaye kazancına ağırlık verilmektedir. Bu grup hisse senedi fonu, küçük şirketler hisse senedi fonu, karma fon, uluslararası hisse senedi fonu, uluslararası karma fon ve esnek fon olmak üzere 6 alt türden oluşmaktadır (Demirbilek, 2012:144).

2.3.7.1.3. Para Piyasası Fonları

Para piyasası fonları, fon portföyünün tamamı vadesine üç ay ya da daha az kalmış ve likiditesi yüksek varlıklardan oluşturmak amacıyla kurulan fonlardır. Likit-fon kamu, likit-fon özel sektör ve likit fon- karma türleri bu grubun alt türleridir.

2.3.7.1.4. Kıymetli Maden Fonlar

Fon portföyleri en az % 80'ini kıymetli madenler ve altına dayalı varlıklardan oluşturmak amacıyla kurulan fonlardır. Kıymetli madenler fonu ve altın fonu bu grubu oluşturan alt fon türleridir (Uyar, 2012:186).

2.3.7.1.5. İhtisaslaşmış Fonlar

Coğrafi bölge, sektör, ülke ve endeksler bazında yatırım yapan fonlardır. Yabancı ülke fonu, sektör fonu ve endeks fon bu grubun alt türlerini oluşturmaktadır (Kormaz vd., 2007:186).

2.3.7.1.6. Diğer Fonlar

Yukarıda sayılan yatırım fon türlerinin dışında kalan fonlardır. Dengeli fon ve esnek fon bu grubun alt fon türlerini oluşturmaktadır (Demirbilek, 2012:145).

2.3.8. Denetim

BES'in etkin ve sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için belirli aşamalar güvenlik unsurları yerleştirilerek katılımcıların hak ve menfaatlerinin en üst düzeyde korunması için gerekli düzenlemeler yapılmıştır (Korkmaz vd, 2007:190). BES'de çok yönlü ve

etkin denetim devlet kurumlarından HM, SPK ve EGM’ce yerine getirilmektedir. HM, emeklilik ve sigortacılık faaliyetleri kapsamında, SPK ise emeklilik şirketlerinin yatırım fonlarına, portföy yöneticilerine ve saklayıcıya ait hesap işlemlerini denetler. EGM ise şirketlerin günlük faaliyetlerini denetlemektedir. Devlet kurumların yapılan denetimin dışında emeklilik şirketlerinin mali tabloları bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi zorunludur (4632 sK Md. 20 ve 21). BES’de denetim faaliyetleri günlük gözetim ve denetim, yıllık olağan denetim, bağımsız dış denetim, iç kontrol sistemi ve iç denetim ile aktüeryal denetim şeklinde yerine getirilmektedir (İlgin, 2012:56). Bu denetim faaliyetlerini kısaca açıklamak gerekirse (Demirbilek, 2012:146);

2.3.8.1.Günlük Gözetim ve Denetim

BES’in etkin ve sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlamak ve katılımcıların hak ve menfaatlerini korumak amacıyla emeklilik şirketleri HM tarafından günlük gözetim ve denetime tabidir. Fakat müsteşarlık bu görev için EGM’yi görevlendirmiştir. EGM, gözetim ve denetim faaliyetlerin katılımcıların fonlarla ilgili işlemlerine ait bilgileri SPK’dan veya SPK’nın uygun göreceği kuruluştan temin etmektedir.

2.3.8.2.Olağan Denetim

BES’in olağan denetimi yılda en az bir defa olmak üzere HM ve SPK tarafından gerçekleştirilmektedir. HM, şirketlerin sigortacılık ve emeklilik faaliyetlerini yılda bir defa denetler. HM gerekli gördüğü halde ve zamanda emeklilik şirketlerine olağan dışı denetimler gerçekleştirir. HM’ce istenen bilgi ve belgeler emeklilik şirketlerince yerine getirilmek zorundadır. Ayrıca bireysel emeklilik araçlarının HM’ce denetimi söz konusudur. Portföy yönetim şirketleri ve saklama kuruluşları SPK tarafından yılda en az bir kez denetlenir.

2.3.8.3.Aktüeryal Denetim

Emeklilik şirketlerinin emeklilik ve sigortacılık faaliyetleri ile ilgili her yıl sonu bir aktüer tarafından denetlenmektedir. Aktüeryal denetim şirketin faaliyet gösterdiği tüm branşlarda branş bazında teknik analizleri içermektedir. Denetim sonrası aktüer tarafından hazırlanan rapor şirket genel müdürü veya yardımcısı tarafından imzalanarak Mart ayı sonuna kadar HM’ye gönderilir.

2.3.8.4.Bağımsız Dış Denetim

Bağımsız denetleme kuruluşları tarafından emeklilik şirketlerinin mali yönden yılda en az bir kez denetlenmesidir. Muhasebe belge ve kayıt düzeninin SPK düzenlemelerine uygunluğu ve fonun muhasebe belge ve kayıt düzeninin portföy yöneticisi dışında tutulup tutulmadığı bağımsız dış denetime tabidir.

2.3.8.5.İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim

İç denetimle şirket, verimlilik, idari ve mali konularda bilgi akışı ve bütünlüğü, bilginin zamanında elde edilebilirliği ve faaliyetlerin mevzuata uygunluğunun sağlanması amacı taşımaktadır.

2.3.9. Teşvikler

Yukarıda BES'in birey, işveren sektör, ekonomi ve devlet açısından faydalarından bahsedilmiştir. Bilhassa makroekonomik ölçekteki faydaları düşünüldüğünde sistemin devlet açısından desteklenmesi kaçınılmazdır. Bu kapsamda 2003 yılında fiilen hayata geçen BES'i teşvik etmek amacıyla devlet tarafından vergisel teşvikler sağlanmıştır. Fakat getirilen teşvik unsuru sadece vergi mükelleflerine hitap etmesi ve sistemde önemli oranda vergi mükellefi olmayan katılımcıların bulunması, matrahtan indirim sürecinde operasyonel sorunların yaşanması nedeniyle teşvik unsuru tam olarak işlememiştir. Çeşitli sebeplerle sistemden ayrılanların katkı paylarının getirilerinin haricinde, katkı paylarına da vergi kesintisinin uygulanması nedeniyle mükerrer vergilendirmenin ortaya çıkmıştır. Çifte vergilendirme nedeniyle konunun yargıya taşınması gibi bir takım sebepler sistemin mevcut hükümlerinde değişiklik yapma ihtiyacını doğurmuştur. Mevcut sistemdeki aksaklıkları gidermek ve sistemi daha cazip hale getirmek için 6327 sayılı Kanunla vergisel teşvik unsuruna son verilerek yerine devlet katkısı uygulaması getirilmiştir (İnneci, 201:106-107). Yukarıda kısa değinilen teşvik unsurlarını ele almak gerekirse;

2.3.9.1.Vergisel Teşvikler

Devlet, BES fiilen uygulanmaya geçmeden önce, 28.06.2001 tarihli ve 4697 sayılı Kanunla sisteme vergisel teşvikler getirmiştir. Sistemin vergisel boyutu birçok unsuru içerisinde barındıran önemli bir husus olmuştur. Sistemde vergiyi doğuran olay

ve vergisel teşvikler bakımından konu yatırımcıları ilgilendirdiği kadar yatırım fonlarının açısından bireysel emeklilik şirketlerini de ilgilendirmektedir (Işık vd., 2011:28). Bu kapsamda katılımcı ve emeklilik şirketleri açısından vergisel teşvikler incelenecek olursa;

2.3.9.1.1. Katılımcılar Açısından Vergisel Teşvikler

Devlet katkısı teşvikinden önce BES'in teşvik edilmesi amacıyla ücretli çalışanlar, kendileri, eş ve çocukları için BES'e yatırmış oldukları katkı payları o ayda elde edilen brüt ücretin %10'unu ve brüt asgari ücretin bir yıllık tutarını geçmeyen kısım vergiden istisna edilmiştir. Bu uygulama ile ücretli çalışan için sisteme yatırdığı katkı payında bir azalma olmadan katılım teşvik edilmektedir. Yani vergi dairesi istisna edilen tutara ilişkin vergiden vazgeçerek, bunu iştirakçiye iade etmektedir. Katılımcı adına işveren tarafından katkı payı ödenmesi durumunda da aynı şartlar içerisinde işveren vergi matrahının tespitinde yatırılan katkı payını gider olarak yazılmaktadır. Katkı payının hem işveren hem de katılımcı tarafından ödenmesi durumunda yukarıda şartları dâhilinde katkı payından doğan indirim tutarının öncelikli olarak kim tarafından uygulanacağı konusunda taraflar kendi aralarında serbestçe belirleyebilmektedir (Topalhan, 2010:193-195).

Yıllık beyanname verenlerin sisteme iştirakçi olması durumunda yani bağımsız çalışanlar kendisi, eş ve çocukları için katkı payı ödemesi durumunda beyan edilen yıllık gelirin %10'unu ve brüt asgari ücretin bir yıllık tutarını geçmeyen kısım gelir vergisi matrahından düşülebilir (Demirbilek, 2012:147).

2.3.9.1.2. Yatırım Fonları Açısından Vergisel Teşvikler

Katılımcıların katkı paylarını değerlendirdikleri yatırım fonları için de vergisel avantajlar sağlanmıştır. Bu avantajlar 5020 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ve 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunlarında bir takım vergisel avantajlar sağlanmıştır (Sarılı, 2011:50-52). Kısaca bu avantajlardan bahsedilecek olursa;

Bireysel emeklilik şirketleri ve onların bünyelerinde kurulan yatırım fonlarının kuruluşları dâhil olmak üzere her türlü işlemlerinde damga vergisi veya bu fonlar

tarafından ödenmesi gereken kağıtlar 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa göre vergiden istisna tutulmuştur. Emeklilik yatırım fonları sermaye piyasalarında gerçekleştirmiş oldukları işlemler neticesinde elde ettikleri gelir ve kuruluşlarında sermaye artırımında çıkardıkları hisse senetlerinin itibari değerleri üzerlerinden elden çıkarılması sonucu şirket nezdinde kalan paralar 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununa göre BSMV'den istisna edilmiştir. Katılımcıların katkı paylarının değerlendirildiği yatırım fonlarının faaliyetlerinden doğan kazançları 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca istisna edilmiştir. Ayrıca bu kazançların 193 sayılı Gelir Vergisi Kanuna göre tevkifata tabi tutulmayarak yatırım fonları için sağlanan teşvikin kapsamını genişletmiştir (Işık vd., 2011:29).

2.3.9.1.3. Sistemden Ayrılmalarda Vergi Uygulamaları

Katılımcının emekliliği hak ederek sistemden ayrılması durumunda birikimlerinin % 25'i 193 sayılı Gelir Vergisi Kanuna göre istisna tutulmuştur. Birikimin kalan %75'lik kısmı için %5 stopaj uygulanmaktadır. Emekliliği hak etmeden sistemden ayrılarca istisna uygulaması söz konusu değildir. Bu durumda sistemde 10 yıl kalan katılımcıların tüm birikimlerine % 10 oranında stopaj uygulanmaktadır. Emekliliği hak etmeyen ve 10 yıl sistemde kalmadan ayrılanların tüm birikimlerine ise uygulanan stopaj oranı % 15'tir (Demirbilek, 2012:147-148).

Sistemden ayrılmalarda vergilendirmenin matrahında tüm birikimlerin, yani anapara ve getiri ayrımı yapmaksızın birikimin tamamının menkul sermaye iradı olarak vergilendirilmesi ihtilaflara yol açmıştır. Vergisi ödenerek servet haline dönüşen katkı payının sistemden ayrılışlarda tekrar vergilendirmesi, Gelir Vergisi Kanununun 1 inci maddesinde belirtilen vergilendirmenin safi tutar üzerinden hükmüne ters düşmekte ve sistemden kaçışlar neden olmaktadır. Haksız vergilendirme gerekçesi ile konu yargıya taşınmış ve temyize kadar uzanan yargısal süreçte katılımcı lehine karar çıkmıştır (İnneci, 2013:112-114; Topalhan,2011:199).

2.3.9.2.Devlet Katkısı

13 Haziran 2012 tarihli ve 6327 sayılı Kanun ile 01 Ocak 2013 itibaren devlet katkısı uygulamasıyla BES'te teşvik açısından yeni bir dönem başlamıştır. Katılımı özendirmek amacı taşıyan devlet katkısı uygulaması GVK ve diğer kanun hükümlerinde

değişiklikler gerçekleştirerek ilgili maddelerden kaynaklanan sorunlar girilmiş ve sistem daha cazip hale gelmiştir (İnneci, 2013:109).

Devlet katkısı 6327 sayılı Kanunun 29 uncu maddesinde düzenlenmiş ve 4632 sayılı Kanuna ek madde olarak eklenmiştir. İlgili madde hükmüne göre devlet katkısı, katılımcılar tarafından bireysel emeklilik hesaplarına yatırılan katkı payı tutarları emeklilik şirketlerince EGM'ye iletilen bilgiler dâhilinde katkı payı tutarının % 25'i oranında EGM'ce hesaplanan tutardır. Devlet katkısı, Müsteşarlık bütçesinden konulan ödenekten şirketler aracılığıyla katılımcıların hesaplarına aktarılmak üzere ilgili tutarlar EGM'ye gönderilir. Müsteşarlıkça belirlenen yatırım araçlarında değerlendirilen devlet katkısına sınır getirilmiştir. Buna göre devlet katkısı tutarı bir takvim yılına ait hesaplamada sona erdiği dönemin brüt asgari ücret tutarını geçemez. Kanun hükmü katılımcıların uzun süre sistemde kalmasına yönelik düzenlenmiştir. Bu, devlet katkısının hak edilmesi ile ilgili sistemde kalma süresi ve oranlarda görülmektedir.

Tablo 2.5. Devlet Katkısının Hak Edilme Süreleri ve Oranları

Sistemde Kalma Süresi	Hak Kazanılan Oran
Sistemden 3 yıldan az kalanlar için	% 0
En az 3 yıl sistemde kalanlar için	% 15
En az 6 yıl sistemde kalanlar için	% 35
En az 10 yıl sistemde kalanlar için	% 60
Emekliliği hak edenler için	% 100
Vefat ve maluliyet nedeniyle ayrılanlar	% 100

Kaynak: 6327 sayılı Kanundaki süreler tarafımızca tablo yapılmıştır.

6327 sayılı Kanunun yayımlandığı tarihte hâlihazırda sisteme katkı ödeyenlerin devlet katkısına hak kazanmaya esas alınan sürelerin hesabında sistemde buldukları toplam süreye, devlet katkısının yürürlük tarihinden itibaren en az üç yıl kalmak ve bir defaya mahsus olmak üzere;

- Sistemde 3 yıldan fazla, 6 yıldan az bulunan katılımcılara 1 yıl,
- Sistemde 6 yıldan fazla, 10 yıldan az bulunan katılımcılara 2 yıl,
- Sistemde 10 yıldan fazla bulunan katılımcılara 3 yıl ilave edilmektedir.

2.3.9.3.Ödenen Katkı Paylarının Matrah Konusunda İndirim Yapılabilmesi Vergilendirilmesi

6327 sayılı Kanununun 5 inci maddesi ile GVK'nın 63 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının üç numaralı bendinde yapılan değişiklikle bireyler tarafından ödenen katkı paylarının gelir vergisi matrahından indirilmesi uygulaması son bulmuştur. Ancak işveren tarafından ücretlinin hesabına ödenen katkı payının ödemenin yapıldığı ayda elde edilen ücretin %15'ini geçmemek kaydıyla ticari kazancın tespitinde gider olarak yazılabilmektedir. İndirim konusu yapılan tutar bir takvim yılı içerisinde asgari ücretin brüt tutarını geçmemektedir. Hem işveren tarafından hem ücretli tarafından yapılan katkı payı ödenmesi ve toplam tutarın % 15'lik kısmı aşması durumunda öncelikli indirim konusunu taraflar kendi arasında serbestçe belirleyebilmektedir (İnneci, 2013:109).

6327 sayılı Kanunla devlet katkısı uygulamasıyla birlikte emekliliği hak edip etmediğine bakılmaksızın vergilendirme sadece getiriler üzerinden yapılmaktadır. 6327 öncesindeki gibi vergilendirme de anapara dikkate alınmamaktadır.

Tasarrufların artırılması adına BES'e getirilen devlet katkısı uygulamasının önceki vergisel teşviklere göre bir takım avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Eski sistemde sadece vergi mükellefleri tarafından yararlanılan avantajlar yeni sistemde devlet katkısı uygulaması ile herkesin yararlanabileceği avantaj haline gelmiştir. Eski BES'de ücretliler aylık, beyanname verenler ise yıllık olarak katılım aşamasında daha az vergi vermek suretiyle katkı paylarının bir kısmını geri alabiliyorlardı. Yeni sistemde ise katkı paylarına hak kazanmak için en az üç yıl beklemek gerekiyor bu nedenle 2013-2015 yılları arasında devlet katkısı olmayacağı için devlet büyük bir kaynağa kavuşacaktır. Bu, devlet açısından avantajlı durumdur. Eski BES'te katılımcıların ödenmiş oldukları katkı payları ve getirilerinin tamamı menkul sermaye iradı olarak değerlendirilirken yeni BES'te sadece katkı paylarının getirileri sermaye iradı sayılarak vergilendirme açısından önemli bir fark vardır. Önceki sistemde katkı paylarının vergilendirilmesi gelir vergisinin ruhuna ters olan bu durum yeni sistemde düzeltilerek sadece katkı paylarının getirileri üzerinden kesinti yapılması sistemin işleyişi hukuka uygun hale gelmiştir (Gerçek, t.y.).

2.3.9.4.Yeni BES

Katılımın gönüllü olduğu BES'te 25 Ağustos 2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6740 sayılı Kanun ile 01.01.2017 tarihinden itibaren sisteme otomatik üye kaydetmeye başlayacak olması nedeniyle yeni dönem başlayacaktır. 5510 sayılı Kanununun 4/1-a ve c maddesi kapsamında çalışanları yine bu Kanununun 80 maddesi uyarınca belirlenen prime esas kazançlarının % 3'üne gelen tutar bu çalışanlardan kesilerek işveren tarafından emeklilik hesabına dâhil edilecektir. Bakanlar Kurulu bu oranı 2 katına kadar artırmaya, % 1'e kadar indirmeye veya maktu limit getirmeye yetkilidir.

Çalışan emeklilik planına dâhil olduğunu kendisine tebliğinden itibaren iki ay içerisinde sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Bu durumda kesilen tutarlar getirileri ile birlikte on iş günü içerisinde çalışana iade edilir. Katılımın gönüllü olduğu sistemdeki gibi bu tutarlara da devlet katkısı uygulaması vardır. Devlet otomatik katılımın olduğu sistemden caymaları önlemek ve yeni sistemi teşvik etmek amacıyla bir defaya mahsus olmak üzere bin lira ilave devlet katkısı sağlamaktır.

2.4.Literatür Taraması

Ülkemizde 2003 yılının son çeyreğinde üye kaydederek fiilen başlayan BES henüz 13 yıl gibi kısa bir geçmişe sahip olmasına rağmen farklı pencerelerden bakılarak konu ilgili birçok çalışmalar ele alınmıştır. Yapılan çalışmayla ilgili olarak yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda sunulmuştur. Özet olarak BES ile ekonomik göstergeler, küresel kriz ve kamu emeklilik sistemi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu dinamiklerin BES'e veya BES'in bu dinamiklere etkisi incelenmiştir.

İzgi (2007) SPK'nın aylık ve yıllık bültenlerinden yararlanarak Türkiye'de 1972 - 2003 yılları arasında sosyal güvenliğin özel tasarrufları artırıcı veya azaltıcı yönde etkilediğini araştırmıştır. Doğrusal regresyon modelinin uygulandığı araştırmanın bulgularında genç nüfusun ağırlıklı olduğu ülkemizde sosyal güvenlik primlerinin özel tasarrufları pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Bayar ve Kılıç (2014) Emeklilik Gözetim Merkezi ve İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütünden alınan veriler ışığında betimsel analiz kullanılarak 2008 küresel

finansal krizin Türkiye Bireysel Emeklilik Sistemine etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda küresel finansal kriz sürecinde sisteme katılım sayısı artış oranı önemli ölçüde azaldığı, bireysel emeklilik fonlarının toplam net varlık değerindeki artış hızının azaldığı, hisse senedi ağırlıklı emeklilik fonlarının negatif getiriler sağlaması nedeniyle emeklilik yatırım fonlarının portföy dağılımlarında tahvile kaymanın yaşandığı görülmüştür.

Günay ve Güneş (2015) BES'in ülke ekonomisi içerisindeki mikro ve makro düzeyde yeri ve önemini belirlemek amacıyla sistemin yapısı, özellikleri ve gelişimi incelenmiştir. Bu kapsamda sistem katılımcı sayısı, katkı payı toplam tutarı, yatırıma yönlendirilen tutar ve fon büyüklüğü verileri ele alınarak sistemin bireye, sermaye piyasasına, tasarruf düzeyine, istihdama ve kamu borçlanmasına katkıları ortaya konmuştur. Betimsel analiz yapılan çalışmanın sonucunda bireysel emeklilik fonlarındaki birikimlerin uzun vadeli olması sebebiyle ekonomiye istikrar kazandırdığı, sermaye piyasalarında yatırım araçlarının ve türevlerinin çeşitlenmesini sağladığı, birikimlerin verimli yatırım alanlarında değerlendirilmesi durumunda ülke ekonomisine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

Uyar (2012) bireysel emeklilik sisteminin makro ekonomik etkileri incelenerek sistemin verileri ile ekonomik göstergeler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 2004-2009 yılları arasında sistemin katılımcı sayısı, sertifika sayısı ve toplam yatırım tutarı ile makro ekonomik göstergelerden İMKB endeksi, mevduat faizi, enflasyon, döviz kuru, büyüme oranı ve dış ticaret aylık verileri kullanılarak tespitler yapılmıştır. Riske maruz değer – VAR modelinin uygulandığı araştırmanın bulgularında sadece mevduat faizi ile sertifika sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

İşseveroğlu ve Hatunoğlu (2012) Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminin makro ekonomik dinamiklere etkisi kapsamında swot analizi yapılarak sistemin güçlü, zayıf, fırsat ve tehditleri ortaya konulmuştur. Sistemin şeffaf ve sürekli geliştirilmeye yönelik olması sisteme katılım için teşvikler ve beklentilerin ön planda tutulması, yatırım seçeneklerinin varlığı sistemin güçlü yanlarından bir kaçıdır. Sigorta kültürünün eksikliği, yatırımların muhafazakar fonlarda değerlendirilmesi ve sistemin asgari bir getiri garantisinin olmaması, sisteme genç yaşta girenlerin uzun yıllar sistemde kalması

ve birikimlerin piyasadaki dalgalanması sebebiyle emeklilik geliri riskinin tamamen katılımcıya yüklenmesi gerekçesi ile sistemden ayrılışlar sistemin zayıf yanları olarak ortaya konulmuştur. Emeklilik fonlarının kısa vadeye odaklanarak temel işlevinden uzaklaşabilmesi ve giriş aidatı ve yönetim giderinin yüksekliği sistemi tehdit edebilecek unsurlar olarak ortaya konmuştur. Emeklilik ürünlerine sağlanacak teşvik unsurları emeklilik fonlarının büyümesi ve yatırıma yönlendirilmesi zamanla ekonomide olumlu gelişmeleri beraberinde getirecek olması ve kıdem fonu oluşturulması fon büyüklüğünü artıracak beklentisi ise sistemin bekleyen fırsatlar olarak değerlendirilmiştir.

Kılıç (2014) ekonomik öncü göstergelerinin BES katılımcı sayısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Sayıma dayalı yöntemlerin kullanıldığı çalışmada geçinme endeksinde bulunan tüm değişkenler katılımcı sayısı ile arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Harcamalar, dayanıklı mallar ve hizmetler, enflasyon ile katılımcı sayıları anlamlı ilişki bulunmaktadır. Katılımcı sayısı tasarruflar ele alındığında düşmektedir.

Sezgin ve Yıldırım (2015) Türkiye’de bireysel emeklilik sistemin etkinliği ele alınmıştır. Çalışmada katılımcı sayılarının artması paralel olarak farkındalığın arttığını ortaya konmuştur. Ayrıca belirli şartlar dâhilinde sosyal güvenlik daha etkin hizmetler sunacağı belirtilmiştir.

Demir ve Yavuz (2004) bireysel emeklilik sisteminin sermaye piyasalarına etkisi ve sistemin gelişmesinde vergisel teşviklerin önemi ele alınmıştır. Bireysel emeklilik yatırım fonların ekonominin gelişiminde ve mali piyasaların gelişimine binaen gelişmiş ülke örneklerinden yola çıkarak sistemin geliştirilebilmesi için vergisel teşviklerle desteklenmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve öneriler sunulmuştur.

3. BÖLÜM

DEVLET KATKISININ BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE ETKİSİNİN ANALİZİ

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

27 Ekim 2003 tarihinde fiilen üye kaydetmeye başlayarak ülkemizde uygulamaya konulan bireysel emeklilik sistemi (BES), bireylerin çalışma dönemlerinde tasarruf yapması, bu tasarrufları kendi tercihleri doğrultusunda güvenli ve şeffaf bir ortamda yatırıma yönlendirmesi ve bunun neticesinde bireylerin emeklilik döneminde ikinci bir gelir elde etmesini amaçlamıştır. Sosyal güvenlik sistemi reformunun bir parçası olan BES, birey tarafından yapılan tasarrufların yatırıma yönlendirilmesi ve finansal piyasalarda işlem görmesi ile sermaye piyasalarını derinleştirme amacını da gerçekleştirmektedir. Kamu emeklilik sistemini tamamlayıcı nitelikteki bireysel emeklilik sistemini canlandırmak adına 6327 sayılı Kanun ile Bireysel Emeklilik sistemine giren bireylere % 25 oranında devlet katkısı verilmiştir. Bu uygulama yukarıda sayılan amaçları gerçekleştirmek için bireyin uzun dönemde sistemde kalmasını sağlamak açısından önemlidir.

Çalışmanın amacı, bireysel emeklilik sisteminde devlet katkısı öncesi ile devlet katkısı uygulaması sonrası katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı bazında bir karşılaştırma yapılarak bu değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını araştırmaktır.

Bu ana amaç doğrultusunda 2004 – 2015 yılları arası aylık veriler aşağıda belirtilen istatistiki yöntemlerle analiz edilmiş, böylece devlet katkısının bireysel emeklilik sistemine etkisi ortaya konulmuştur.

3.2.Araştırmanın Kısıtları

27 Ekim 2003 tarihinden itibaren üye kaydetmeye başlayan bireysel emeklilik sistemine devlet katkısının etkisinin olup olmadığı analizinde 2004-2015 yılları arasındaki 12 yılın verileri kullanılacaktır. Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından haftalık olarak verilen bireysel emeklilik verileri katılımcı sayısı, katılımcı fon tutarı, devlet katkısı fon tutarı ve katkı payı tutarı yayımlanmaktadır. Ayrıca sözleşme ve

sertifika sayısı başlığı altında da emekli olan katılımcı sayısı, bireysel emeklilik sözleşmeleri, grup emeklilik sözleşmeleri, gruba bağlı bireysel emeklilik sözleşmeleri ve işveren grup emeklilik sertifikaları ve bunların yatırıma yönlendirilen tutarları olmak üzere toplam 15 adet veri şirket bazında ve sektör toplamı haftalık olarak yayımlanmaktadır. Çalışmada bu 15 veriden sadece katılımcı sayısı ve katkı payı tutarının esas alınmasının nedeni Ocak 2004'ten itibaren Aralık 2015'e kadar olan zaman aralığında verilerin tamamının yayımlanması ve devlet katkısının sisteme etkisinin en iyi bu verilerle ölçülecek olmasıdır.

3.3.Araştırmanın Hipotezleri

Bu ana amaç doğrultusunda çalışmanın 3 alt amacı bulunmaktadır. Birincisi 2004 – 2015 yılları arasında katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı bazında farklılıkları tespit etmektir. İkincisi bu 12 yıllık dönemde devlet katkısının olmadığı 9 yıl ile devlet katkısı uygulamasının olduğu 3 yıl arasındaki farklılıkları tespit etmektir. Son olarak devlet katkısı uygulamasının olduğu 3 yıl ile devlet katkısı uygulamasının olmadığı üç yıl arasındaki farklılıkları tespit etmektir.

Birinci amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki hipotezler test edilecektir.

H₁: 2004-2015 yılları arasında katılımcı sayısı açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.

H₂: 2004-2015 yılları arasında katkı payı tutarı açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.

İkinci amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki hipotezler test edilecektir.

H₃: Devlet katkısının olmadığı 2004-2012 yılları arası ile devlet katkısının olduğu 2013-2015 yılları arasında katılımcı sayısında istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.

H₄: Devlet katkısının olmadığı 2004-2012 yılları arası ile devlet katkısının olduğu 2013-2015 yılları arasında katkı payı tutarı açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.

Üçüncü amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki hipotezler test edilecektir.

H₅: Devlet katkısının ilk yılında 2013 yılı katılımcı sayıları ortalamaları ile 2012 yılı katılımcı sayıları ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₆: Devlet katkısının ilk iki yılında 2013-2014 yılı katılımcı sayıları ortalamaları ile 2011-2012 katılımcı sayıları ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₇: Devlet katkısının ilk üç yılında 2013-2015 yılları katılımcı sayıları ortalamaları ile 2010-2012 katılımcı sayıları ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₈: Devlet katkısının ilk yılında 2013 yılı katkı payı tutarları ortalamaları ile 2012 yılı katkı payı tutarları ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₉: Devlet katkısının ilk iki yılında 2013-2014 yılı katkı payı tutarları ortalamaları ile 2011-2012 katkı payı tutarları ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₀: Devlet katkısının ilk üç yılında 2013-2015 yılları katkı payı tutarları ortalamaları ile 2010-2012 katkı payı tutarları ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

3.4.Araştırmanın Yöntemi ve Veri Seti

Çalışmada H₁ ve H₂ hipotezlerini test etmek amacıyla Kruskal Wallis Testi yapılmıştır.

H₁ ve H₂ hipotezlerini test etmek için 12 yıllık katılımcı sayıları ve katkı payı tutarları verilerinin normal dağılım göstermemesi ve yıllar grup olarak düşünülürse ikiden fazla grubun olması nedeniyle tek yönlü Anova testinin nonparametrik karşılığı Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır.

Çalışmada H₃ ve H₄ hipotezlerini test etmek amacıyla Mann Whitney U Testi yapılmıştır.

H₃ ve H₄ hipotezlerini test etmek için 12 yıllık katılımcı sayıları ve katkı payı tutarları verilerinin normal dağılım göstermemesi ve devlet katkısından önceki (2004-2012) dokuz yıl bir grup ve devlet katkısı uygulamasının olduğu (2013-2015) 3 yıl diğer bir grup olarak düşünülürse iki grup olması nedeniyle bağımsız T Testinin nonparametrik karşılığı Mann Whitney U Testi uygulanmıştır.

Çalışmada eşit yılların karşılaştırıldığı H₅, H₆, H₇, H₈, H₉ ve H₁₀ hipotezlerini test etmek amacıyla Wilcoxon Testi yapılmıştır.

H₅, H₆, H₇, H₈, H₉ ve H₁₀ hipotezlerini test etmek 6 yıllık katılımcı sayıları ve katkı payı tutarları verilerinin normal dağılım göstermemesi ve devlet katkısının uygulamasının olduğu referans yıllar ile devlet katkısı uygulamasından önceki yılların karşılaştırılacak olması nedeniyle Eşleştirilmiş Örneklem T Testinin nonparametrik karşılığı Wilcoxon Testi uygulanmıştır.

Kruskal Wallis Testi, Mann Whitney U Testi ve Wilcoxon Testi uygulamalarında verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında anlamlılık düzeyi olarak 0,05 esas alınmıştır.

Ayrıca yapılan bu analizlerden sonra katılımcı sayıları ile istihdam sayıları ve katkı payı tutarları ile GSYH tutarları betimsel olarak karşılaştırılmıştır.

6327 sayılı Kanun ile uygulamaya konulan devlet katkısının bireysel emeklilik sistemine etkisinin incelenmesi kapsamında yukarıda bahsedilen yöntemlerde kullanılacak veri setine kısaca değinmek gerekir. Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından haftalık olarak verilen katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı Ocak 2004'ten itibaren Aralık 2015'e kadar olan zaman aralığında düzenlenerek tablo şeklinde EK 1'de verilmiştir.

3.5.Araştırmanın Bulguları

Öncelikli olarak analize 2004-2015 yılları arasında verilerin Tablo 3.1'de görüldüğü tanımlayıcı istatistiklerden başlanmıştır.

Tablo 3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER						
	VERİLER					
	Geçerli		Kayıp Veri		Toplam	
	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde
Katılımcı Sayısı	144	100,0 %	0	,0 %	144	100,0 %
Katkı Payı Tutarı	144	100,0 %	0	,0 %	144	100,0%

Araştırmada 2004-2015 yılları (12 yıl) arasında katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı bazında ay sonu itibari ile alınan 144 aylık veriler kullanılmıştır. Bu verilerin Tablo 3.1'de görüldüğü gibi tamamı geçerli olup kayıp veri bulunmaktadır.

Tablo 3.2. Yıllar İtibariyle Niteleyici ve Tanımlayıcılar

Niteleyiciler, Tanımlayıcılar		İstatistik	Standart Hata
Katılımcı Sayısı	Ortalama	2.319.714,01	133.332,23
	Standart Sapma	1.599.986,782	
	Minimum	30.496	
	Maksimum	6.038.432	
	Aralık	6.007.936	
	Çarpıklık	,658	,202
	Basıklık	-,462	,401
Katkı Payı Tutarı (TL)	Ortalama	10.650.500.825,79	83.4931.779,43
	Standart Sapma	10.019.481.353,16	
	Minimum	12.337.554	
	Maksimum	37.119.095.559	
	Aralık	37.106.758.005	
	Çarpıklık	,964	,202
	Basıklık	-,117	,401

Tablo 3.2’de 2004-2015 yılları için katılımcı sayısına ilişkin ortalama 2.319.714, standart sapma 1.599.986, minimum 30.496, maksimum 6.038.432, maksimum ve minimum arasındaki uzaklığı gösteren aralık 6.007.936 kişidir. Aynı tabloda 2004-2015 yılları için katkı payı tutarına ilişkin ortalama 10.650.500.825, standart sapma 10.019.481.353, minimum 12.337.554, maksimum 37.119.095.559, maksimum ve minimum arasındaki uzaklığı gösteren aralık 37.106.758.005 Türk Lirasıdır.

Yukarıda yıllar itibariyle sınıfların niteleyici ve tanımlayıcı istatistiklerine değinildikten sonra hangi analiz yönteminin kullanılacağını tespit etmek üzere Tablo 3.3.’te verilerin normal dağılıp dağılmadıkları test edilmiştir.

Tablo 3.3. Normallik Testleri

	Kolmogorov-Smirnov*			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	d	d	İstatistik	d	d
Katılımcı Sayısı	,094	144	,004	,936	144	000
Katkı Payı Tutarı	,144	144	000	,878	144	000

* Lilliefors Anlamlılık Düzeltmesi

Tablo 3.3.'te yapılan normallik testinde verilerin 50 üzeri olmasından dolayı Kolmogorov – Smirnov kısmına esas alınarak yapılacak teste karar verilecektir. Veriler 0,05'ten düşük olması nedeniyle normal dağılım göstermemektedir. Bu nedenle analizde parametrik testlerden değil nonparametrik testlerden yararlanılacaktır. Yıllar arasında fark olup olmadığının tespiti için ve yıllar grup olarak düşünülürse grubun ikiden fazla olması nedeniyle tek yönlü Anova testinin nonparametrik karşılığı Kruskal Wallis Testi uygulanacaktır.

İkinci aşamada ise devlet katkısından önceki (2004-2012) dokuz yılın ortalamaları grubu ile devlet katkısının verildiği (2013-2015) 3 yılın ortalamaları grubunun arasında farklılık olup olmadığının tespiti için de normal dağılım göstermeyen verilere Mann-Whitney U testi uygulanacaktır.

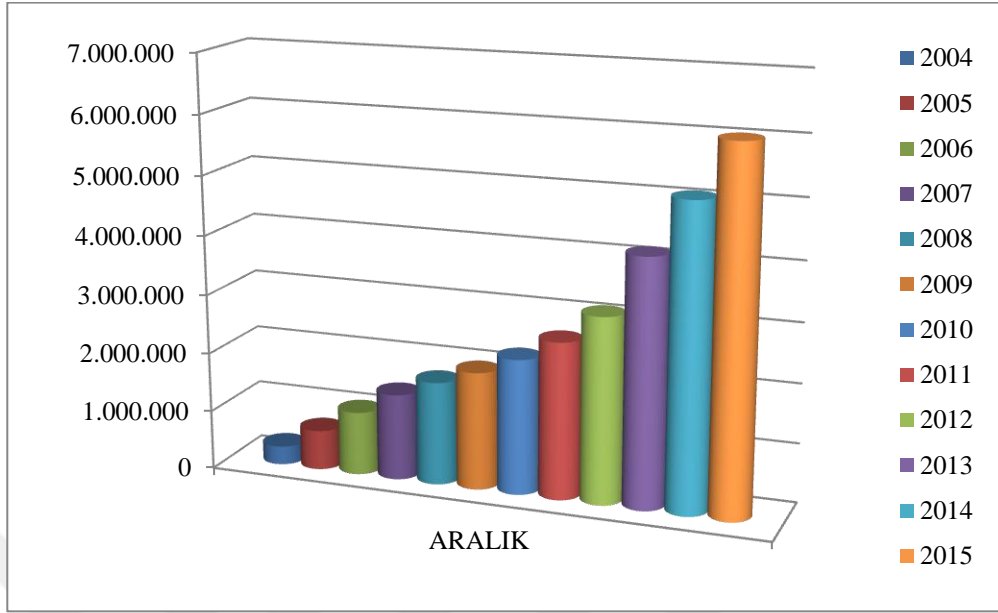
Tablo 3.4. Kruskal Wallis Test İstatistikleri (Grupların Değişkenliği)

	Katılımcı Sayısı	Katkı Payı Tutarı (TL)
Ki-Kare	142,014	142,014
Sd	11	11
Anlamlılık Düzeyi	,000	,000

H_1 ve H_2 hipotezlerini test etmek amacıyla uygulanan Kruskal Wallis Testinde 2004-2015 yılları arasında katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı ortalaması ayrı ayrı % 1 düzeyinde istatistiki olarak farklı çıkmıştır. Anlamlılık düzeyinin 0,05 küçük olması nedeniyle katılımcı sayıları ve katkı payı tutarı ortalamaları bazında yıllar itibariyle fark vardır ve H_1 ve H_2 hipotezleri kabul edilir.

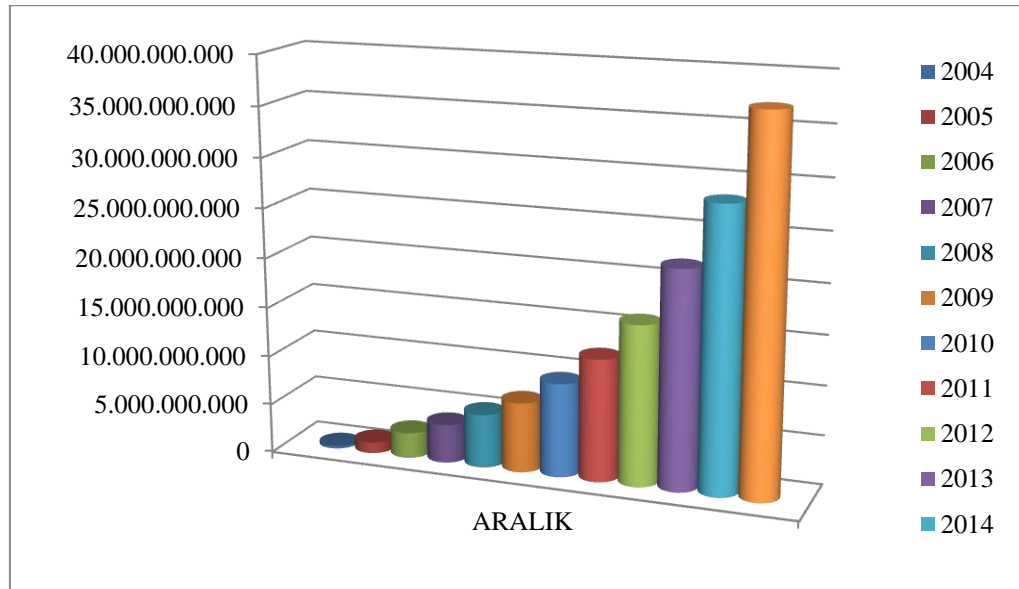

Şekil 1: 2004 - 2015 yılları arası BES katılımcı sayılarının yıl bazında grafiksel gösterimi

Katılımcı sayılarının yıllar itibari ile Şekil 1'deki grafiği verilmiştir. Grafik incelediğinde katılımcı sayılarının sürekli bir yükseliş içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu trend 2013 yılı ve sonrasında daha belirgin bir durum almıştır.

Şekil 2: 2004 – 2015 yılları arası BES katkı payları tutarının yıl bazında grafiksel gösterimi

Katkı payı tutarının yıllar itibari ile Şekil 2'deki grafiği verilmiştir. Grafik incelediğinde Şekil 1'deki gibi sürekli bir yükseliş içerisinde olduğu

gözlemlenmektedir. Bu trend yine Şekil 1'deki gibi 2013 yılı ve sonrasında daha belirgin bir durum almıştır.

Tablo 3.5. Test İstatistikleri (Grupların Değişkenliği: Devlet katkısı)

	Katılımcı Sayısı	Katkı Payı Tutarı (TL)
Mann-Whitney U	,000	,000
Z	-8,969	-8,969
Anlamlılık Düzeyi (2-uçlu)	,000	,000

H₃ ve H₄ hipotezlerini test etmek amacıyla uygulanacak olan nonparametrik test iki grup olması nedeniyle Mann Whitney U Testi olmuştur. Yapılan teste devlet katkısının olmadığı 2004-2012 yılları arası ile devlet katkısının olduğu 2013-2015 yılları arasında katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı ortalaması % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak farklı çıkmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 küçük olması nedeniyle devlet katkısının olmadığı grup ve devlet katkısı uygulamasının olduğu grup arasında katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı açısından fark vardır. H₃ ve H₄ hipotezleri kabul edilir.

Yukarıda 2004-2015 yılları arasındaki veriler normal dağılmadığı için non-parametrik testler uygulanmıştır. Fakat devlet katkısının uygulamasının olduğu ve devlet katkısı uygulamasının olmadığı eşit yılların karşılaştırıldığı dönemlerde hangi testin uygulanacağını belirlemek için normallik testi yapılmıştır.

Tablo 3.6. Normal Dağılım Testi

	Kolmogorov-Smirnov*			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	d	d	İstatistik	d	d
Katılımcı Sayısı	,149	72	,000	,905	72	,000
Katkı Payı Tutarı	,114	72	,022	,928	72	,001

* Lilliefors Anlamlılık Düzeltmesi

Tablo 3.8'de yapılan normallik testinde verilerin 50 üzeri olmasından dolayı Kolmogorov – Smirnov kısmına bakılacaktır. Veriler 0,05'ten düşük olması nedeniyle normal dağılım göstermemektedir. Bu nedenle analizde parametrik testten değil nonparametrik testten yararlanılacaktır. Eşleştirilmiş T testinin nonparametrik karşılığı Wilcoxon Testi uygulanacaktır.

Tablo 3.7. Wilcoxon Testi Tanımlayıcı İstatistikleri

Yıllar	N	Anlamlılık	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
Y2012 Katılımcı	12	2.876.425	151.522	2.670.584	3.128.130
Y2012 Katkı Payı	12	14.423.237.002	1.087.018.566	12.869.388.336	16.177.757.755
Y2013 Katılımcı	12	3.700.035	283.825	3.233.831	4.153.055
Y2013 Katkı Payı	12	19.337.120.053	1.698.340.477	16.697.430.827	21.921.860.114
Y2011-2012 Katılımcı	24	2.687.225	233.945	2.314.028	3.128.130
Y2011-2012 Katkı Payı	24	12.746.105.206	1.967.147.819	9.747.796.002	16.177.757.755
Y2013-2014 Katılımcı	24	4.183.563	561.669	3.233.831	5.092.871
Y2013-2014 Katkı Payı	24	22.176.652.929	3.412.389.581	16.697.430.827	28.346.503.495
Y2010-2012 Katılımcı	36	2.509.109	322.322	2.003.695	3.128.130
Y2010-2012 Katkı Payı	36	11.286.628.674	2.664.079.116	7.256.582.897	16.177.757.755
Y2013-2015 Katılımcı	36	4.653.210	827.815	3.233.831	6.038.432
Y2013-2015 Katkı Payı	36	25.663.211.251	5.899.017.951	16.697.430.827	37.119.095.559

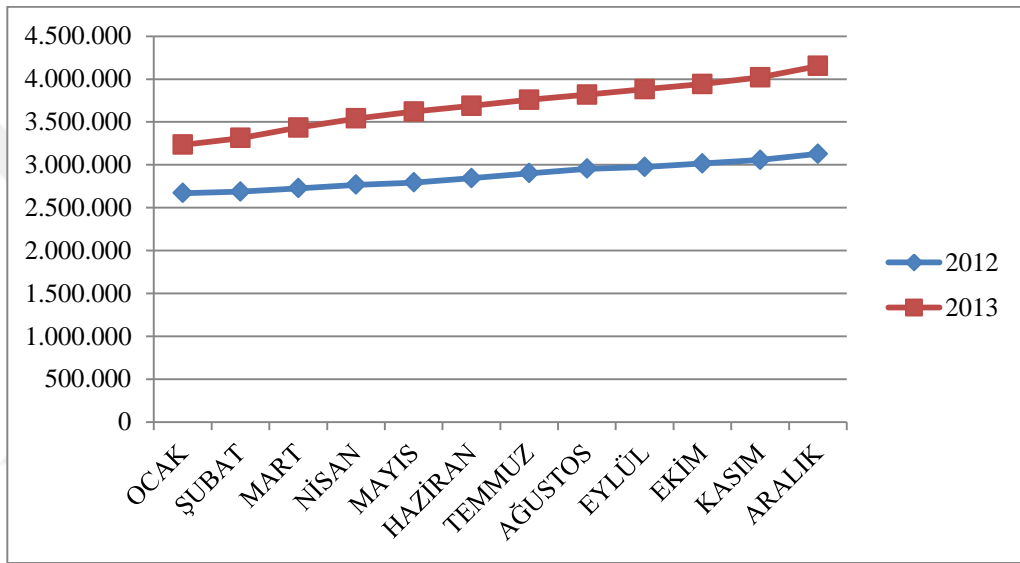
Yapılacak analiz öncesinde Tablo 3.7’de Wilcoxon Testi Tanımlayıcı İstatistikleri verilmiştir. 2012 ve 2013 yıllarının katılımcı sayısı ve katkı payı tutarında 12’şer aylık veriler karşılaştırılmıştır. 2011-2012 ve 2013-2014 ikişer yıl grubunun karşılaştırıldığı dönemde ise katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı temel alınarak 24’er aylık veriler karşılaştırılmıştır. 2010-2012 ve 2013-2015 üçer yıl grubunun karşılaştırıldığı dönemde ise katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı temel alınarak 36’şar aylık verileri karşılaştırılmıştır. Tüm bu altı analiz veri grubunun standart sapmaları ve ortalama standart hataları ele alınmıştır.

Tablo 3.8. Wilcoxon Testi İstatistikleri

Yıl Çiftleri	Z	Anlamlılık (2 Uçlu)
Y2012-Y2013 (Katılımcı)	-3,059	,002
Y2012-Y2013 (Katkı Payı)	-3,059	,002
Y20112012-Y20132014 (Katılımcı)	-4,286	,000
Y20112012-Y20132014 (Katkı Payı)	-4,286	,000
Y20102012-Y20132015 (Katılımcı)	-5,232	,000
Y20102012-Y20132015 (Katkı Payı)	-5,232	,000

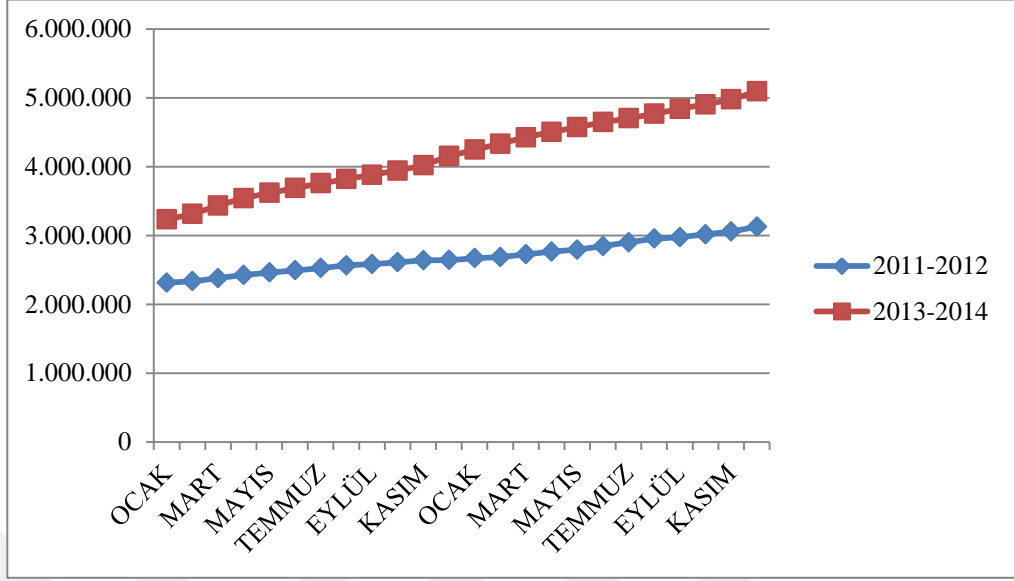
H₅, H₆, H₇, H₈, H₉ ve H₁₀ hipotezlerini test etmek amacıyla uygulanan Wilcoxon Testinde 2013, 2013-2014 ve 2013-2015 yılları katılımcı sayısı ve katkı payı ortalamaları ile sırasıyla 2012, 2011-2012 ve 2010-2012 yılları katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı ortalamaları arasında % 1 düzeyinde istatistiki olarak farklıdır. Yani devlet katkısı öncesi ve sonrasında katılımcı sayıları ve katkı payları tutarları arasında devlet katkısı lehine anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir (p<.05). Bu sebeple katılımcı sayıları ve katkı payı tutarı ile ilgili H₅, H₆, H₇, H₈, H₉ ve H₁₀ hipotezleri kabul edilir.

Şekil 3: Uygulamanın ilk yılında katılımcı sayılarının bir önceki yıla göre kıyaslanması

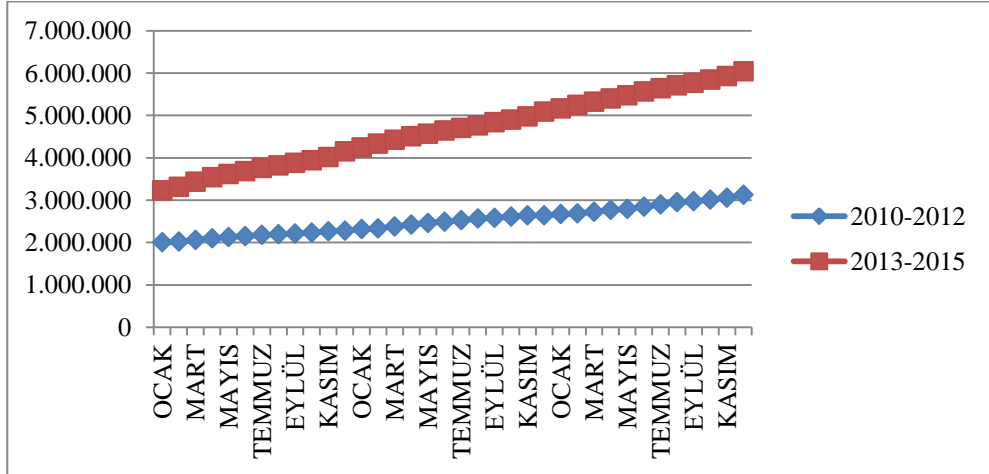
Şekil 3'te Devlet katkısının olmadığı önceki bir yıl ile uygulamanın olduğu ilk yılın aylık katılımcı sayılarının grafiksel gösterimi verilmiştir. Grafikte 2012 ve 2013 sürekli bir artış içerisinde fakat 2013 yılındaki artış 2012 yılına göre daha belirgindir.

Şekil 4: Uygulamanın ilk iki yılında katılımcı sayılarının önceki iki yıla göre kıyaslanması

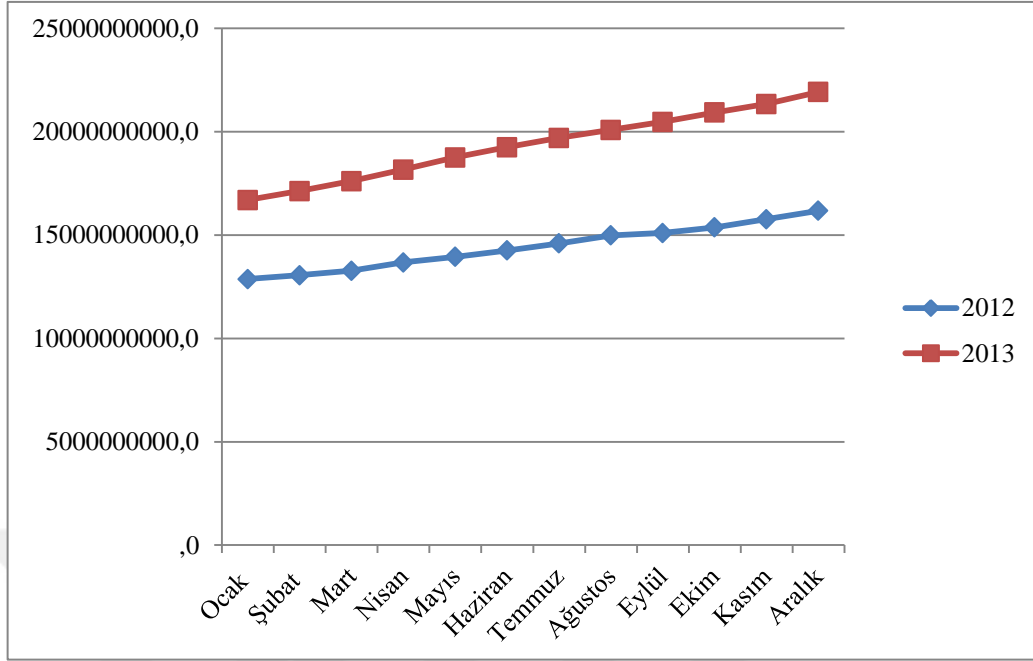
Şekil 4'te Devlet katkısının olmadığı önceki iki yıl ile uygulamanın olduğu iki yılın aylık katılımcı sayılarının karşılaştırıldığı grafikte 2011-2012 ve 2013-2014 sürekli bir artış içerisinde olduğu fakat 2013-2014 yılındaki artışın 2011-2012 yılına göre daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 5: Uygulamanın ilk üç yılında katılımcı sayılarının önceki üç yıla göre kıyaslanması

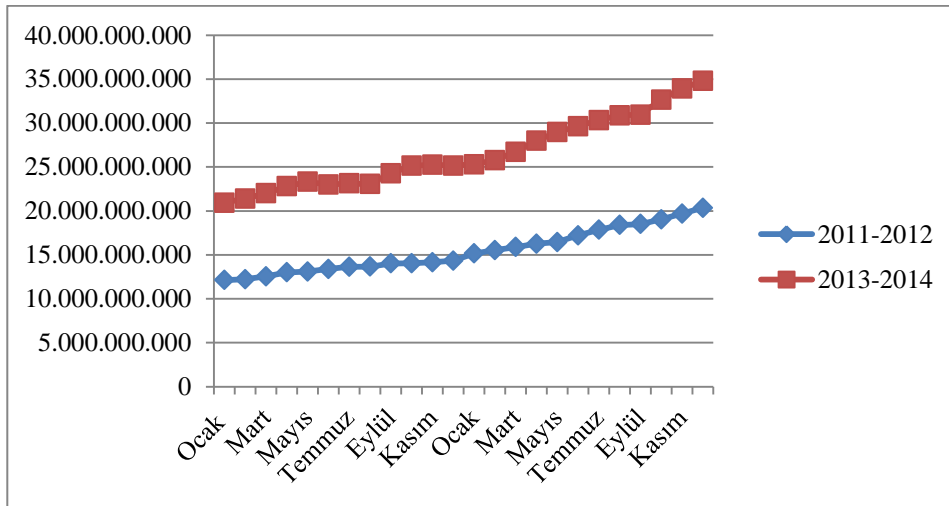
Şekil 5'te Devlet katkısının olmadığı önceki üç yıl ile uygulamanın olduğu üç yılın aylık katılımcı sayılarının grafiksel gösterimi verilmiştir. Grafikte 2010-2012 ve 2013-2015 yıllarında katılımcı sayıları sürekli bir artış içerisinde fakat 2013-2015 yılındaki artış 2010-2012 yılına göre daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 6: Uygulamanın ilk yılında katkı payları tutarının bir önceki yıla göre kıyaslanması

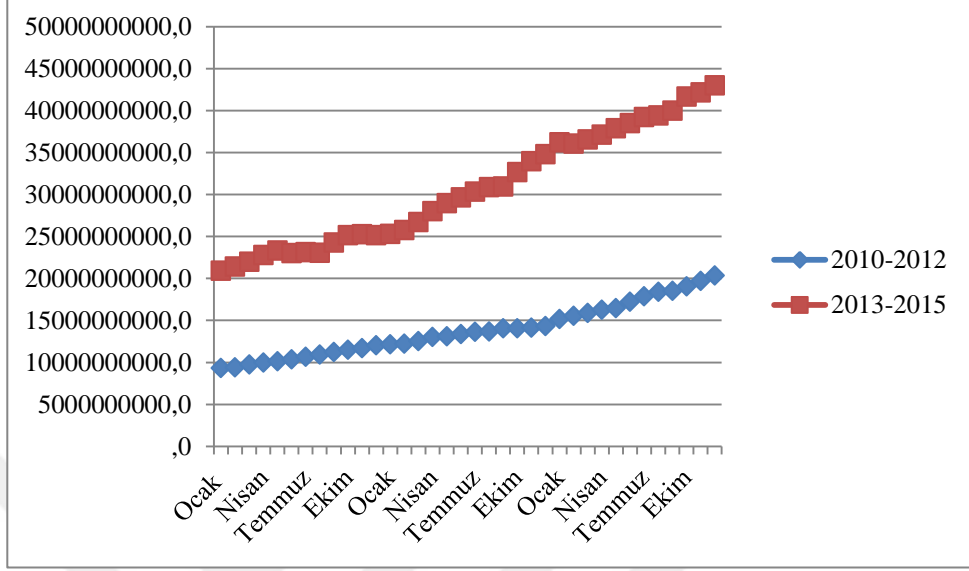
Şekil 6’da Devlet katkısının olmadığı önceki bir yıl ile uygulamanın olduğu ilk yılın aylık katkı payı tutarlarının grafiksel gösterimi verilmiştir. Grafikte 2012 ve 2013 sürekli bir artış içerisinde fakat 2013 yılı artışı 2012 yılına göre daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 7: Uygulamanın ilk iki yılında katkı payı tutarının önceki iki yıla göre kıyaslanması

Şekil 7’de Devlet katkısının olmadığı önceki iki yıl ile uygulamanın olduğu iki yılın aylık katkı payı tutarlarının grafiksel gösterimi verilmiştir. Grafikte 2011-2012 ve 2013-2014 sürekli bir artış içerisinde fakat 2013-2014 yılındaki artış 2011-2012 yılına göre daha belirgindir.

Şekil 8: Uygulamanın ilk üç yılında katkı payı tutarının önceki üç yıla göre kıyaslanması

Şekil 8’de Devlet katkısının olmadığı önceki üç yıl ile uygulamanın olduğu üç yılın aylık katkı payı tutarlarının grafiksel gösterimi verilmiştir. Grafikte 2010-2012 ve 2013-2015 sürekli bir artış içerisinde fakat 2013-2015 yılındaki artış 2010-2012 yılına göre daha belirgindir.

Çalışmada yapılan analizlerde yararlanılan istatistiki yöntemleri, hipotezleri, bulguları, durumu ve yorumları kısaca özetlemek gerekirse;

Tablo 3.9. Çalışmada Uygulanan İstatistiklere İlişkin Genel Görünüm

Hipotez	Yöntem	Karşılaştırılan Yıllar		Bulgu	Durum	Yorum
H ₁ :2004-2015 yılları arasında KS açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.	Kruskal Wallis Testi	2004-2015		p=,000<0.05	Kabul	2004-2015 yılları arasında KS ve KPT açısından fark vardır.
H ₂ : 2004-2015 yılları arasında KPT açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.	Kruskal Wallis Testi	2004-2015		p=,000<0.05		
H ₃ : Devlet katkısının olmadığı 2004-2012 yılları arası ile devlet katkısının olduğu 2013-2015 yılları arasında KS açısından sayısında istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.	Mann Whitney U Testi	2004-2012	2013-2015	p=,000<0.05	Kabul	Devlet katkısı uygulamasının olduğu yıllar ile devlet katkısının olmadığı yıllar arasında KS ve KPT açısından anlamlı bir fark vardır.
H ₄ : Devlet katkısının olmadığı 2004-2012 yılları arası ile devlet katkısının olduğu 2013-2015 yılları arasında KPT açısından sayısında istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır.	Mann Whitney U Testi	2004-2012	2013-2015	p=,000<0.05		
H ₅ : Devlet katkısının ilk yılında 2013 yılı KS ortalamaları ile 2012 yılı KS ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.	Wilcoxon Testi	2012	2013	p=,002<0.05	Kabul	Devlet katkısı uygulamasının olduğu yıllar ile uygulamadan önceki eşit yıllar arasında KS açısından anlamlı bir fark vardır.
H ₆ : Devlet katkısının ilk iki yılında 2013-2014 yılları KS ortalamaları ile 2011-2012 yılları KS ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.	Wilcoxon Testi	2011-2012	2013-2014	p=,000<0.05	Kabul	
H ₇ : Devlet katkısının ilk üç yılında 2013-2014 yılları KS ortalamaları ile 2011-2012 yılları KS ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.	Wilcoxon Testi	2010-2012	2013-2015	p=,000<0.05	Kabul	
H ₈ : Devlet katkısının ilk yılında 2013 yılı KPT ortalamaları ile 2012 yılı KPT ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.	Wilcoxon Testi	2012	2013	p=,002<0.05	Kabul	
H ₉ : Devlet katkısının ilk iki yılında 2013-2014 yılları KPT ortalamaları ile 2011-2012 yılı KPT ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.	Wilcoxon Testi	2011-2012	2013-2014	p=,000<0.05	Kabul	Devlet katkısı uygulamasının olduğu yıllar ile uygulamadan önceki eşit yıllar arasında KPT açısından anlamlı bir fark vardır.
H ₁₀ : Devlet katkısının ilk iki yılında 2013-2015 yılları KPT ortalamaları ile 2010-2012 yılı KPT ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.	Wilcoxon Testi	2010-2012	2013-2015	p=,000<0.05	Kabul	

Yukarıda yapılan testler neticesinde devlet katkısının bireysel emeklilik sistemine etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca yukarıdaki tablolarda KS ve KPT açısından verilen rakamlar matematiksel büyüklükleri ifade etmektedir. İşte bu

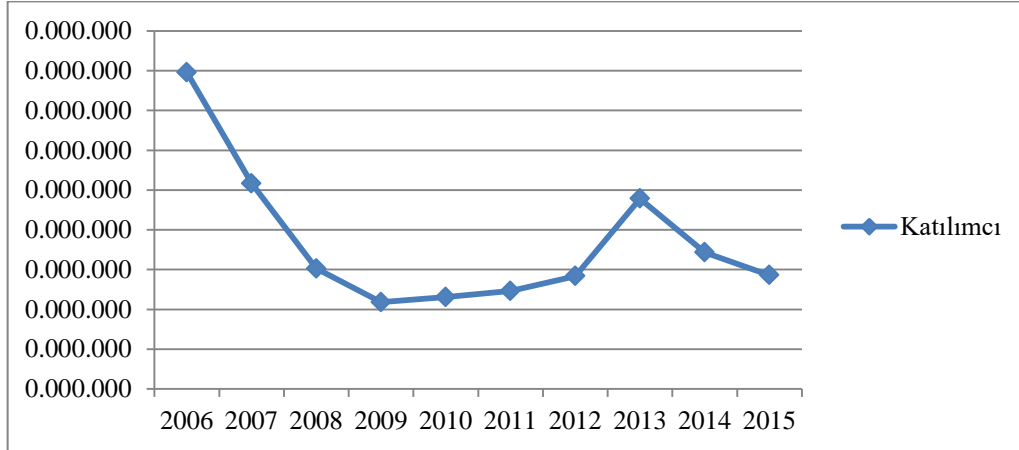

istatistiki testler matematiksel büyüklüklerin istatistiki olarak nasıl bir anlam ifade ettiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.10. Aylık Bazda Katılımcı Ortalamaları

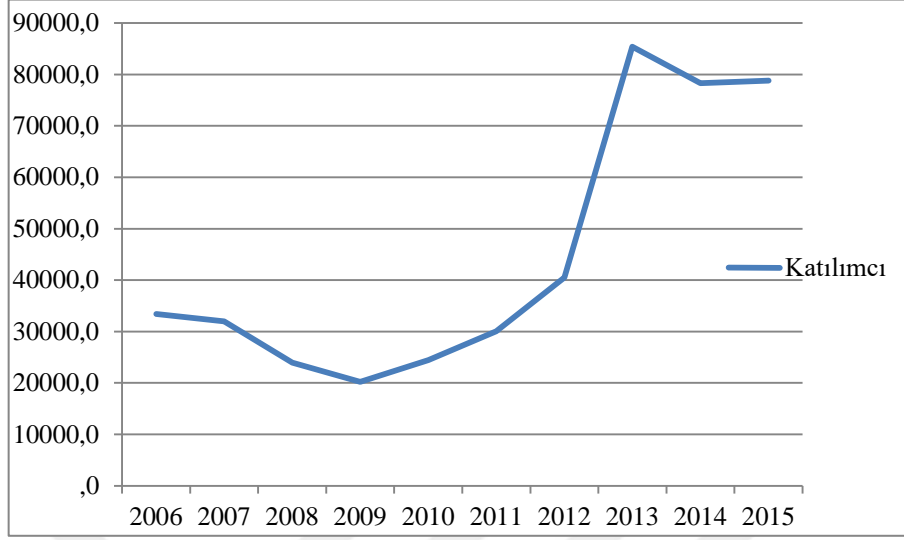
YILLAR	Katılımcı Sayısı			Katkı Payı Tutarı		
	Toplam	Ortalama	Ortalama %	Toplam	Ortalama	Ortalama %
2004	299.012	24.917,67	0,3092937	282.458.942	23.538.245,17	0,4007325
2005	358.439	29.869,92	0,0656418	828.908.120	69.075.676,67	0,1196436
2006	400.954	33.412,83	0,0397742	1.475.275.151	122.939.595,92	0,0728517
2007	384.054	32.004,50	0,0258208	1.324.552.234	110.379.352,83	0,0349958
2008	287.650	23.970,83	0,0151328	1.550.634.550	129.219.545,83	0,0281893
2009	242.586	20.215,50	0,0109124	1.634.311.800	136.192.650,00	0,0220403
2010	293.538	24.461,50	0,0115519	2.413.222.673	201.101.889,42	0,0246799
2011	360.365	30.030,42	0,0123084	2.878.458.410	239.871.534,17	0,0222716
2012	486.287	40.523,92	0,0141915	3.784.069.111	315.339.092,58	0,0224809
2013	1.024.925	85.410,42	0,0239253	5.744.102.359	478.675.196,58	0,0256545
2014	939.816	78.318,00	0,0171517	6.424.643.381	535.386.948,42	0,0216695
2015	945.561	78.796,75	0,0142951	8.772.592.064	731.049.338,67	0,0227304

Şekil 9: Aylık Bazda Katılımcı Ortalamaları (%)

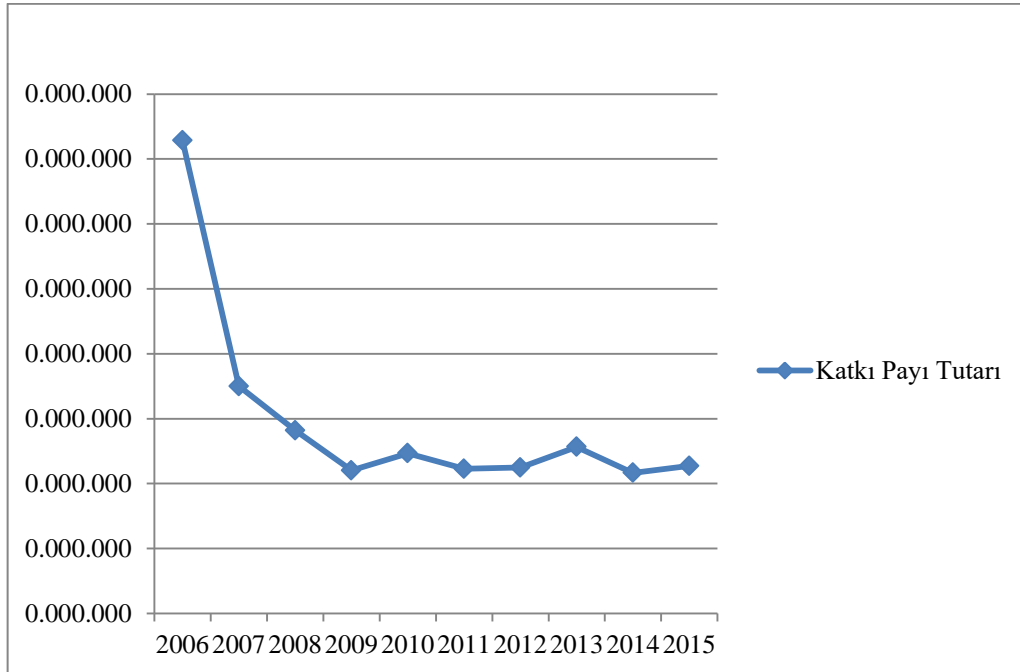
Şekil 9’da son 10 yılın katılımcı sayılarının yıllık yüzdesel ortalamaların grafiği verilmiştir. Grafikte 2006 yılından 2009 yılına kadar dik bir düşüş yaşandığı fakat 2009 yılında büyüme yüzdesinin arttığı fakat devlet katkısı uygulamasının başladığı 2013 yılı içerisinde ise büyüme yüzdesinin dik bir ivme yakaladığı daha sonraki yıllar yine büyüme oranlarının 2014 ve 2015 düştüğü görülmektedir.

Şekil 10: Aylık Bazda Katılımcı Ortalamaları (Kişi)

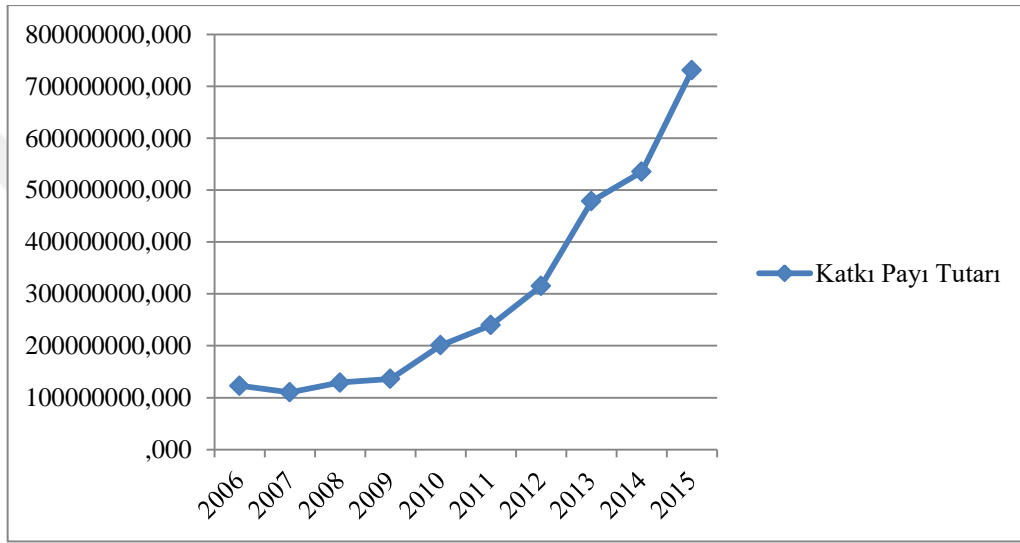
Şekil 10’da son 10 yılın katılımcı sayılarının yıllık ortalamalarının grafiği verilmiştir. Grafikte 2006 yılından 2009 yılına kadar düşüş yaşandığı fakat 2009 yılında büyüme yüzdesinin arttığı, ayrıca devlet katkısı uygulamasının başladığı 2013 yılı içerisinde ise büyüme yüzdesinin dik bir ivme yakaladığı, daha sonraki yıllarda ise küçük bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Fakat 2015 yılı içerisinde de hafif bir yükseliş ile bu yüzdeyi koruduğu belirlenmiştir.

Şekil 11: Aylık Bazda Katkı Payı Ortalamaları (%)

Şekil 11’de son 10 yılın katkı payı tutarı ortalamalarının yıllık yüzdesel ortalamalarının grafiği verilmiştir. Grafikte 2006 yılından 2007 yılına kadar dik bir düşüş yaşandığı fakat 2007 yılından 2009 yılına katkı payı tutarı ortalama yüzdesinde yaşanan düşüşün yavaşladığı gözlemlenmiştir. 2009 yılından devlet katkısı uygulamasının başladığı 2013 yılına kadar büyüme yüzde ortalamasında dalgalanmalar görülmüştür. 2013 yılı içerisinde bu oranda artış olduğu sonrasında yine dalgalanmanın yaşandığı görülmektedir.

Şekil 12: Aylık Bazda Katkı Payı Tutarı Ortalamaları (TL)

Şekil 12’de son 10 yılın katkı payı tutarı yıllık ortalamaların grafiği verilmiştir. Grafikte 2006 yılından 2007 yılına hafif bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2007 yılından itibaren ortalama büyüme artışı 2009 yılına kadar yavaş bir şekilde gerçekleşmiş iken 2010 yılından itibaren büyüme artışı dike yakın bir ivme kazanmış bu ivme devlet katkısı uygulamasının olduğu yıllarda daha da artmıştır.

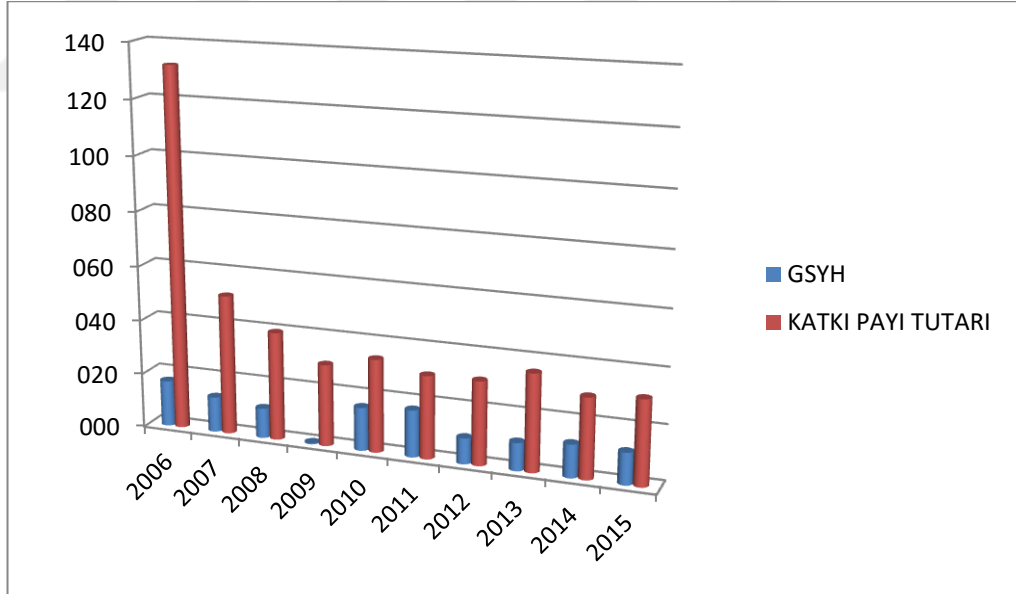
Tablo 3.11. Yıllık Bazda GSYH/Katkı Payı Tutarı Karşılaştırılması

YILLAR	GSYH (MİLYON TL)	BÜYÜME ORANI	KATKI PAYI TUTARI	BÜYÜME ORANI	GSYH /KPT
2004	559.033	% 0,00	288.325.706	% 0,00	0,0516
2005	648.932	% 16,08	1.117.233.826	% 287,49	0,1722
2006	758.391	% 16,87	2.592.508.977	% 132,05	0,3418
2007	856.387	% 12,92	3.917.061.211	% 51,09	0,4574
2008	950.144	% 10,95	5.467.695.761	% 39,59	0,5755
2009	953.973	% 0,40	7.102.007.561	% 29,89	0,7445
2010	1.105.101	% 15,84	9.515.230.234	% 33,98	0,8610
2011	1.294.893	% 17,17	12.393.688.644	% 30,25	0,9571
2012	1.416.817	% 9,42	16.177.757.755	% 30,53	1,1418
2013	1.561.510	% 10,21	21.921.860.114	% 35,51	1,4039
2014	1.749.782	% 12,06	28.346.503.495	% 29,31	1,6200
2015	1.953.561	% 11,65	37.119.095.559	% 30,95	1,9001

Kaynak: www.tuik.gov.tr (GSYH rakamları alınmıştır.)

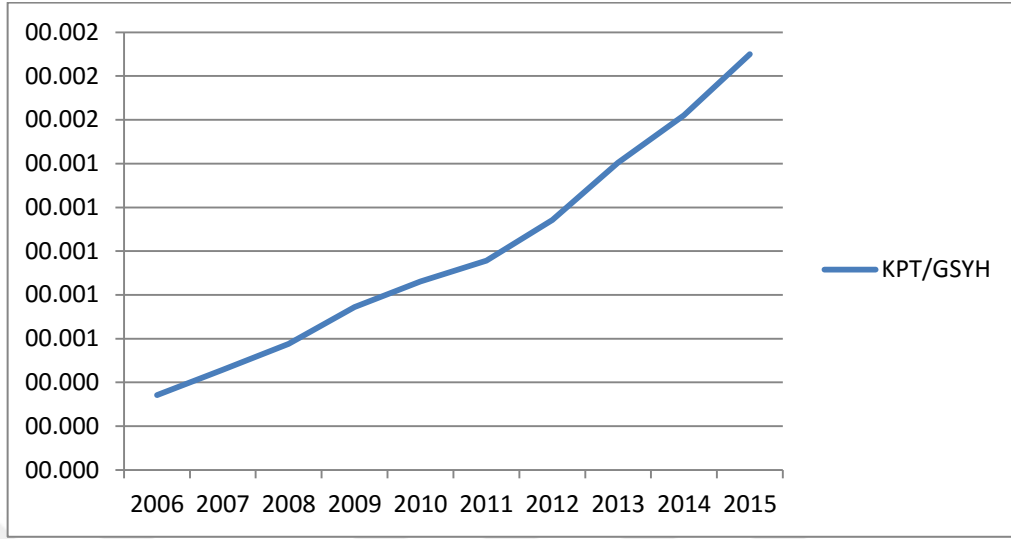
Tablo 3.13'te yıllık GSYH ve katkı payı tutarları ile yıllık büyüme oranları karşılaştırılması yapılmış ve aşağıda grafiksel gösterimi verilmiştir.

Şekil 13: GSYH ve Katkı Payı Yıllık Büyüme Oranları (%)

Şekil 13'te yıllık GSYH ve katkı payı tutarları ile yıllık büyüme oranları karşılaştırılması yapılmıştır. Grafikte her iki veride de dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Fakat katkı payı tutarı yıllık büyüme oranı GSYH oranından daima büyük seyretmiştir.

Şekil 14: Katkı Payı Tutarı/GSYH Yıllık Oranları

Şekil14'te yıllık katkı payı tutarlarının GSYH'ye oranı verilmiştir. Grafikte katkı payı tutarının GSYH'ye oranı sürekli yükselmiştir. Bu durum katkı payı tutarı yıllık büyüme oranının GSYH'den daha hızlı olduğunu göstermektedir.

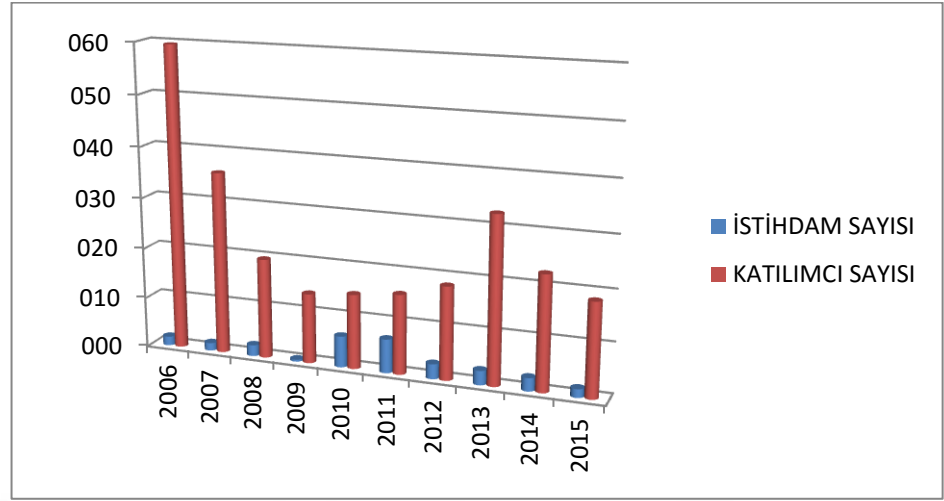
Tablo 3.12. Yıllık Bazda İstihdam/Katılımcı Sayıları Karşılaştırılması

YILLAR	İSTİHDAM SAYISI (İS)	BÜYÜME ORANI	KATILIMCI SAYISI (KS)	BÜYÜME ORANI	İS/KS
2004	19.632.000	% 0,00	314.257	% 0,00	1,6007
2005	20.066.000	% 2,21	672.696	% 114,06	3,3524
2006	20.423.000	% 1,78	1.073.650	% 59,60	5,2571
2007	20.738.000	% 1,54	1.457.704	% 35,77	7,0291
2008	21.194.000	% 2,20	1.745.354	% 19,73	8,2351
2009	21.277.000	% 0,39	1.987.940	% 13,90	9,3431
2010	22.594.000	% 6,19	2.281.478	% 14,77	10,0977
2011	24.110.000	% 6,71	2.641.843	% 15,80	10,9575
2012	24.821.000	% 2,95	3.128.130	% 18,41	12,6028
2013	25.524.000	% 2,83	4.153.055	% 32,76	16,2712
2014	26.194.000	% 2,62	5.092.871	% 22,63	19,4429
2015	26.638.000	% 1,70	6.038.432	% 18,57	22,6685

Kaynak: (Akbaş, 2015:62)

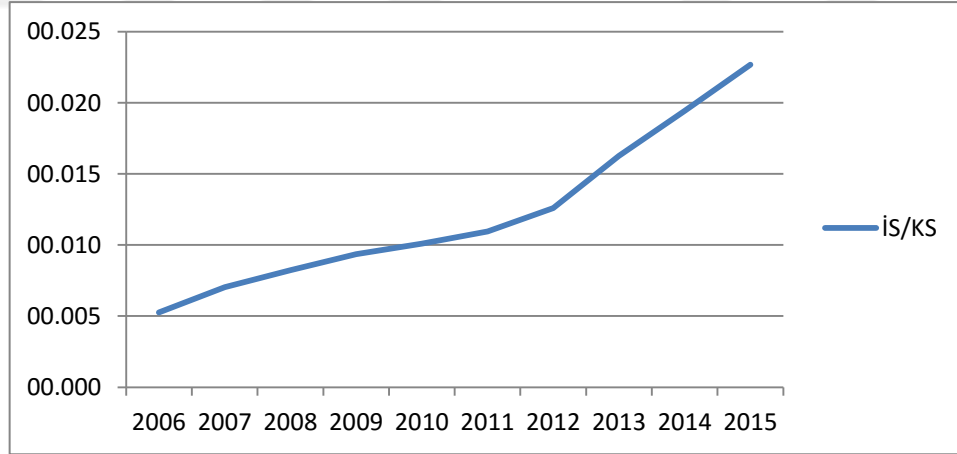
Tablo 3.14'te yıllık istihdam sayısı ve katılımcı sayıları yıllık büyüme oranları karşılaştırılması yapılmıştır. Karşılaştırmaların gösterimi aşağıda grafik olarak verilmiştir.

Şekil 15: İstihdam ve Katılımcı Sayıları Yıllık Büyüme Oranları (%)

Şekil 15'te yıllık istihdam sayıları ve katılımcı sayıları ile yıllık büyüme oranları karşılaştırılması yapılmıştır. Grafikte her iki veride de dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Fakat katılımcı sayısı yıllık büyüme oranı istihdam oranından daima büyük seyretmiştir.

Şekil 16: Yıllık İstihdam Say./Katılımcı Say. Oranları

Şekil 16'da yıllık katılımcı sayılarının istihdam sayısına oranı verilmiştir. Grafikte katılımcı sayılarının oranının istihdam sayısına oranı sürekli yükselmiştir. Bu durum katılımcı sayılarının yıllık büyüme oranının istihdam sayısına göre daha hızlı arttığını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal güvenlik toplumdaki tüm fertlerin doğumlarından ölümlerine kadar karşılaşılabilecek tehlikelere karşı kapsamlı koruma sağlayan modern hayatın ürünüdür. Sosyal güvenlik yarınlarından emin olma duygusu ile soyut, tehlikenin zararlarının giderilmesi veya azaltılması ile de somut anlamda amacını gerçekleştirmektedir. Sigorta, tasarruf ve gelirin yeniden dağılımı fonksiyonlarını içerisinde barındıran sosyal güvenlik, amaçlarına ulaşmada sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet araçlarını kullanmaktadır.

Sosyal güvenlik sistemleri sosyal güvenliğin sorumluluğunu topluma yüklediği ülkelerde finansman vergilerle karşılanırken sorumluluğun bireye yüklediği ülkelerde ise değişiklikler göstermekle beraber finansman işçi, işveren ve devlet tarafından karşılanmaktadır. Finansman kaynağı ne olursa olsun bireylerin tehlikelerle karşılaşması durumunda ortaya çıkan giderleri karşılamak amacıyla sosyal güvenlik sistemlerinin elde etmiş oldukları gelirler büyük miktarlara ulaşmaktadır. Bahsedilen gelirler ile giderler arasında aktüeryal dengenin sağlanması gerekmektedir.

Ülkemizde 1990'lı yıllarda çeşitli sebeplerle finansman krizine giren sosyal sigorta kurumlarının bozulan aktüeryal dengelerini yeniden kurmak üzere iki aşamalı reform gerçekleştirilmiştir. 1999 yılında gerçekleştirilen reformun birinci aşamasında sosyal sigorta kurumlarının gelirlerini artırıcı giderlerini azaltıcı tedbirler alınmıştır. Yapılan parametrik değişiklikler sonrası bireyin, emeklilik için yatırılan prim oranları yükseltilmiş, çalışma süresi uzatılmış ve yüksek prim oranlarına ve uzun çalışma süresine rağmen bireyin çalışma yaşamı sonrasında elde edeceği emeklilik maaşının düşürülmüştür. Bu durum bireylerin çalışma yaşamları ile emeklilik dönemi arasında önemli bir gelir kaybına neden olmuştur. Yapılan sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak 2001 yılında 4632 sayılı Kanun sosyal güvenlik literatürümüze BES girmiştir. Bu tarihten sonra gerekli hukuki düzenlemeler ve alt yapı çalışmalarının sonuncu kamu emeklilik sistemlerini tamamlayıcı nitelikteki BES, 27 Ekim 2003 tarihinde ilk emeklilik planının onaylanması ile BES fiilen başlamış ve hayatımıza girmiştir. BES bireylerin çalışma dönemlerindeki refah seviyelerinin emeklilik dönemlerinde de korunması için çalışma dönemindeki tasarrufları ile emeklilik döneminde ikinci bir emeklilik geliri elde etmesini amaçlamıştır. Ayrıca ekonomiye

uzun vadede kaynak sağlayarak istihdamın artırılmasına ve ekonomik katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Birey, işveren, ekonomi, sektör ve devlet açısından çok yönlü faydası bulunan BES, gönüllülük ve finansman yönteminde fonlama esasına dayanmaktadır. Şeffaflık ilkesi benimsenen BES'te, etkin gözetim ve denetim söz konusudur.

Ülkemizde uygulanan BES'in makroekonomik açıdan faydaları düşünüldüğünde devlet tarafından teşvikler getirilerek desteklenmesi kaçınılmaz olmaktadır. BES'in kurulumu aşamasında vergisel teşviklerle desteklenen sistem, bu teşvik unsurunun sadece ücretli ve vergi mükellefleri kapsayarak sistemdeki diğer katılımcılara uygulanmaması ve katkı paylarının ve getirilerinin vergilendirilmesinde yaşanan sorunlar nedeniyle 6327 sayılı Kanun ile 01 Ocak 2013 tarihinden itibaren devlet katkısı uygulaması getirilmiştir. Belirli limitler dâhilinde yeni teşvik uygulamasından sistemdeki katılımcıların tümü yaralanmıştır. 6327 sayılı Kanun ile sadece katkı paylarının getirilerine vergilendirme uygulanmıştır. Devlet katkısı ile bireylerin sisteme en az 3 (üç) yıl süre ile katkı sağlanması amaçlanmıştır. 3 yılın altında bir süre ile sistemde kalan katılımcılar devlet katkısı hak kazanmamaktadır. Emeklilik, maluliyet ve vefat halinde devlet katkısının tamamına hak kazanılmaktadır.

Devlet BES'i canlandırmak adına düzenlemiş olduğu devlet katkısı uygulamasının sisteme etkisi bakımından 2004-2015 yılları arasındaki tam dönemler arasındaki farklılıklar, yukarıda belirtilen yıllardan devlet katkısının olmadığı 9 yıl (2004-2012) devlet katkısının olduğu 3 (2013-2015) yılın arasındaki farklılıklar ve son olarak devlet katkısının olduğu 3 (2013-2015) eşit yıl ile devlet katkısı uygulamasından hemen önceki 3 (2010-2012) yılları arasındaki farklılıklar katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı bazında ortaya konmuştur.

2004-2015 yılları arasında tüm tam yıllar arasında farklılıklar olup olmadığının tespiti katılımcı sayıları ve katkı tutarları bazında Kruskal Wallis Testi yapılmıştır. Yapılan analizde katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı ortalaması % 1 istatistikî olarak farklı çıkmıştır.

Devlet katkısının olmadığı 2004-2012 arası yılları ile devlet katkısı uygulamasının olduğu 2013-2015 yılları arasında Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Son olarak devlet katkısı uygulamasının olduğu 2013-2015 yılları ile devlet katkısı uygulamasından önceki eşit yıllar Wilcoxon Testi uygulanmıştır. Yapılan analizde katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı ortalaması % 1 istatistiki olarak farklı çıkmıştır.

Devlet katkısının BES'e etkisini tüm yıllar bazında olmayıp sadece devlet katkısının olmadığı 2010-2012 yılları arasındaki 3 yıl ile devlet katkısı uygulamasının olduğu 2013-2015 yılları arasındaki 3 yıl karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda uygulamanın ilk 2013 yılı bir önceki yıl (2012) ile, uygulamanın ilk iki 2013-2014 yılları 2011-2012 yılları ile uygulamanın ilk üç yılı 2013-2015 yılları arasındaki dönem ile 2010-2012 yılları arasındaki dönem ile karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda eşleştirilmiş örneklem t testi ile yapılan karşılaştırmalarda katılımcı sayıları ve katkı payı tutarları bazında ortalamalar % 1 düzeyinde istatistiki olarak farklı çıkmıştır. Bu analiz de devlet katkısının BES'e etkisini ortaya koymuştur.

Ayrıca katkı payı tutarı büyüme yüzde oranları ile GSYH büyüme yüzde oranlarından her yıl büyük seyretmiştir. Bu durum yıl bazında tasarrufların arttığına işaret etmektedir. Katkı payı tutarlarının GSYH sayılarına yıllar itibari ile oranı bu durumu desteklemektedir. Katılımcı sayılarının büyüme yüzde oranları da istihdam sayısı yüzde oranlarından her yıl büyük seyretmiştir. Bu durum da tasarruf yapan kişi sayısının yıl bazında arttığını göstermektedir. Katılımcı sayısının istihdam sayılarına yıllar itibari ile oranı bu durumu desteklemektedir.

Devlet katkısının BES'e etkisinin ölçümü kapsamında non-parametrik istatistiki yöntemleri ile yapılan analizlerde devlet katkısı uygulamasının sisteme etkisini ortaya koymuştur. Kamu emeklilik sistemini tamamlayıcı nitelikli BES sosyal güveliğın fonksiyonlarından tasarrufa yöneliktir. Yapılan analizler devlet katkısı uygulaması ile tasarrufların artırıldığını göstermektedir. Fakat bu etki devlet açısından yeterli olmamış olacak ki 01 Ocak 2017 tarihinde itibaren otomatik üyelikle bireysel emeklilik sisteminde yeni bir dönem başlayacaktır. Katılım esasının değişmediği yeni yılda uygulamaya girecek BES ile otomatik üyelik prime esas kazançlarının % 3'ü kadar kesinti yapılarak küçük bir tutarla bireylerin tasarruf yapma alışkanlığının kazandırılması açısından önemli bir gelişmedir. Bireyi tasarruf yapmaya iten bu uygulamanın katılımcı sayılarını ve katkı payı tutarlarını artmasına ilave etki edip edemeyeceği şimdiden yeni bir çalışmanın kapısını açmıştır.

Analizin bulgularını BES'in ekonomiye etkileri ile birlikte değerlendirmek gerekir. BES'in ekonomiye olumlu etkilerini ele almak için bu uygulamanın amaçlarına ve çok yönlü faydalarına değinmek gerekir. Birikimlerin katılımcılar tarafından yatırıma yönlendirilmesi ile ekonomiye uzun vadede kaynak yaratarak istihdamın artmasını sağlamaktadır. Bu birikimler tasarruflar yetersizliği problemini çözerek ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır. Fonların uzun vadeli olması mali sektörün daha sağlıklı işlemlerini sağlar. 18 yaşını dolduran herkesçe katılım yapılabilmesi ve birikimlerin yatırıma yönlendirilmesi ile sermayenin tabana yayılmasını sağlar. Uzun vadeli fonlar enflasyonla mücadeleye de yardımcı olmaktadır. Sermaye piyasasının derinleşmesi ile piyasadaki dalgalanmaların ve spekülasyonların azalmasını sağlamaktadır.

Yukarıdaki olumlu etkilerden sonra BES'in ekonomiye etkilerine bir başka perspektifle bakmak gerekir. BES kamu sosyal güvenlik yükünü azaltan bir uygulamadır. Sosyal güvenliğin ekonomiye olumsuz etkilerini aktüeryal dengenin sağlanamaması sosyal güvenlik kurumları emekli maaşlarının ödenmesi için bütçeden kaynak ayrılmaktadır. Bu durum borçlanmaya yol açtığı gibi ayrılan kaynakların yatırıma yönlendirilmesini engellemektedir. Ayrıca borçlanma nedeniyle enflasyonun yükselmesi de olumsuzluğun başka bir boyutunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla BES'in kamu sosyal güvenlik kurumlarının yükünü azaltmak ile sosyal güvenliğin olumsuz sonuçlarını azaltarak ekonomiye dolaylı olarak da katkı sağlamaktadır.

Gerek BES'in ekonomiye doğrudan etkileri ile gerekse sosyal güvenlik üzerinden dolaylı etkilerini beraber değerlendirildiğinde BES'in amaçlarına ulaşması ve sistemden beklenen etkilerin gerçekleşmesi bireylerin tasarruf yapmasına bağlıdır. Bu sebeple devletin böylesine önemli bir sistemi canlandırmak adına yapmış olduğu devlet katkısı uygulaması üzerinde önemle durması ve uygulamayı devam etmesi gerekir. Bireysel emeklilik sistemini gelişiminde analizler devlet katkısı uygulamasının sisteme olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Bu açıdan 01 Ocak 2017 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girecek otomatik katılım da tasarrufların artması açısından son derece önemli bir uygulama olacaktır. Ayrıca toplumda tasarruf ve sosyal güvenlik bilincinin üst seviyelere gelmesi açısından potansiyel üyelere eğitim verilmelidir. Sisteme katılım için de müstakbel üyelere sistemin güvenilirliğinin sağlanması kanaati tarafımıza hâsıl olmaktadır.

KAYNAKÇA

Akbaş, Sezgi. 2015. **Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Etki Değerlendirmesi: Denizli İli Örneği**, Yüksek Lisans, Denizli.

Alpar, M.Bülent. t.y., ILO Sosyal Güvenlik Nihai Raporu ve Gerçekleşen Değişiklikler, Kaynak: www.kamu-is.org.tr/pdf/5412.pdf (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

Alper, Yusuf. 1999, **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, BAĞ-KUR)**, Bursa: Alfa Basım ve Yayım Dağıtım.

Alper, Yusuf. 2002, “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik”, **Çimento İşveren**, S. 2, ss. 12-32.

Alper, Yusuf. 2008, “ABD Sosyal Güvenlik Sistemi Bir Model Olabilir mi?”, **Çimento İşveren**, S. 2, ss. 4-31.

Alper, Yusuf. 2011-2012, “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, S.1, ss. 7-47.

Apak, Sudi. Taşçıyan, Hagop Kamer. 2010, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi”, **Ekonomi Bilimler Dergisi**, S. 2, ss. 121-129.

Arabacı, Rabihan Yüksel. Alper, Yusuf. 2010, “Sosyal Güvenlik Reformunun Yaşlılık Aylıklarına Etkisi: Yoksulluk Yaratan Bir Sosyal Güvenlik Sistemi”, **Amme İdaresi Dergisi**, S. 2, ss. 101-117.

Arıcı, Kadir. 1999, **Sosyal Güvenlik Dersleri**, Ankara: Sargın Ofset Ltd. şti.

Arıcı, Kadir. 1999. 4447 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kanununda Yapılan Değişiklikler, Kaynak: www.kamu-is.org.tr/pdf/522.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2016)

Bacak, Bünyamin. 2005, “Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S. 45, ss. 160-171.

Bağlan, Cihan. 2006. **Dünyada ve Türkiyede Bireysel Emeklilik Sistemi**, **Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Balcı İzgi, Berna. 2007, “Sosyal Güvenlik Sisteminin Özel Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1, ss. 361-374.

Balcı İzgi, Berna. 2008, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler”, **Çalışma ve Toplum**, S. 16, ss. 85-107.

Bayar, Yılmaz. Kılıç, Metin. 2014, “Küresel Finansal Krizin Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Etkileri”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, S. 2, ss. 246-264.

Baybora, Dilek. 2013, **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Bayri, Osman. 2004, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması: Bir Genel Reform Çerçevesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, S. 2, ss. 229-256.

Beşer, Faruk. 1987, **İslamda Sosyal Güvenlik**, Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu (4632 Sayılı Kanun), Resmi Gazete, 4366; 07.04.2001.

Bireysel Emeklilik Aracıları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 27334; 29.08.2009.

Bireysel Emeklilik Danışma Kurulunun Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 24569; 31.10.2001.

Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 28462; 09.11.2012.

Canbay, Tülin. Demir, Müslim. 2013, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıkları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, **Yönetim ve Ekonomi**, S. 2, ss.303-315.

Çağatay, Neşet. 1989, **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

Çubuk, Ali. 1982, **Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Kurumları**, Ankara: Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Basımevi.

Doğan, Mehmet Sait. 2006, “Vakıf Medeniyetimizde Sosyal Siyaset ve Sosyoloji Açısından Bir Yaklaşım”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, S. 34, ss. 9-27.

Demir, Yusuf. Yavuz, Ali. 2004, “Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, S. 1, ss. 281-300.

Demirci, Azmi. Şen, Atakan. 2006, **Bireysel Emeklilik Sistemi**, İstanbul: Acar Basım ve Cilt Sanayi Ticaret A.Ş.

Dilik, Sait. 1972, **Türkiyede Sosyal Sigortalar İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi**, Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

Dilik, Sait. 1992, **Sosyal Güvenlik**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Egeli, Haluk. Özen, Ahmet. 2009, “ Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Sürecinin Değerlendirilmesi”, **Mevzuat Dergisi**, S. 142, ss. 1-15.

EGM, BES 2004 Gelişim Raporu, BEST Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Ekin, Nusret. Alper, Yusuf. Akgeyik, Tekin. 1999, **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul: İTO Yayınları.

Ekinci, Yusuf. 1990, **Ahilik ve Meslek Eğitimi**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 28586, 13.03.2013.

Erdilek Karabay, Melisa. Demirbilek, İskender. 2012, **Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Erol, Ahmet. Yıldırım, A. Ercan. 2003, **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.

Erol, Sevgi Işık. 2014, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, **Kamu İş**, S. 3, ss. 37-70.

Ersan, Gürbüz. 1987, **Türkiye’de Sosyal Güvenlik**, İstanbul: Anadolu Matbaa ve Tic. Koll. Şti.

Gerçek, Adnan. t.y., Yeni BES’in Getirdikleri, Kaynak: www.bursa-smmma.org.tr/yazarlar/makaleler/143AG.pdf (Erişim Tarihi: 28.04.2016)

Gökbayrak, Şenay. 2010, “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”, **Çalışma ve Toplum**, S. 25, ss. 141-162.

Gümüş, Erdal. 2010, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, **Seta Analiz**, S. 24, ss. 1-24.

Günay, Gülay. Güneş, Hidayet. 2015, “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Değerlendirmesi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 3, ss. 245-266.

Güvercin, Hüseyin. 2004, “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, S. 2, ss. 89-95.

Gümüş, Sefer. Tütüncü, Mert. 2012, **Hizmet, Hizmet Pazarlaması, Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Pazarlama Stratejileri**, İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Güzel, Ali. Okur, Ali Rıza.1999, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Güzel, Ali. 1999. Sosyal Güvenliğin Çağdaş Dinamikleri, Kaynak: www.toprakisveren.org.tr/1999-43-aliguzel.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2016)

Işık, Abdülkadir. Ay, Hakan. Meriç, Metin. Baran, Tunç. 2011, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminde Vergisel Avantajlar ve Uygulamaları” **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S. 1, ss. 25-45.

ILO. 1994, 21. **Yüzyıla Doğru Sosyal Güvenlik**, Çev. Yusuf Alper, İsmail Tatlıoğlu, Eskişehir: ETAM A.Ş Matbaa Tesisleri

İlgin Uyar, Hilal. 2012, **Bireysel Emeklilik Sistemi**, Ankara: Detay Yayıncılık.

İlgin Uyar, Hilal. 2012, “Bireysel Emeklilik Sistemi İle Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, S. 2, ss. 71-93.

İnneci, Ahmet. 2013, “ Bireysel Emeklilik Sisteminde Yapılan Yeni Düzenlemeler ve Değerlendirilmesi”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1, ss.105-120.

İşseveroğlu, Gülsün. Hatunoğlu, Zeynep. 2012, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, ss.155-174.

Kılıç, Erdem. 2014, “Ekonomik Öncü Göstergelerinin BES Katılımcı Sayısı Üzerindeki Etkisi” **Maliye Finans Yazıları**, S.102, ss. 65-83.

Korkmaz, Esfender. Akgeyik, Tekin. Yılmaz, Binhan Elif. Oktayer, Nagihan. Susam, Nazan. Şeker, Murat. (İTO) 2007, **Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik**, İstanbul: Birlik Ofset Basın Yayın ve Reklamcılık Tic. Ltd. Şti.

Ofluoğlu, Gökhan. Oran, Serter. 2011, “Farklı Ülke Deneyimleri Çerçevesinde Özel Emeklilik Programlarının Oluşumu ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar”, **Kamu-İş**, S. 1, ss. 43-71.

Özbolat, Murat. 2003. **Türkiye’de Hayat Sigortaları & Bireysel Emeklilik Sistemi**, Ankara: Detay Yayıncılık.

Özdemir, Süleyman. 2007, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul: İTO Yayınları.

Özsuca, Şerife. 2003, “Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik Krizi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, S. 2, ss.133-152.

Öztürk, Yavuz. 2010. **Dünyada ve Türkiyede Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye Performansı Üzerine Değerlendirmeler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.

Peker, Ayşe. 1997, “Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri”, **TCMB**, Tebliğ No: 9703.

Pinera, Jose. 2000, Reform of Pension System, Nem York, International Center for Pension Price Water House Coopers.

Sarılı, Mustafa Ali. 2011, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Yapısı, İşleyişi ve Bu Sistemin Bireysel Emeklilik Fonlarına Sağladığı Vergisel Avantajlar” **Bankacılar Dergisi**, S. 78, ss. 35-55.

Sezgin, Selami. Yıldırım, Tuba. 2015, “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, S. 2, ss. 123-140.

Şen, Murat. 2002, “Osmanlı Devletinde Sosyal Güvenlik: Ahi Birlikleri, Loncalar ve Vakıflar”, **Çimento İşveren Dergisi**, S.6, ss.18-40.

Şen, Murat. 2007, “Tanzimat ve TBMM Hükümeti Döneminde Sosyal Güvenlik Hukuku alanında Gelişmeler”, **Atatürk’ün 125. Doğum Yılına Armağan, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi**, Erzincan 2007, ss.55-85.

Şenocak, Hasan. 2009, “ Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, S.56, ss. 409-468.

Talas, Cahit. 1979, **Sosyal Ekonomi**, Ankara: Sevinç Matbaası.

Talas, Cahit. 1997, **Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi**, Ankara: İmge Kitabevi.

The Association of British Insurers (ABI). 2000, “The Pension System in the United Kingdom”, **Private Pension Systems and Policy Issues, Private Pensions Series OECD**, C.1, S.10.

TİSK. 1997, **Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Yeniden Yapılandırılması**, Ankara: TİSK İnceleme Yayınları.

Topalhan, Türker. 2010, “Türkiye’de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ve Uygulama Sonuçları”, **Kamu-İş**, S. 2, ss. 165-210.

Tuncay, A. Can. 2000, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Tuncay, A.Can, 2000, “Bireysel Emeklilik Rejimi Üzerine”, **Çimento İşveren**, S. 2, ss. 3-15.

Türkoğlu, İrfan. 2013, “Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, S. 3, ss. 275-305.

TÜSİAD. 1997, **Türk Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma**, İstanbul: Lebib Yalkım Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

Ulutürk, Süleyman. Dane, Kutlu. 2009, “Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye Uygulaması”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 29, ss. 114-142.

Ulutürk, Süleyman. Dane, Kutlu. 2009. Sosyal Güvenliğin Dönüşümü: Latin Amerika ve Türkiye, Kaynak: www.academia.edu/5254686/SOSYAL_GÜVENLİĞİN_DÖNÜŞÜMÜ_LATİN_AMERİKA_VE_TÜRKİYE_Sosyal_Güvenlik_Alanında_Neo_Liberal_Dönüşüm (Erişim Tarihi: 20.04.2016)

Uğur, Suat. 2004, “Özel Emeklilik Türleri ve Bireysel Emeklilik”, **Çimento İşveren**, S. 4, ss. 14-25.

Uğur, Suat. 2004, **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Ankara; Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

www.egm.org.tr

www.tuik.gov.tr

Yazgan, Turan. 1977, **Görüşler**, İstanbul: Kutsun Yayınevi.

Yazgan, Turan. 1992, **İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Zengin, Eyüp. Şahin, Ayhan. Özcan, Salih. 2012, “Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Yönetim ve Ekonomi**, S. 2, ss. 133-142.

EK-1

BES 2004-2015 Yılları Katılımcı Sayıları ve Katkı Payı Tutarları

AY/YIL	KATILIMCI SAYISI (Kişi)	ARTIŞ MİKTARI (Kişi)*	KATKI PAYI TUTARI (TL)	KATKI PAYI ARTIŞ TUTARI (TL)**
OCAK 2004	30.496	0	12.337.554	0
ŞUBAT 2004	44.913	14.417	19.634.116	7.296.562
MART 2004	73.829	28.916	29.806.149	10.172.033
NİSAN 2004	101.480	27.651	42.437.713	12.631.564
MAYIS 2004	124.900	23.420	57.554.480	15.116.767
HAZİRAN 2004	149.521	24.621	75.517.150	17.962.670
TEMMUZ 2004	175.619	26.098	95.379.150	19.862.000
AĞUSTOS 2004	199.521	23.902	116.733.369	21.354.219
EYLÜL 2004	228.127	28.606	154.380.236	37.646.867
EKİM 2004	254.339	26.212	189.616.228	35.235.992
KASIM 2004	280.573	26.234	229.827.431	40.211.203
ARALIK 2004	314.257	33.684	288.325.706	58.498.275
OCAK 2005	343.144	28.887	331.946.749	43.621.043
ŞUBAT 2005	372.330	29.186	377.695.453	45.748.704
MART 2005	410.126	37.796	434.165.229	56.469.776
NİSAN 2005	442.641	32.515	490.872.220	56.706.991
MAYIS 2005	472.138	29.497	553.113.272	62.241.052
HAZİRAN 2005	499.561	27.423	614.483.397	61.370.125
TEMMUZ 2005	531.455	31.894	681.815.816	67.332.419
AĞUSTOS 2005	560.627	29.172	755.911.012	74.095.196
EYLÜL 2005	587.875	27.248	830.116.639	74.205.627
EKİM 2005	615.400	27.525	910.585.535	80.468.896
KASIM 2005	640.586	25.186	1.002.589.531	92.003.996
ARALIK 2005	672.696	32.110	1.117.233.826	114.644.295
OCAK 2006	703.989	31.293	1.221.095.160	103.861.334
ŞUBAT 2006	728.714	24.725	1.322.029.597	100.934.437
MART 2006	768.355	39.641	1.437.691.276	115.661.679
NİSAN 2006	797.209	28.854	1.540.993.934	103.302.658
MAYIS 2006	840.336	43.127	1.700.260.656	159.266.722
HAZİRAN 2006	880.761	40.425	1.822.031.495	121.770.839

TEMMUZ 2006	918.158	37.397	1.942.288.114	120.256.619
AĞUSTOS 2006	951.801	33.643	2.073.257.283	130.969.169
EYLÜL 2006	988.885	37.084	2.240.872.948	167.615.665
EKİM 2006	1.019.654	30.769	2.420.687.460	179.814.512
KASIM 2006	1.039.414	19.760	2.505.812.187	85.124.727
ARALIK 2006	1.073.650	34.236	2.592.508.977	86.696.790
OCAK 2007	1.103.243	29.593	2.681.967.996	89.459.019
ŞUBAT 2007	1.134.295	31.052	2.765.704.887	83.736.891
MART 2007	1.172.794	38.499	2.866.802.622	101.097.735
NİSAN 2007	1.209.030	36.236	2.984.249.584	117.446.962
MAYIS 2007	1.243.615	34.585	3.090.646.569	106.396.985
HAZİRAN 2007	1.277.712	34.097	3.195.473.401	104.826.832
TEMMUZ 2007	1.312.797	35.085	3.319.950.625	124.477.224
AĞUSTOS 2007	1.340.176	27.379	3.440.970.981	121.020.356
EYLÜL 2007	1.364.076	23.900	3.543.422.939	102.451.958
EKİM 2007	1.392.961	28.885	3.670.695.694	127.272.755
KASIM 2007	1.421.830	28.869	3.785.830.536	115.134.842
ARALIK 2007	1.457.704	35.874	3.917.061.211	131.230.675
OCAK 2008	1.481.367	23.663	4.045.498.545	128.437.334
ŞUBAT 2008	1.497.954	16.587	4.139.818.998	94.320.453
MART 2008	1.529.538	31.584	4.271.602.268	131.783.270
NİSAN 2008	1.564.661	35.123	4.400.175.331	128.573.063
MAYIS 2008	1.590.428	25.767	4.528.039.130	127.863.799
HAZİRAN 2008	1.620.896	30.468	4.674.300.023	146.260.893
TEMMUZ 2008	1.647.466	26.570	4.818.180.344	143.880.321
AĞUSTOS 2008	1.664.170	16.704	4.961.048.793	142.868.449
EYLÜL 2008	1.693.876	29.706	5.098.898.520	137.849.727
EKİM 2008	1.713.805	19.929	5.225.914.822	127.016.302
KASIM 2008	1.722.010	8.205	5.337.989.852	112.075.030
ARALIK 2008	1.745.354	23.344	5.467.695.761	129.705.909
OCAK 2009	1.754.778	9.424	5.545.594.798	77.899.037
ŞUBAT 2009	1.761.998	7.220	5.629.487.802	83.893.004
MART 2009	1.784.260	22.262	5.751.223.679	121.735.877
NİSAN 2009	1.810.155	25.895	5.868.789.958	117.566.279
MAYIS 2009	1.839.987	29.832	6.000.673.588	131.883.630
HAZİRAN 2009	1.872.320	32.333	6.146.576.872	145.903.284
TEMMUZ 2009	1.893.341	21.021	6.293.019.803	146.442.931

AĞUSTOS 2009	1.913.130	19.789	6.448.036.373	155.016.570
EYLÜL 2009	1.929.541	16.411	6.594.955.763	146.919.390
EKİM 2009	1.941.817	12.276	6.737.726.685	142.770.922
KASIM 2009	1.967.186	25.369	6.896.242.218	158.515.533
ARALIK 2009	1.987.940	20.754	7.102.007.561	205.765.343
OCAK 2010	2.003.695	15.755	7.256.582.897	154.575.336
ŞUBAT 2010	2.021.917	18.222	7.428.112.532	171.529.635
MART 2010	2.060.794	38.877	7.649.752.516	221.639.984
NİSAN 2010	2.100.274	39.480	7.845.907.838	196.155.322
MAYIS 2010	2.129.449	29.175	8.057.169.506	211.261.668
HAZİRAN 2010	2.151.790	22.341	8.263.382.502	206.212.996
TEMMUZ 2010	2.177.243	25.453	8.472.660.935	209.278.433
AĞUSTOS 2010	2.194.063	16.820	8.693.770.437	221.109.502
EYLÜL 2010	2.214.104	20.041	8.885.957.332	192.186.895
EKİM 2010	2.232.759	18.655	9.048.877.145	162.919.813
KASIM 2010	2.266.960	34.201	9.294.703.473	245.826.328
ARALIK 2010	2.281.478	14.518	9.515.230.234	220.526.761
OCAK 2011	2.314.028	32.550	9.747.796.002	232.565.768
ŞUBAT 2011	2.334.577	20.549	9.952.115.593	204.319.591
MART 2011	2.378.893	44.316	10.184.488.054	232.372.461
NİSAN 2011	2.426.267	47.374	10.431.477.902	246.989.848
MAYIS 2011	2.462.115	35.848	10.715.563.962	284.086.060
HAZİRAN 2011	2.493.779	31.664	10.974.006.239	258.442.277
TEMMUZ 2011	2.526.126	32.347	11.223.991.314	249.985.075
AĞUSTOS 2011	2.565.489	39.363	11.460.317.406	236.326.092
EYLÜL 2011	2.583.824	18.335	11.684.838.948	224.521.542
EKİM 2011	2.609.792	25.968	11.917.060.922	232.221.974
KASIM 2011	2.639.571	29.779	12.142.335.927	225.275.005
ARALIK 2011	2.641.843	2.272	12.393.688.644	251.352.717
OCAK 2012	2.670.584	28.741	12.869.388.336	475.699.692
ŞUBAT 2012	2.686.400	15.816	13.057.997.830	188.609.492
MART 2012	2.725.796	39.396	13.273.457.888	215.460.058
NİSAN 2012	2.766.668	40.872	13.679.068.355	405.610.467
MAYIS 2012	2.793.790	27.122	13.944.228.987	265.160.632
HAZİRAN 2012	2.844.479	50.689	14.257.608.235	313.379.248
TEMMUZ 2012	2.901.187	56.708	14.599.615.893	342.007.658
AĞUSTOS 2012	2.953.063	51.876	14.980.984.895	381.369.002

EYLÜL 2012	2.973.932	20.869	15.097.270.549	116.285.654
EKİM 2012	3.015.781	41.849	15.372.780.997	275.510.448
KASIM 2012	3.057.301	41.520	15.768.684.314	395.903.317
ARALIK 2012	3.128.130	70.829	16.177.757.755	409.073.441
OCAK 2013	3.233.831	105.701	16.697.430.827	519.673.072
ŞUBAT 2013	3.312.385	78.554	17.131.770.089	434.339.262
MART 2013	3.434.115	121.730	17.608.831.347	477.061.258
NİSAN 2013	3.540.977	106.862	18.164.841.075	556.009.728
MAYIS 2013	3.619.443	78.466	18.753.133.887	588.292.812
HAZİRAN 2013	3.688.127	68.684	19.249.727.260	496.593.373
TEMMUZ 2013	3.757.663	69.536	19.695.852.417	446.125.157
AĞUSTOS 2013	3.817.744	60.081	20.083.730.140	387.877.723
EYLÜL 2013	3.881.872	64.128	20.474.632.624	390.902.484
EKİM 2013	3.942.222	60.350	20.927.188.025	452.555.401
KASIM 2013	4.018.994	76.772	21.336.442.832	409.254.807
ARALIK 2013	4.153.055	134.061	21.921.860.114	585.417.282
OCAK 2014	4.245.480	92.425	22.287.146.086	365.285.972
ŞUBAT 2014	4.331.574	86.094	22.628.569.911	341.423.825
MART 2014	4.424.673	93.099	23.341.498.563	712.928.652
NİSAN 2014	4.504.885	80.212	23.563.163.359	221.664.796
MAYIS 2014	4.571.390	66.505	24.001.504.748	438.341.389
HAZİRAN 2014	4.645.565	74.175	24.537.576.991	536.072.243
TEMMUZ 2014	4.702.583	57.018	25.046.467.280	508.890.289
AĞUSTOS 2014	4.767.762	65.179	25.670.902.785	624.435.505
EYLÜL 2014	4.838.431	70.669	26.236.509.410	565.606.625
EKİM 2014	4.903.781	65.350	27.026.508.649	789.999.239
KASIM 2014	4.976.090	72.309	27.507.878.402	481.369.753
ARALIK 2014	5.092.871	116.781	28.346.503.495	838.625.093
OCAK 2015	5.163.119	70.248	28.929.027.983	582.524.488
ŞUBAT 2015	5.247.920	84.801	29.527.958.870	598.930.887
MART 2015	5.323.374	75.454	30.173.489.977	645.531.107
NİSAN 2015	5.400.513	77.139	30.801.356.319	627.866.342
MAYIS 2015	5.478.018	77.505	31.452.258.943	650.902.624
HAZİRAN 2015	5.565.583	87.565	32.089.889.526	637.630.583
TEMMUZ 2015	5.642.242	76.659	32.798.948.536	709.059.010
AĞUSTOS 2015	5.708.314	66.072	33.567.592.647	768.644.111
EYLÜL 2015	5.773.243	64.929	34.119.517.964	551.925.317

EKİM 2015	5.842.248	69.005	35.065.508.025	945.990.061
KASIM 2015	5.927.067	84.819	35.991.290.375	925.782.350
ARALIK 2015	6.038.432	111.365	37.119.095.559	1.127.805.184

Kaynak: www.egm.org.tr

* Bir önceki aya göre katılımcı sayısındaki artış miktarını göstermektedir.

** Bir önceki aya göre katkı payı tutarındaki artış miktarını göstermektedir.

